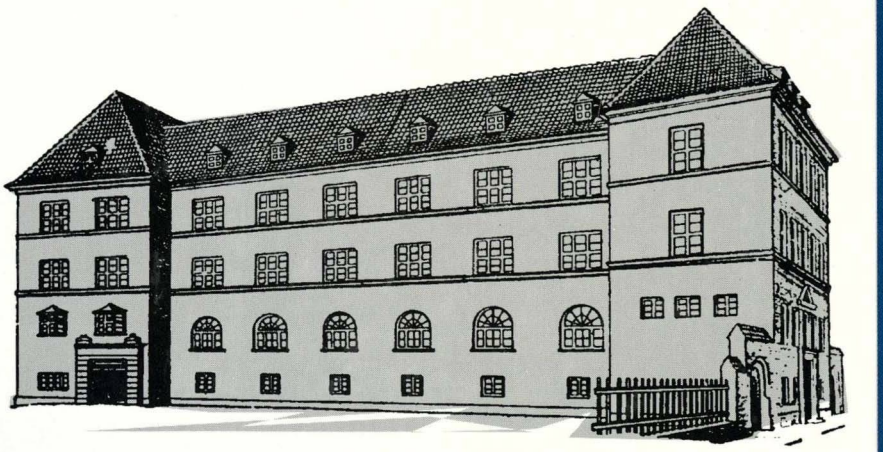

Eugenia Gurin-Loov

TALLINNA JUUDI GÜMNAASIUM

TALLINNA
JUUDI GÜMNAASIUM

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2024

Toimetanud Kärt Jänes-Kapp
Keeleliselt toimetanud Tiiu Kukk
Kujundanud Kersti Tormis

Väljaandja HORISONT
© Eugenia Gurin-Loov 1998

Trükitud Tallinna Raamatutrükikojas

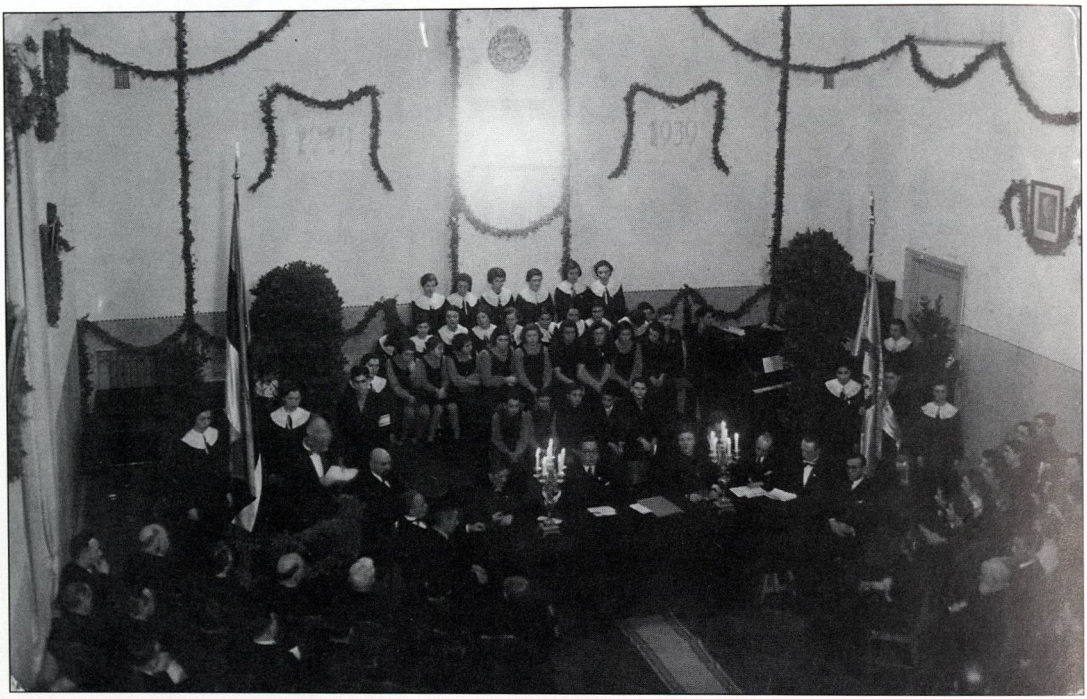
Eugenia Gurin-Loov

TALLINNA JUUDI GÜMNAASIUM

1923–1940 (1941)

AJALUGU, MÄLESTUSED, MEENUTUSED

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2024

RAAMATU ILMUMIST TOETASID:

Avatud Eesti Fond
Eesti Juudi Kogukond
Viktor Kaasik ja Alla Kaasik (Usvanski)

Selle raamatu pühendan ma oma isa Samuel Gurini,
Eesti Juudi Kultuurivalitsuse esimehe Hirsch Aisenstadti
ja kõikide Tallinna Juudi Gümnaasiumi õpetajate mälestusele.

Nagu meri uhub jäljed rannaliivalt, nii kustutab aeg inimeste tegude, pürgimuste, püüdluste jälgi... Säilitamaks ajaloo ja inimeste jaoks mälestus, tuleb viivuks peatada hetk, kerida aeg tagasi ja näidata-kirjeldada kuidas see oli. Tallinna Juudi Gümnaasiumi jäljed hakkavad kaduma — veel veidi, veel üks aastakümme ja ongi see jälg lõplikult minema uhutud. Ja ometi... Ja ometi oli Tallinna Juudi Gümnaasium üks vähemusrahvuse kool iseseisvas Eestis, ta oli üks lüli Eesti koolide ahelas. Ja säärasena on tal õigus saada ka oma koht Eesti kooliajaloos.

Eesti juutkonna haridus-, kultuuri- ja seltskondlikus elus on see kool etendanud tohutu suurt osa. Tallinna Juudi Gümnaasium andis juudi lastele juudi kasvatuse. Koolis õpiti juudi keeles. Lisaks keeleoskusele omandati põhjalikud teadmised juudi ajaloost ning kirjandusest, lauldi juudi laule, lavastati juudi autorite näidendeid, osaleti juudi noorsooorganisatsioonides ja kultuuriseltsides. Õpiti tundma juudi traditsioone ja tavasid, peeti juudi pühi. Ühesõnaga — kasvav juudi põlvkond ei kaotanud oma juudi identiteeti, ei assimileerunud. Tänu selle gümnaasiumi olemasolule said ka vaestest perekondadest pärit juudi noored omandada keskhariduse ning võimaluse astuda ülikooli. Peale selle muutus Tallinna Juudi Gümnaasiumi kaunis hoone Tallinna juutide kultuurialaste ürituste ja seltskondlike kooskäimiste üheks kesksekspaigaks.

Gümnaasiumi loomine ja majandamine väikese ning mitte eriti jõuka Tallinna juutkonna poolt oli suur saavutus. See nõudis paljude inimeste, naiste ja meeste vaeva, tööd ning muidugi ka raha. Nendest, kes aitasid koolil tegutseda ja püsida, ei ole enam kedagi elavate kirjas. Igavikku on lahkunud ka kõik Tallinna Juudi Gümnaasiumi õpetajad.

Endistest õpilastest ja vilistlastestki puhkavad paljud Rahumäel juudi kalmistul, aga ka Teises maailmasõjas langenud sõdurite ühishaudades (maailmasõja rinnetel langenuid on 49), natside poolt mõrvatuna Eestimaa mullas (mõrvatuid on 37), küüditatuna kusagil Siberi kalmistutel (1941. aastal küüditatuid on 55). Paljud ei ela enam Eestis — 1930. aastail sõitsid sionistlikult meelestatud noored Palestiinasse juudi riiki rajama. Praegugi elavad veel mõnedes kibbutsides nende rajajad, Tallinnast pärit juudid. Enamik 1930. aastail Tallinnast lahkunuid aga on juba surnud. 1970. aastatel ja hiljem siirdusid Eesti juudid Iisraeli, USAsse ja mujale. Kõigest hoolimata on raamatu koostamisel suurt osa etendanud gümnaasiumi vilistlased ja õpilased, peamiselt küll need, kes elavad Eestis. Kahjuks on nad juba eakad inimesed, kelle mälestused on aja möödudes tuhmunud, nii mõndagi on aga hoopis ununenud.

1998. aastal möödub 75 aastat Tallinna Juudi Gümnaasiumi loomisest. On viimane aeg jäädvustada mälestus sellest koolist ja temaga seotud inimestest — peatada aeg väikese raamatu näol.

Materjali koguma asudes seadsin kõigepealt sammud Tallinna Linnaarhiivi, kuid seal selgus, et 1944. aasta märtsipommitamise ajal hävis enamus Tallinna Juudi Gümnaasiumi tegevust kajastavatest paberitest. Nimelt põles ära osa koolide dokumentidest, mis asusid arhiivis Rüütli tänav 8/10. Tallinna Juudi Gümnaasiumi arhiivist jäid alles vaid mõned juhuslikud riismed, kokku 47 säilitusühikut. Nendest anti omakorda 41 säilitusühikut ja kogu n.-ö. lahtine materjal utiili. Alles jäänud dokumentidest moodustati 9 säilitusühikut, mida talletatakse praegugi Tallinna Linnaarhiivis. Paraku on säilinud arhiivimaterjal ebaoluline ning ei peegelda gümnaasiumi probleeme ja igapäevaelu. Niisiis tuli arhiividest otsida eelkõige kaudset materjali — kooli ajaloo seisukohalt pakuvad huvi kirjavahetus gümnaasiumi ja Juudi Kultuurivalitsuse ning Juudi Kultuurivalitsuse ja Haridusministeeriumi vahel, Juudi Kultuurivalitsuse koosolekute materjalid ning kirjavahetus teiste asutustega.

Pildimaterjali Tallinna Juudi Gümnaasiumi kohta pole ei Eesti Ajaloomuuseumi ega Tallinna Linnamuuseumi kogudes, Eesti Filmiarhiiviski on vaid üks foto, millel ebamäärane seletus: gümnaasiumi abituriendid 1920.–1930. aastatel.

Protokoll nr. 3
20/I 1954.a.
ENSV SM Arhiivide Osakonna
Ekspertliku Kontrollkomisjoni
sekretär

Eraldusnimestik nr.4/1954.a.

Tallinna Linna ja Harju Rajooni Riiklikus Arhiivis, Lai tän.40, säilitatavatele Tallinna Juudi Eraühisgümnaasiumi ja Algkooli dokumentaalsetele materjalidele.

1919 - 1940.a. Fond nr.855

Jrk.nr.	Aastad	Toimikute ja teiste materjalide nimetused ja nende nr-d nim.järgi	Seletused	S/ü arv	Märkusi
1	1925-1940	Klassipäevikud	Õpil.nimest. säilit.	25	
2	1925	Õpilaste kodused tööd		15	
3	1935-1940	Jooksvaarve raamat		1	
4	1936-1940	Kantselei mustandid ja masinkirja teisendid		0,7 kg	

K o k k u : 41 s/ü + 0,7 kg.

Tallinna Juudi Eraühisgümnaasiumi ja Algkooli fondis säilitatakse kirjavahetus, õpilaste avaldused, nimestikud ja tervislehed, ning õpilaskirjaklubi dok/mat-d, kokku 9 s/ü.

Fondi korraldamisel on säilitamisele mittekuuluvate dok/mat-na eraldatud klassipäevaraamatud, õpilaste tööd, jooksvaarve raamat ja masinkirja teisendid, kokku 41s/ü + 0,7 kg. lahtist dok.mat., milledel ei ole poliitilist, teaduslikku ega praktilist tähtsust.

/A.Vain/
Tallinna Linna ja Harju Rajooni
Riikliku Arhiivi juhataja.

/H.Rütter/
Tead. tööjõud.

Tallinna Juudi Eraühisgümnaasiumi ja Algkooli dok/mat anti arhiivi üle sodanlikul ajal. Suurem osa dok/mat-st hävis 9/10 märtsi 1944.a. arhiivi põlemisel. Järele jäi 50 s/ü ja 0,7 kg. lahtist dok/mat millised võeti arhiivi arvele ja korraldamisele.

30/I 54.a.

Ark.juhat.

Dokumendid, mis kajastavad Tallinna Juudi Gümnaasiumi tegevusega seotud arhiivimaterjalide saatust.

Kirjeldatud asjaolude tõttu on raamatus lüngad. Nii näiteks puuduvad mõne aastakäigu lõpetajate nimekirjad, pedagoogide oma pole täielik, ei õnnestunud leida kõikide õpetajate ja lendude pilte. Ebatäpsused võivad esineda nimede õigekirjas. Loodan, et sellegipoolest annab raamat ülevaate Tallinna Juudi Gümnaasiumi tegevusest.

Karu tänaval seisab endiselt vana koolimaja, mis varsti, 1999. aasta alguses, saab seitsmekümne viieseks. Koolihoone on vastu pidanud aegade katsumustele. Muidugi ei ole see ehitis enam nii kaunis, esinduslik ja puhas, nagu veel 1940/41. õppeaastal, aga hoone on suutnud püsida ja avada uksed uuele koolile, võtta vastu uued noored. Kooli nimetuseks on nüüd Tallinna Juudi Kool. See on täiesti uus kool, mis küll ei järgi omaaegse Tallinna Juudi Gümnaasiumi traditsioone, kuid neil koolidel on ka midagi ühist ja nimelt siht anda juudi lastele oma, rahvuslik identiteet. Loodame, et 75 aasta pärast paneb keegi kirja ka praeguse Tallinna Juudi Kooli loo.

Raamat Tallinna Juudi Gümnaasiumist poleks ilmunud, kui sellele poleks nii aineliselt kui moraalselt kaasa aidanud paljud inimesed. Sügav tänu Avatud Eesti Fondile, kes suhtus mõistvalt vähemusrahvuse kultuuripärandi säilitamise vajalikkusesse. Ei oleks raamat trükimusta näinud, kui toimetaja Kärt Jänes-Kapp ei oleks mind oma väsimatu töö ja nõuga kannatlikult toetanud. Ma tänan samuti neid, kes usaldasid minu kätte oma läbi aastakümnete hoolikalt alles hoitud koolipildid. Raamatus avaldatud fotod on pärit mitmest erakogust, mille omanikud on Natan Asnovitsch, Henriette Erisild (Herzenberg), Lia Kaplan (Berkovitsch), Anna Klas (Gurevitsch) ja Eri Klas, Roha Lea Kullmann (Patov), Eugenia Gurin-Loov, Ljubov Rosenberg (Turetsky), Bljuma Rubanovitsch (Gabovitsch), Hagi Shein, Stella Schulkleper, Reise Goldmann (Wassermann) ja Regina Trapido (Amitan) Tallinnast ning Riva Neshar (Itsoch) ja Ljuba Schein (Citron) Iisraelist. Mõned pildid on pärit almanahhist, mis ilmus 1936. aastal ja oli pühendatud Eesti Juudi Kultuurivalitsuse juubelile.

Eesti juudi koguduste I kongress ja kultuuriautonoomia

Eesti Vabariigi loomisega 1918. aastal algas uus ajajärk Eesti juutide elus. Tähelepanu väärib fakt, et juudid andsid Vabadussõjas osaledes omapoolse panuse mõned aastad hiljem kultuuriautonoomia seaduse vastu võtnud riigi püsimajäämisesse. Relv käes võitles Eesti riigi iseseisvuse eest 110 juuti mobiliseerituna ja 68 vabatahtlikult.

Oma olemasolu esimestest päevadest peale suhtus Eesti Vabariik lojaalselt kõikidesse tema territooriumil elavatesse rahvustesse. Noore riigi valitsus otsis teid rahvusliku vaenu ja eraldatuse ületamiseks. Sel taustal hakkasid Eesti juudi kogukonna liikmed ka ise nii poliitika kui kultuuri vallas järjest aktiivsemalt tegutsema. 11.–16. mail 1919. aastal peeti Eesti juudi koguduste I kongress, kus arutati juudi rahvusliku elu probleeme. Kongressil leidis tuge kultuuriautonoomia idee ning juba siis kerkis esile ka mõte luua Tallinnas juudi gümnaasium. Tulevane Juudi Kultuurivalitsuse kauaaegne esimees Hirsch Aisenstadt rõhutas kongressil, et *gümnaasium tuleb luua iga hinna eest.*

Juudid toetasid palavalt vähemusrahvuste kultuuriautonoomia ideed. Kohe pärast seda, kui 12. veebruaril 1925 võeti vastu kultuuriautonoomia seadus, alustas juudi kogukond ettevalmistusi kultuuriautonoomia taotlemiseks. 1926. aasta 6. juuni kujunes Eesti juutkonna elus tähtsaks päevaks: just siis kuulutas vastvalitud Juudi Kultuurinõukogu välja juudi kultuuriautonoomia Eestis. Ka Tallinna Juudi Gümnaasiumi edaspidine tegevus oli sellest ajast peale tihedalt seotud juudi kultuuriautonoomiaga ning selle täidesaatva organi — Juudi Kultuurivalitsusega.

Siinkohal ei saa jätta märkimata, et Eesti oli ainuke riik, kus seadusandlikus korras kehtestati vähemusrahvuste kultuuriautonoomia. Tänutäheks selle eest kanti Eesti Vabariigi nimi Juudi Kuldsesse Raamatusse Palestiinas. 1927. aasta 1. aprillil andis dr. Gir-Arja Terlo sellekohase diplomi üle riigivanem Jaan Teemantile. Ajalehe "Vaba Maa" 1927. aasta 4. aprilli numbris kirjeldatakse tunnistuse üleandmise tseremooniat järgmiselt.

Neljapäeval kell 3 päeval võttis riigivanem Teemant juudi rahva esitaja dr. Gir-Arja Terlo, advokaat A. Gurevitschi ja sionistide Eesti organisatsiooni esimehe M. Abramsoni erakorralisel audientsil Toompeal vastu.

Vastuvõtmisel pööras dr. Gir-Arja Terlo heebreakeelse kõnega riigivanema poole, mille A. Gurevitsch ümber tõlkis, ja andis riigivanemale edasi diplomi Eesti Vabariigi nime sissekirjutamise kohta Juudi Kuldsesse Raamatusse Palestiinas, mida erakordselt suureks tänuavalduseks ja austamiseks loetakse. Eesti on ainuke riik maailmas, kelle nimi nimetatud Kuldses Raamatus sisse on kantud. See on juudi rahva poolt Eestile osaks saanud kultuuriautonoomia andmise eest väikerahvastele, mida ka juudid siin saanud ja millele sarnast kusagil riigis ei leidu.

Riigivanem J. Teemant vastas tänades ja ajas dr. Gir-Arja Terloga ligi pool tundi aega sõbralikku juttu, tundes huvi juutide Palestiinasse asumise ja Palestiina praeguse sotsiaalse ning majandusliku elu kohta.

Õhtul oli kohalikus juudi keskkoolis kontsert-miiting korraldatud, kus

In appreciation of the benefit of a unique cultural autonomy, granted in 1925 by Estonia to its national minorities, the Jewish National Fund in Palestine presented in 1927 to the Republic of Estonia (under Soviet occupation since World War II) a special award, the certificate of which is reproduced above.
The Hebrew and Estonian inscriptions read in English as follows:
ESTONIAN REPUBLIC. As a sign of gratitude for the first historical deed in the history of Israel through the gift of national and cultural autonomy to the Jewish minority in Estonia.
Recorded by the Zionist Organization of Estonia.

Sertifikaat, millega tunnustati Eesti Vabariigi teeneid kultuuriautonoomia andmisel Eesti juudi kogukonnale.

dr. Gir-Arja Terlo pikema kõnega juudi rahva praeguse poliitilise ja sotsiaalse olukorra ning Palestiinasse tagasi asumise kohta esines. Kõneleja märkis ära need põhjused, mis Palestiinasse asumise küsimuse üles on tõstnud ja kirjeldas sealseid asumise tingimusi ning tööd, mis seal praegu tehakse. Kõne algul juhiti tänulikult tähelepanu suure lahkuse peale, mis saatkonnale riigivanema poolt vastuvõtmisel üles näidatud.

Kõne oli ladus ja hoogne, juudikeelne. Keskkooli saal oli Eesti riigilippudega ja vapiga ilustatud, kuna rõdult juudi rahvuslik valge-helesinine lipp alla rippus; kõne lõpul kandis prl. Kantarowitsch mõned meeldivad laulud puhtalt ette, kuna teda klaveril prl. Fainstein saatis. Saal oli rahvast täis. Algul oodati üle tunni aja ka mõne valitsusliikme ilmumist miitingule, kuid riigieelarve arutamise tõttu Riigikogus ei olnud valitsusliigetel võimalik sinna tulla, nagu kõneleda teati.

Tunnustavaid sõnu ütles Eesti kohta 1928. aasta mais Tallinnas viibinud dr. Leo Matzkin, juutide kui vähemusrahvuse õiguste ees võitlemise komitee täidesaatev president ja sionistliku liikumise üks liidreid. Leo Matzkin tuli Eestisse, et isiklikult tutvuda kultuuriautonoomia läbiviimisega. Intervjuus ajalehele "Esmaspäev" (30. mai 1928) ütles ta: *Olen Eesti sammust juba paljudel rahvusvahelistel koosolekutel kõnelenud. Ikka ja jälle olen rõõmuga alla kriipsutanud seda suure tähtsusega ja kõrge riigimehelikkusega antud eeskuju, mis Eesti pakub oma vähemusrahvastega ümberkäimisel.*

Väga pidulikult tähistasid juudid 1936. aastal kultuuriautonoomia 10. aastapäeva. Sel puhul lasti Samuel Gurini toimetamisel välja juubelialbum, kus trükiti ära haridusminister Aleksander Jaaksoni tervitus. Juubeli tähistamiseks peetud vastuvõtu ja Juudi Kultuurivalitsuse esimehe Hirsch Aisenstadti poolt peetud kõne kohta kirjutas ajaleht "Vaba Maa" 28. mail 1936: *Juudi kultuuriomavalitsuse 10 a. mälestuspäeva puhul oli neljapäeva õhtul Juudi Seltskondlikus Ühingus kultuurivalitsuse esimehe H. Aisenstadti poolt korraldatud vastuvõtt ajakirjanikele. Ühises peolauas andis kultuurivalitsuse esimees ülevaate sellest, kuidas sündis selline ainulaadne üritus maailmas, nagu seda on kultuuriomavalitsuse andmine juudi vähemusele Eestis. Oma lauakõnes H. Aisenstadt tähendas järgmist:*

"Pärast maailmasõda paljude rahulepingute sõlmimisel võeti neisse sisse punktid, mis kõnelesid vähemusrahvuste kultuurilisest enesemääramisest. Kogu maailma juutkond soovis selle soodustusega ilmuvat uut ajajärku rahvaste ajalukku. Kuid rahulepingud jäid rahulepinguteks. Paljudes riikides on praegugi ja jääb ka tulevikus vähemusrahvuste küsimus otsustamata. Samasugune saatus on tabanud meie suguvendi ka lähemas naabruses — Leedus ja Lätis, kus riigikorra muutumised on kõrvaldanud päevakorralt juudi vähemuse kultuurilise eneseteostuse küsimuse. Eesti on ainuke riik, kes oma põhiseaduses määras kindlaks vähemusrahvuse kultuurilise omavalitsuse.

Selle teostamine oli aga suurte raskustega seoses. Peeti läbirääkimisi Eesti tuntumate poliitikameestega ning astuti kõiki võimalikke samme, et saada omavalitsus. 3. juunil 1926 oldi nii kaugel, et Riigikogu kinnitas juudi kultuuriomavalitsuse loomise.

Oma kümneaastase tegevuse tulemusena võime nüüd konstateerida, et üle 300 juudi rahvusest lapse õpib meie kolmes koolis, kus nad omandavad üldisi õppeaineid heebrea keeles, samal ajal omandades teadmisi riigikeeles, Eesti ajaloos ja kirjanduses. Kohtades, kus nad on sunnitud käima võõrais koolides, on neile võimaldatud, tänu kultuuriomavalitsusele, õppida ka heebrea keelt, oma rahva ajalugu ja kirjandust. Vaatamata Eesti juutkonna vähesele arvule oleme ka meie killunenud kahte leeri — ühed pooldavad õppeainete õpetamist heebrea keeles, teised juutide rahvusvahelises kõnekeeles — jidischis. Kuid kulusid kultuuriomavalitsuse ülalpidamisel kannavad kõik juudid ühesuguselt, olgugi, et alguses oli kuulda nurinat omavalitsuse heaks võetava maksu koorma üle. Nii mõnigi juut ei lasknud end sellepärast kanda vähemusrahvuse registrisse, kuid viimastel aastatel on olnud siin suur paranemine ja nad on tulnud jälle tagasi, et koos teiste juutidega jagada kultuurilise eneseteostuse koormat. Oleme võidelnud ka vene ja saksa mõjude vastu Eesti juutkonnas, püüdes seda meelestada rahvuslikus vaimus, ning sel alal on märgata edu.

Samal ajal, kui juudi rahvuse liikmed paljudel oma asumisaladel elavad üle kurbi päevi, juudi vähemusrahvus Eestis võib konstateerida rõõmuga, et eesti rahvale on võõras inimesevihkamine rassilisel või

rahvuslikul alusel, mille tõttu juudi vähemusrahvuse liikmed võivad end tunda Eesti vabariigi pinnal teistega üheõiguslike kodanikena. Kultuuriautonoomia 10aastasel kestusel on juudi kultuuriomavalitsus seadnud endale ülesandeks kasvatada noorsugu sügavale rahvuslikule eneseteadvusele, usule juudi rahvuse renessanssi ja ustavale tööle kodumaa heaks.

Kui alguses kultuuriomavalitsus oli endale seadnud ülesandeks töötada Eesti juutkonna hariduse korraldamise alal, siis aja jooksul on kultuuriomavalitsus kujunenud teatavas mõttes Eesti juutkonna poliitiliseks esinduseks. /.../

Meie suhtume tõsise lugupidamisega eesti rahvasse, eesotsas riigivanem K. Pätsiga, kes on võimaldanud juudi vähemusele kultuurilise enesevalitsemise õiguse, jäädvustades selle ajaloolise aktiga oma nime inimliku kultuuri ja arengu ajalukku.

Tahame oma tööd jätkata järgneva kümne aasta jooksul meie kultuuriomavalitsuse täiendamise suunas, ühtlasi kaasa töötades Eesti riigi arenguks ja õitsenguks."

Kogu selle 10 aasta jooksul on Eesti juutkonna juhiks ja kultuuriomavalitsuse esimeheks olnud H. Aisenstadt. Ta on sündinud Pinskis, lõpetas seal keskkooli ja Kiievis kaubanduse ülikooli. Töötas juba enne maailmasõda Tallinnas, sõja aegadel oli siit eemal ja Vabadussõja ajal siirdus siia jälle tagasi. H. Aisenstadt on kohapealne "Standard Oil Company" ja juutide Palestiinasse emigratsiooni korraldava "Jewish Agency" esindaja.

Juudi kultuuriautonoomia tegevus lõpetati 28. juulil 1940, kohe pärast Eesti okupeerimist Nõukogude Liidu poolt. Likvideerijaks oli vastne Juudi Kultuurinõukogu, mis valiti "ühel häälel" mais 1940 ning kuhu kuulus palju kommuniste ja nende pooldajaid. Vastavas teadaandes on öeldud, et kultuuriautonoomia oli *juudi töörahva vaenlane.* Protokollile kirjutas alla koosoleku juhataja Julius Genss.

Kultuuriautonoomia likvideerimine tähendas eesti juutkonna jaoks oma hariduse, kultuuri ning isegi keeleõpetuse ja -kasutuse lõppu pikkadeks aastateks.

Tallinna juutide haridusest ja koolitamisest enne gümnaasiumi loomist

Püsiv juudi kogukond tekkis Tallinnas 19. sajandi keskel. Tallinna juudi kogukonna lõid endised tsaariarmee sõdurid, nn. Nikolai sõdurid, käsitöölised ja väikekaupmehed, kes valdavas osas olid pea igasuguse hariduseta ja vaesed. Nad pidid rängalt töötama, et teenida endale ja oma perekonnale ülalpidamist ning majanduslikult jalgu alla saada. Seetõttu jäid nad, kogu oma tubliduse ja töökuse juures, siiski kultuurikaugeks. Ainuke koht, kus koos käidi ja mõtteid vahetati, oli sünagoog. Lastele haridust ei antud — ainult poisslapsed õppisid rabi käe all paar aastat sünagoogi juures tegutsenud *hederis*. Oma kooli asutamiseks polnud juutidel raha ning polnud seda piisavalt ka laste saatmiseks linna teistesse koolidesse. 19. sajandi lõpus kujunes Tallinnas siiski välja juudi intelligentide kiht — eeskätt nendest haritud juutidest, kes olid saanud õiguse Tallinna elama asuda. Just nemad valutasid südant juudi laste hariduse pärast. Rikkamad Tallinna juudid hakkasid neil aastatel oma lapsi saatma kristlikesse koolidesse, kuid seda tegid siiski vähesed, kel oli piisavalt raha ja kes ei peljanud "ilmaliku" hariduse mõju oma järeltulijatele.

Esimene tähtsam samm Tallinna juutide hariduselu edendamisel astuti 1880. aastal. Siis rajas grupp haritud juudi noori Tallinnas juudi laste jaoks algkooli, mis kandis nime *Elementarschule für Jüdische Kinder*. Koolis õpetati heebrea, vene ja saksa keelt ning arvutamist. Kooli asutajad ja ka õpetajad olid Rebekka Lopatnikov, Isak Ortman ja Yette Israelson.

1919. aastal asutati Tallinna juudi koguduse juurde juudi algkool, kus õpetati kõiki tollal algkooli õppekavas ette nähtud õppeaineid. Õppekeeleks oli koolis vene keel. Just sellest algkoolist kasvaski mõne aasta pärast välja gümnaasium, sest algkooli esimene lend lõpetas 1923. aastal ning vanemate ette kerkis küsimus — kus saaksid nende lapsed edasi õppida ja omandada gümnaasiumihariduse. Loomulikult võisid juudi rahvusest lapsed Eesti Vabariigis endale vabalt kooli valida, sest enamus

õppeasutusi võttis vastu ka juudi lapsi, kuid Tallinna juutkond igatses oma, rahvuslikku gümnaasiumi.

Juudi laste koolitamine ning ka noorukite astumine ülikooli hoogustuski eriti pärast Eesti Vabariigi rajamist. 1930. aastateks saavutasid Eesti juudid õppurite osakaalu poolest teiste siinsete rahvustega võrreldes üpris väljapaistva koha. 1934. aasta rahvaloenduse andmetel oli juutide seas 1000 inimese kohta keskmiselt 94,7 algkoolilast, 51,9 keskkooliõpilast ja 19,6 tudengit. 1000 eestlase kohta olid vastavad arvud 101,8, 10,1 ja 2,4, 1000 sakslase kohta 93,6, 53,6 ja 13,3, 1000 venelase kohta 122,7, 8,6 ja 1,2.

Gümnaasiumi loomine

Juudi gümnaasiumi asutamise küsimust arutati esmakordselt juba 11.–16. mail 1919 toimunud Eesti juudi koguduste I kongressil. Ja kuigi Hirsch Aisenstadt rõhutas seal peetud kõnes, et gümnaasium tuleb luua *iga hinna eest*, osutus kooli rajamine ometigi keerulisemaks, kui tollal osati arvata. Igatahes küsis toosama H. Aisenstadt poolteist aastat hiljem, 15. novembril 1920, kongressil moodustatud Juudi Rahvuslikult Komiteelt nõu, kas üldse üritada gümnaasiumi avada, kuna *praegusel momendil ei ole juudist pedagoogi, kes oleks võimeline võtma enda peale gümnaasiumi direktori rolli*. Komitee liikmed otsustasid kõigest hoolimata siiski gümnaasiumi asutamise kasuks. Gümnaasiumi juhatamine taheti ajutiselt panna mõne *kohaliku juutkonna esindaja õlgadele*. Kulus siiski veel mitu aastat, enne kui Tallinna Juudi Gümnaasium oma uksed avas.

Gümnaasiumi organiseerimisega hakkas tegelema Tallinna Juudi Koguduse Nõukogu selle esimehe Hirsch Aisenstadti eestvedamisel. Kõigepealt oli vaja saada luba sellise gümnaasiumi avamiseks Tallinna koolivalitsuselt. Esimene asjakohane nõukogu kiri koolivalitsusele kannab daatumit juuni 1923. Praegu ei ole enam võimalik välja selgitada, mille taha asi takerdus ja miks kulus peaaegu kolm aastat, kuni sellise kirja lähetamine teoks sai. Tallinna koolivalitsus pöördus antud küsimuses omakorda Eesti Vabariigi Haridusministeeriumi poole, kust

saadi nõusolek kooli asutamiseks. Luba gümnaasiumi registreerimiseks saadi 20. septembril 1923. aastal. 23. augustil 1923 palus Tallinna Juudi Eraalgkooli juhataja Schmarja Tamarkin Haridusministeeriumile adresseeritud kirjas kinnitada gümnaasiumi I klassi (seitsmes õppeaasta) tunnikava. Sügisel 1923 avatigi gümnaasiumi esimene (VII) klass ja juba jaanuaris 1924 lastevanemate palvel teine (VIII) klass.

2. veebruaril 1924 kinnitas haridusminister Tallinna Juudi Eraühisgümnaasiumi põhikirja. Selles on gümnaasiumi ülesandeks määratud: *anda keskharidust juudi rahvusest lastele, ette valmistada neid kõrgematesse õppeasutustesse astumiseks ja ühtlasi anda neile teadmisi juudi keelest ja oma rahva ajaloost.* Põhikirjas määrati kindlaks, et gümnaasiumi ülalpidajaks on Tallinna Juudi Kogudus. Kooli majandamise allikaks pidid saama õppemaks, koguduse poolt eraldatud summad,

Gümnaasiumi õpetajad, Juudi Kultuurivalitsuse liikmed, vilistlased ja kooli hoolekogu liikmed. Esimese reas keskel istub Juudi Kultuurivalitsuse esimees Hirsch Aisenstadt, temast paremal kantor Jossel Gurevitsch, vasakult teine gümnaasiumi direktor Samuel Gurin.

eraisikute annetused, erikorjandused jne. Vaesemate perede lapsed vabastati õppemaksust kas täielikult või osaliselt vastavalt gümnaasiumi loomisel moodustatud hoolekogu otsusele. Hoolekogu teostas ka üldist järelevalvet gümnaasiumi tegevuse üle.

Õppekeeleks sai gümnaasiumis alguses ajutiselt vene keel. Seda seletati tol ajal faktiga, et paljudes peredes räägiti paralleelselt jidišiga just vene keelt. Eesti keel ei olnud Eesti juutidele 1920. aastate alguses veel nii omaseks saanud nagu 1930. aastate lõpul.

Gümnaasium paiknes kuni veebruarini 1924 Maakri tänaval (maja nr. 5), väikestes ruumides sünagoogi kõrval. Gümnaasiumi haldamiseks loodi Tallinna Juudi Koguduse Nõukogu koosseisus kooliosakond, mille esimeheks sai Schmarja Tamarkin. Koolinõunikuks määras Haridusministeerium Abram Gurevitschi. Tallinna Juudi Koguduse Nõukogu

Lastevanemate komitee. Esimeses reas istuvad (vasakult) Schulkeper, Samuel Gurin, Frida Berkovitsch, Ida Klompus, Hana Itskovitsch, Moritz Sauerbrei. Teises reas seisavad J. Itskovitsch, J. Schulkleper, S. Gibert, Lerenman, Goldmann. Kolmandas reas paremalt kolmas Henriette Herzenberg.

kohustus hoolitsema ka selle eest, et gümnaasiumi ruumid vastaksid tervishoiunõuetele. Klassiruumid Maakri tänaval tunnistas kooliks kõlbulikuks tuntud Tallinna juudisoost arst Markus Blumberg.

Gümnaasiumi juhataja kohustusi hakkas gümnaasiumi loomisel ajutiselt täitma Tallinna Juudi Eraalgkooli juhataja Schmarja Tamarkin. 25. jaanuarist 1924 kuni 1. augustini 1925 oli gümnaasiumi direktoriks Poolast Tallinna saabunud Rafael Vydrin. 1. augustist 1925 kuni gümnaasiumi eksisteerimise lõpuni oli direktoriks Samuel Gurin, kes kutsuti sellesse ametisse Vilnos asunud Juudi Õpetajate Seminari vahendusel Rumeeniast.

1926. aastal, seoses juudi kultuuriautonoomia tekkega, asutati Juudi Kultuurivalitsus. Põhikirja teise paragrahvi kohaselt kuulus kultuurivalitsuse kompetentsi ka emakeelsete õppeasutuste organiseerimine ja ülalpidamine. Alates 1927. aastast kuni sisulise likvideerimiseni 1940 alluski gümnaasium faktiliselt Juudi Kultuurivalitsusele. Näib aga, et

Klassipilt 1924. aastast. Keskel istub Tallinna Juudi Gümnaasiumi teine direktor Rafael Vydrin.

alles 1930. aastal fikseeris selle ka Tallinna Juudi Koguduse Nõukogu. Viimast fakti kajastab kiri 27. veebruarist 1930, mis on adresseeritud Tallinna Juudi Kultuurivalitsusele: *Seega teatab Tallinna Juudi Koguduse Nõukogu, et ta oma istungil 20. skp. otsustas Tallinna Juudi Eraühisgümnaasiumi, mis allub praegu Nõukogule, üle anda Juudi Kultuur-Valitsusele, jättes kooliruumid gümnaasiumi kasutada.*

Gümnaasiumihoone ehitamine ja avamine

Pärast seda, kui oli langetatud otsus asutada Tallinnasse gümnaasium juudi lastele, alustas juudi kogudus oma mõtte elluviimist. Gümnaasiumi rajamine nõudis suuri jõupingutusi, sest toetust polnud kusagilt võtta. Esmalt tuli muretseda vajalik rahasumma, milleks hakati koguma annetusi ning lasti välja loterii. Kogudus võttis ka Tallinna juudi pangalt laenu.

Gümnaasiumihoone ehitamiseks osteti kõigepealt maatükk Karu (tol ajal ka Medvežetsi) tänaval. Krunt maksis 1 700 000 marka. Seejärel moodustati ehitus- ja rahakomisjon, kuhu kuulusid tollased tuntumad Tallinna juudid. Nii osalesid ehituskomisjoni töös Konstantin Baron, Richard Friedmann, Max Klompus, Isak Benenson, Hirsch Aisenstadt, Efraim Rochlin, Joseph Maltinsky, Abram Taub, Max-Mendel Abramson, Lasar Bruk, Motel Rogovsky, samuti härrad Hurvitsch, Itskovitsch, Goldmann, Zitron, Levinovitsch, Stein ning insenerid Grigori Levin, Berger, Weinstein ja Pumpjansky. Rahakomisjoni liikmed olid härrad Levinovitsch, Pumpjansky ja Stein.

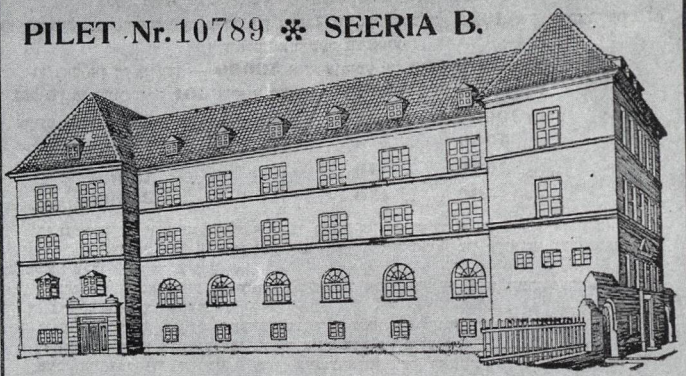
Gümnaasiumihoone nurgakivi pandi pidulikult 11. juunil 1922. Koolimaja projekteeris ja ehitustöid juhatas neil aastatel Eestis hästi tuntud baltisakslasest insener-arhitekt Erich Jacoby.

Jacoby kavandatud koolimaja oli traditsionalistlik, väga ilusate kaarjate koridoride ning omapäraste akendega. Kivist gümnaasiumihoone pidi saama neljakorruseline ja võrdlemisi suure hooviga. Hilisematel aastatel veetsid õpilased tolles avaras kooliõues ilusatel kevad- ja suvepäevadel vahetunde ning seal viidi läbi ka võimlemistunnid. Paljud klassipildidki said just kooliõuel üles võetud.

ÜKSSADA MARKA

SISEMINISTEERIUMI POOLT LUBATUD 3. SEPTEMBRIL 1923 a. NR. 6798/45934

PILET Nr. 10789 ✻ SEERIA B.

TALLINNA JUUDI KOGUDUSE NÕUKOGU

RAHALINE LOTERII

TALLINNA JUUDI GÜMNAASIUMI HOONE EHITUSE HEAKS

KOGUDUSE NÕUKOGU EESTSEISUS

L. Kagan. J. Lewstag L. Traub

A. Rohlin J. Lein

100

Väljaloosimine on 7. septembril 1924 aastal Tallinna Juudi gümnaasiumi ruumes Karu tän., Tallinnas.
Loterii tähtede arv 50.000 à 100 marka üldsumma 5.000.000.— marga eest.
Võitude arv 501 üldise summa 1.000.000.— marga eest ja nimelt:

1	võit	300.000.— mrk.	2	võitu	10.000.— mrk.
1	„	200.000.— „	3	„	5.000.— „
1	„	100.000.— „	40	„	1.000.— „
1	„	50.000.— „	450	„	500.— „
2	„	25.000.— „			

Võidud maksetakse välja Tallinnas, Tallinna Juudi Ühispanga kassast (Kuninga tän. 6) 90 päeva jooksul peale loosimise tagajärgede kuulutamist ajalehtedes. Võidud, mis tähendatud tähtaja jooksul välja pole võetud, arvatakse loterii eesmärgi kasuks.

Katkised, rikutud ja ilma pitsatita piletid loetakse maksvusetuks.

Võidud antakse piletite ettenäitajatele välja. Võitude väljaandmisel arvatakse seadusega 2. augustist 1919 a. määratud protsent riigikassa kasuks.

100

B. Beilinson, Tallinn. V. 1389.

Tallinna Juudi Gümnaasiumi hoone ehitamiseks korraldatud loterii pilet 1923. aastast.

Klassiruume oli koolimajja kavandatud 13, ca 400 õpilase jaoks. Õppetöö pidi toimuma ühes vahetuses. Tol ajal rõhutati ning oldi eriti uhked selle üle, et koolimaja oli igati ajakohane — varustatud keskkütte, veevärgi ning elektri- ja õhupuhastussüsteemiga. Lisaks kolmeteistkümnele klassiruumile oli koolis suur aktusesaal ning võimla. Majas asus ka väike korter, kus antud ridade kirjutaja veetis oma lapsepõlvest viis aastat. Eriti toredaks pidasid lapsed minu sünnipäevapidusid, mil meil lubati joosta ja hullata koolimaja koridorides, kus oli enneolematult laialt ruumi!

רעוואלער אידישער געמיינדע־ראט

געלט לאטעריי

לטובת דער בעבידע פון דער רעוואלער אידישער גימנאזיע

דער עפענטליכער טירעאזש ווערט פארקומען דעם **7**־טן סעפטעמבער **1924** אין לאקאל פון רעוואלער אידישער גימנאזיע.

די צאל פון די בילעטן — **50000** אויף א סומע פון **5000000** מארק.

די צאל פון די געווינען — **501** אויף א סומע פון **1000000** מארק:

1	געווינט פון	**300000**	מארק
„	**1**	**200000**	„
„	**1**	**100000**	„
„	**1**	**50000**	„
„	**2**	**25000**	„
2	געווינען פון	**10000**	מארק
„	**3**	**5000**	„
„	**40**	**1000**	„
„	**450**	**500**	„

די געווינען ווערן אויסגעצאלט אין דער קאסע פון רעוואלער אידישן קאאפעראטיוו באנק (קעניג שטר. 6), אין משך פון 90 טעג נאך דעם ווי די רעזולטאטען פון טיראזש ווערן פארעפענטליכט ווערן אין דער פרעסע.

די ניט אויסגעפאדערטע געווינען אין משך פון אנגעגעבענער צייט ווערן פערוועגדעט אויף די צוועקן פון דער לאטעריי.

בילעטן צוריסענע, אין ניט באצייכענטע מיטן שטעמפעל זיינען ניט גילטיק.

די געווינען ווערן אויסגעגעבן נור די אינהאבער פון בילעטן.

בייַם אויסצאלן די געווינען ווערט אינגעהאלטן דער באשטימטער מלוכה־שטייער.

לויט געזעץ פון 2־טן אוגוסט 1919 יאהר

REVALER JÜDISCHER GEMEINDERAT

GELDLOTTERIE

ZUM AUFBAU DES JÜDISCHEN GÜMNASIUMS IN REVAL

Die Verlosung findet am 7. September 1924 in den Räumen des jüdischen Gümnasiums (Medwedjeff Strasse) in Reval statt.

Die Zahl der Billette beträgt 50.000 à 100.— Mrk., für die Gesamtsumme 5.000.000.— Mrk.

Die Zahl der Gewinne ist 501 für die Gesamtsumme von 1.000.000 Mrk. und zwar:

1	Gewinn	300000.—	Mrk.
1	„	200.000.—	„
1	„	100.000.—	„
1	„	50.000.—	„
2	„	25.000.—	„
2	„	10.000.—	„
3	„	5.000.—	„
40	„	1.000.—	„
450	„	500.—	„

Auszahlung der Gewinne findet in Reval an der Kasse d. Revaler Jüdischen Kooperativ-Bank (Königstrasse 6) im Laufe von 90 Tagen nach öffentlicher Bekanntmachung des Resultats der Verlosung statt. Gewinne, welche im erwähnten Zeitraum nicht abgeholt sind, verfallen zum Besten des Gümnasiums.

Zerrissene, beschädigte und ungestempelte Billette sind ungültig.

Die Gewinne werden den Vorzeigern der Billette ausgezahlt. Bei Auszahlung der Gewinne wird laut dem Gesetz vom 2. August 1919 ein bestimmter Prozentsatz zum Besten der Staatskasse abgezogen.

JEWISH FOLK-COUNCIL OF REVAL

MONEY-LOTTERY

IN FAVOUR OF THE BUILDING OF THE JEWISH GYMNASIUM IN REVAL

Public drawing of the lottery will be the 7 of September 1924 in the appartments of the Jewish Gymnasium, Medvedjeff str., Reval.

The quantity of the tickets — 50.000 by 100 m. — for each, total sum 5.000.000.— m.

The quantity of the gains — 501 by total 1.000.000.—m., namely:

1	gain at	300.000.—	m.
1	„ „	200.000.—	„
1	„ „	100.000.—	„
1	„ „	50.000.—	„
2	„ „	25.000.—	„
2	„ „	10.000.—	„
3	„ „	5.000.—	„
40	„ „	1.000.—	„
450	„ „	500.—	„

The gains will be payed in Reval by the Cash of the Jewish Cooperative Bank of Reval (Korolevskaja, 6) in the course of 90 days after the publication of the drawing's result.

The gains, which will not be requested at the fixed terms, will be advantaged in favour of the lottery's object.

The tickets teared, injured and without the stamp are ineffectives.

The gains are payed to the presenters of the tickets.

By payment will be deduct the duty in favour of State (law of the 2 August 1919).

Tallinna Juudi Gümnaasiumi hoone ehitamiseks korraldatud loterii pileti tagumine külg.

Koolimaja ehitamine läks maksma 12 miljonit marka (120 000 krooni), gümnaasiumi rajamine tervikuna aga 30 miljonit marka (300 000 krooni). Sealhulgas kulus näiteks keskkütte rajamiseks ning elektritöödele, mis usaldati töösturi ja ehitusmeistri U. Tõnissoni kätte, 3 miljonit marka (30 000 krooni). Nii satutigi juba ehitamise käigus võlgadessse ja raskustesse. Ees seisis aga veel ka gümnaasiumi ülalpidamine.

Probleemid tekkisid niisiis peagi pärast ehitustööde algust. 1923. aasta sügisel Tallinna Juudi Koguduse Nõukogu Presiidiumi poolt jidišis ja vene keeles koostatud ning koguduse liikmetele läkitatud ringkirjast on näha, et ehituse finantseerimine oli jõudnud kriitilisse seisu: raha ei laekunud, päevakorral oli tööde katkestamine. Järgnes üleskutse koguduse liikmetele: *Koguduse Nõukogu leiab, et kõikidel koguduse liikmetel, ilma igasuguse erandita, sõltumata nende vaadetest ja eesmärkidest, lasub kohustus päästa oma kogukond kriitilisest olukorrast, kuhu see on sattunud. Ja suunata kõik vahendid, millest on võimalik loobuda, ja mida saab annetada, ühiskondlikuks vajaduseks — Koguduse Nõukogule gümnaasiumihoone ehituse lõpetamiseks.*

Klassiruum 1920. aastate lõpust–1930. aastate algusest.

Члену общины

Господину .....

Здѣсь.

Милостивый Государь!

Общинный Совѣтъ считаетъ необходимымъ довести до вашего свѣдѣнія слѣдующее:

Постройка зданія Гимназіи за послѣднее время значительно подвинулась впередъ. Если бы средства позволили намъ продолжать работы по постройкѣ съ такимъ же темпомъ, какимъ онѣ сейчасъ производятся, то мы увѣренно могли бы расчитывать въ концѣ ноября или не позже начала декабря вполнѣ ее закончить.

Къ крайнему сожалѣнію, дѣло финансированія постройки въ настоящій моментъ находится въ столь тяжеломъ, критическомъ положеніи, въ какомъ оно со времени начала его не было.

Уже свыше мѣсяца взносы въ пользу постройки не поступаютъ. Всѣ бывшія до этого въ распоряженіи Финансовой Комиссіи средства давно исчерпаны.

А между тѣмъ намъ во что бы то ни стало необходимы средства для наличнаго расчета съ рабочими и хотя бы частичной оплаты нашихъ текущихъ долговъ.

Мы вынуждены поэтому взывать не только о спасеніи дѣла нашего, на которое нами положено столько любви, заботъ и труда, но и о спасеніи добраго имени нашего, нашей чести, а вмѣстѣ съ тѣмъ и чести всей нашей общины.

Спасеніе же только въ одномъ: въ проникновеніи каждаго изъ насъ исключительной серьезностью настоящаго момента.

Въ виду изложеннаго, Общинный Совѣтъ считаетъ, что на всѣхъ членахъ Общины, безъ всякаго исключенія, независимо отъ ихъ взглядовъ и стремленій, лежитъ долгъ спасти свою общину изъ того критическаго положенія, въ которомъ она очутилась, **и все, что каждый можетъ урѣзать и жертвовать на общественныя нужды, отдать общинному совѣту для окончанія постройки гимназіи** — цѣнность и капиталъ всей Общины.

Если Вы имѣете возможность хоть что нибудь жертвовать, то не упускайте никогда изъ виду, помните вездѣ и всюду, что пока Ваша Община еще находится въ катастрофическомъ положеніи, **всѣ Ваши пожертвованія должны быть направлены Общинному Совѣту для окончанія постройки Гимназіи.**

Ни одна ваша марка, которую вы вообще можете и желаете жертвовать, не должна пропадать для нашей общей цѣли — постройки гимназіи.

Только тогда Вы исполните свой святой долгъ передъ своей Общиной до конца.

Президіумъ
Общиннаго Совѣта.

דעם געמיינדע־מיטגליד

הערן .....

הער.

ג׳ ה׳

דער געמיינדע־ראט געפינט פאר נייטיק צו מודיע זיין אייך פאלגענדעס: דער בוי פון דער גימנאזיע איז פאר די לעצטע צייט באדייטענד פארגעריטן. ווען די מיטלען וואלטן ערלויבט אונז פארטזופן די ארבייט מיט דעם זעלבן טעמפ, וואלטן מיר בעקאנט זיכער האפן צום ענדע נאוועמבער, ספעסטנס אנפאנג דעצעמבער די ארבייט צו פערענדיגן.

צום גרעסטן באדויערן געפינט זיך די פינאנסירונג פון דער בעבויידע באם יעצטיגן מאמענט אין אזא לאגע, **וועלכע איז פון אנפאנג אונזער ארבייט קיין מאל אזוי שווער און קריטיש ניט געווען.**

שיין איבער א מאנאט, ווי קיינע צאהלונגען לטובת דער בעבויידע קומען ניט איריין. אלע מיטלען וואס די פינאנץ־קאמיסיע האט בעהאט זיינען שיין אויסגעשפפט. עס פעהלן אונז יעצט די נייטיגע מיטלען אוף צו באצאלן די ארבייטער און וויניגסטנס טיילוויים צו באפריידיגן אונזערע קרעדיטארן.

מיר זיינען געצוווונגען דארום בעפן ניט נור צו רעטן אונזער זאך, אייך וועלכער מיר האבן אורעק־געלייגט אזייפיל ליבע, זארג און מיהע, נאר צו רעטן אונזער גוטן נאמען, אונזער כבוד, דעם כבוד פון אונזער גאנצער בעמיינדע.

און די רעטונג איז נאר אין דעם:
יעדער פון אונז זאל פארשטיין און זיין דורך דרינגען מיט די ערנסטקייט פון דער יעצטיגער, דער בעמיינדע־ראט בעפינט, אז אייך אלע מיטגלידער פון דער בעמיינדע, אהן אויסנאהם, אונאבהיינינג פון זייערע אנשויאונגען און שטרעבונגען ליגט אהוב צו רעטן די בעמיינדע פון דער קריטישער לאגע אין וועלכער זי גיפינט זיך יעצט. אלעס וואס איר קאנט אבשפארן און מנדב זיין אייך בעזעלשאפטליכע צוועקן זאלט איר אבגעבן דעם בעמיינדע־ראט צום פארענדיגן די בעבויידע־דער פערמעגן אין קאפיטאל פון דער בעמיינדע.

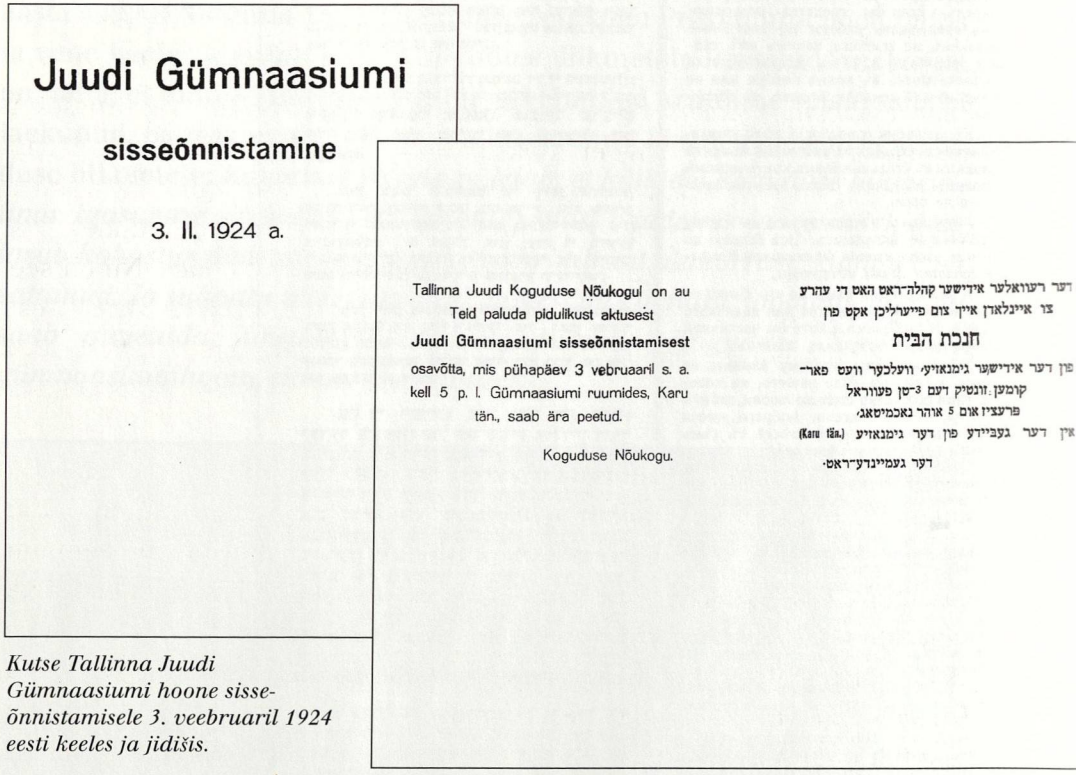
אייב איר האט אמעגליכקייט כאך וואס ניט איז צו מנדב זיין, זאלט איר שפענדיק און איבעראל בעדיינקען, אז כלומר אייער בעמיינדע בעפינט זיך אין אקאמאפראפאלער לאגע מיט אייער נדבה אבגעבן וווערן דעם בעמיינדע־ראט צו פערענדיגן די גימנאזיע.

ניט איין מארק אייערער, וועלכן איר קענט און ווילט מנדב זיין טאר ניט גיין פארלארן פאר אונזער אלגעמיינעם צוועק — פערענדיקן די בעבויידע, און נור דען וועט איר דעם הייליגן חוב בעגן אייער בעמיינדע ערפילן ביז צום סוף.

פרעזידיום
פון בעמיינדע־ראט.

Juudi Kogukonna Nõukogu Presiidiumi üleskutse 1923. aastast (vene keeles ja jidišis). Pöördumises ärgitatakse koguduse liikmeid toetama koolimaja ehitust.

Aastaid hiljem — 1928 — märkis Juudi Kultuurivalitsuse esimees Hirsch Aisenstadt oma kirjas Haridusministeeriumile: *Nii koolimaja ehitus Karu tn. 16 ja selle korrashoid kui ka kooli ülalpidamine on nõudnud vähesearvuliselt juudi kogukonnalt suuri jõupingutusi.* 1930. aastast, kui Tallinna Juudi Kogudus andis koolimaja üle Juudi Kultuurivalitsusele, jäid viimase kanda loomulikult ka kõik võlad.

Juudi Gümnaasiumi

sisseõnnistamine

3. II. 1924 a.

Tallinna Juudi Koguduse Nõukogul on au Teid paluda pidulikust aktusest **Juudi Gümnaasiumi sisseõnnistamisest** osavõtta, mis pühapäev 3 vebruaaril s. a. kell 5 p. l. Gümnaasiumi ruumides, Karu tän., saab ära peetud.

Koguduse Nõukogu.

דער ראָוואלטער אידישער קהלה־ראַט האט די עהרע
צו איינלאדן אייך צום פייערליכן אקט פון
חנכת הבית
פון דער אידישער גימנאזיע, וועלכער וועט פאר־
קומען זונטיק דעם 3-טן פעברואר
פרעצין אום 5 אוהר נאכמיטאג,
(Karu tän.) אין דער געבוידע פון דער גימנאזיע
דער געמיינדע־ראט.

Kutse Tallinna Juudi Gümnaasiumi hoone sisseõnnistamisele 3. veebruaril 1924 eesti keeles ja jidišis.

Kriisist saadi üle ja ehitustööd jätkusid, kuid neid ei suudetud probleemide tõttu siiski lõpetada 1923. aasta novembriks-detsembriks ning koolimaja valmimine lükkus paar kuud edasi. Tallinna juutkonna suurpäevaks kujunes 3. veebruar 1924, mil toimus Tallinna Juudi Gümnaasiumi hoone sisseõnnistamine. Kell viis pärastlõunal oli kooli aktusesaal inimestest tulvil. Esimestes ridades istusid aukülalised — riigivanem Konstantin Päts, haridusminister Aleksander August Weiderman,

Tallinna linnapea Anton Uuesson, linna koolijuhid, ajakirjanikud. Ja muidugi viibisid aktusel juudi kogukonna liikmed, ehitajad ja teised asjaosalised. Koguduse koor kantor Jossel Gurevitschi juhatusel laulis mitu laulu. Pikema kõnega astus üles Tallinna Juudi Koguduse Nõukogu esimees Hirsch Aisenstadt. Seejärel esines riigivanem Konstantin Päts, kes rõhutas, et Tallinna juutkond suutis väga lühikese ajaga, pooleteise aastaga, valmis ehitada koolihoone, mis näitab juutide valmisolekut minna kaasa kultuurilise ülesehitustööga Eestis. Oma kõne lõpus ütles riigivanem Konstantin Päts, et ta *tervitab juutide kolooniat Eestis kui Eesti Vabariigi kasulikke ja auväärseid kodanikke.* Tervitussõnu laususid veel haridusminister Aleksander August Weiderman, Tallinna linnapea Anton Uuesson, Tallinna linna koolivalitsuse juhataja August Kuks ja mitmed Tallinna juutkonna esindajad. Pärast ametlikku osa löödi kokku šampanjaklaasid. Tehti ka ringkäik uues hoones. Nii oli see 3. veebruaril 1924. Koolitöö uues hoones pidi algama nädala pärast, sest enne oli vaja kolida endistest ruumidest Maakri tänaval Karu tänavale. Esimesel õppeaastal tegutses kaheksa klassi, neist kuus algkoolis ja kaks vastloodud gümnaasiumiosas.

Mis aga toimus 3. veebruaril 1994? Seitsekümmend aastat hiljem pakaselises Tallinnas endiselt seisev juudi koolihoone ei näinud enam välja nii esinduslik, puhas ja valge. Palju sündmusi ja erinevaid aegu oli siit möödunud aastate vältel üle käinud, vana hoone oli palju näha saanud. 1940, nõukogude okupatsiooni alguses, maja riigistati. Alates 1941. aastast, natsliku Saksamaa võimuperioodi saabudes, oli maja *Wehrmachti* valduses. Just neil aegadel visati näiteks raamatud kooli raamatukogust õue lageda taeva alla. 1944, uue nõukogude okupatsiooni alguses, anti hoone tööstuskoolide süsteemile ning sellesse asus Tallinna Tööstuskool nr.1. 1994 sai Eesti Juudi Kogukond kui Juudi Kultuurivalitsuse õigusjärglane hoone tagasi. Veel enne seda, 1990 oli seal taas avatud juudi kool.

1994. aastal otsustas Eesti Juudi Kogukond koos kooliga pidulikult ära märkida koolihoone sisseõnnistamise 70. aastapäeva. Tähtpäevaüritused vältasid kolm päeva, mille sisse mahtus kooli ajalugu kajastava näituse avamine, pidulik aktus, kontsert, kohtumine vilistlastega,

Lp. _____

Tallinna Juudi Kool ja Eesti Juudi Kogukond paluvad Teil osaleda Tallinna Juudi Kooli hoone sisseõnnistamise

70.aastapäevale

pühendatud vastuvõtul

4. veebruaril 1994.a. kell 16:00

Juudi Kooli aulas (Karu tn. 16).

Info: 43 76 93

Koolimaja sisseõnnistamise 70. aastapäeva pidustuste kutse ja kava aastast 1994.

TALLINNA JUUDI KOOLI HOONE SISSEÕNNISTAMISE 70.AASTAPÄEVA PIDUSTUSTE KAVA
3.02 - 6.02.94.

3.02 *neljapäev*	**10.30**	Näituse "Juudi Kooli ajaloost" avamine
	11.00	Tallinna Juudi Kooli õpilaste kohtumine Juudi Gümnaasiumi vilistastega
	12.00	Pidulik aktus Tallinna Juudi Kooli õpilastele
	15.00	Lahtise uste aeg koolis
	16.00	Pidulik aktus üldsusele (kutse alusel)
	18.00	Disco õpilastele
4.02 *reede* Shabbati õhtu	**16.00**	Pidulik vastuvõtt (kutse alusel)
5.02 *laupäev* Shabbat	**10.30**	Jumalateenistus Tallinna sünagoogis. Hukkunud ja surnud Tallinna Juudi Gümnaasiumi õpetajate ja õpilaste mälestamine
6.02 *pühapäev*	**12.00**	Tallinna Juudi Kooli õpilaste kontsert. Sissepääs vaba.

NB! *Kõik üritused (v.a. laupäevased) toimuvad Tallinna Juudi Kooli hoones (Karu tn., 16).*

THE JEWISH SCHOOL OF TALLINN
THE 70th ANNIVERSARY OF THE DEDICATION OF THE SCHOOL BUILDING
3.02 - 6.02.94.

3.02 *Thursday*	**10.30**	Inauguration of exhibition "Documents of Jewish School History"
	11.00	Meeting of students with Jewish Gymnasium graduates
	12.00	Gathering of students of the Jewish School
	15.00	Opening doors time in the School
	16.00	Ceremonial meeting (by invitation only)
	18.00	Students disco
4.02 *Friday* Shabbath eve	**16.00**	Reception (by invitation only)
5.02 *Saturday* Shabbath	**10.30**	Devine service in the Tallinns' Synagogue (Magdaleena str., 9) Commemoration of the teachers and students of the Jewish Gymnasium, who were murded and passed away
6.02 *Sunday*	**12.00**	Concert of Jewish School students (entrance free of charge)

NB! *All activities take place (except Saturday) in the building of the Jewish School (Karu str., 16)*

lahtiste uste aeg, hukkunud ning siitilmast lahkunud õpilaste ja õpetajate mälestamine, jumalateenistus Tallinna sünagoogis ja veel palju muud. Seegi kord saadeti välja osalemiskutsed kõrgematele riigi võimukandjatele, haridus- ja koolisüsteemi juhtidele, Eesti üldsuse esindajatele, aga loomulikult ka Tallinna Juudi Gümnaasiumi endistele õpetajatele, õpilastele ja vilistlastele ning kogukonna liikmetele. Pidulikul aktusel viibis ja esines kõnega Eesti Vabariigi tollane peaminister Mart Laar. Presidendi esindajana oli kohal presidendi kantselei juhataja Mihkel Veiderma, kelle isa täpselt 70 aastat tagasi tollase haridusministrina samas saalis kõnet pidas. Tulid ka Tallinna koolijuhid, teiste koolide direktorid, üldsuse esindajad, ajakirjanikud. Juudi kooli ehitamine ja sisseõnnistamine pälvis 1920. aastatel pressis suurt tähelepanu. Mõned ajalehed kajastasid ka 1994. aasta juubeliüritusi.

3. veebruari õhtul 1994 oli koolis kaetud pidulaud endiste õpilaste jaoks. Me olime seal isekeskis ja siis me nägime, kui vähe meid tegelikult on. Mõned meist elavad nüüd Iisraelis ja Ameerikas, kuid paljud hukkusid Teise maailmasõja aastatel — kes sõjatandril natsliku Saksamaa vastu võideldes, kes Eestis natside ning nende käsilaste poolt mõrvatuna. Mitmed on hiljem siitmaailmast lahkunud. Ajasime juttu ja naersime kooliaegu meenutades.

Koolimaja omaaegset sisseõnnistamist meenutas 1994. aastal väga huvitavalt Maria Joffe. 1906. aastal sündinud Maria, neiupõlvenimega Schur, lõpetas ise küll Vene Linnagümnaasiumi, kuid see ei takistanud teda aktiivselt osalemast Tallinna juutkonna elus. Maria Joffe suri Tallinnas 1995. aastal — aasta pärast kooli juubelipidustusi. Allpool mõnda tema mälestustest.

Piduliku avamisõhtu organiseerimine nõudis 1924. aastal palju tööd ja vaeva. Ettevalmistustega olid hõivatud nii noored kui ka vanemad inimesed. Oli moodustatud eestvedajate grupp, mille liikmete enamus kuulus Bialiku-nimelisse Seltsi või "Makkabisse". Õnneks on teada ka paljud nimed, mille hulgast kindlasti tuleks ära mainida vähemalt mõnedki: vennad Asnovitschid, Abram Hasak, Maria Schur, Grete Elian, Rosa Friedmann. Väga palju aitasid kaasa daamid Naiste Heategevusseltsist: Hana Itskovitsch, Scheine Rochlin, Hana Amitan, Mary Benen-

son, Pauline Aisenstadt, Frida Berkovitsch, samuti proua Grinstan, Wainberg jt. Paljudel neist, kuigi mitte kõigil, õppisid lapsed juudi algkoolis ja vastloodud gümnaasiumis.

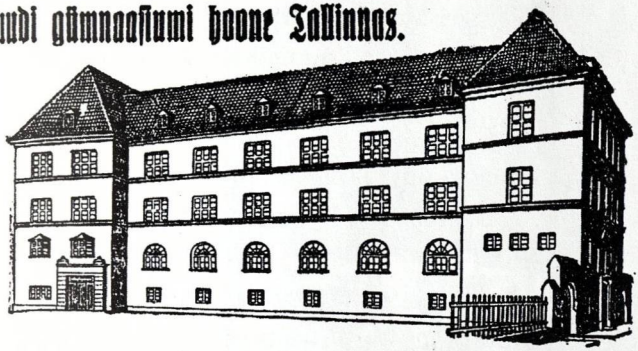
Pidustuste organiseerimine nõudis loomulikult raha, mille kogumiseks korraldati loterii. Annetusi ja asju loterii jaoks käisid Bialikunimelise Seltsi ja "Makkabi" liikmed ise korjamas. Maria Schur on meenutanud, et jõukad juudid ei öelnud abist ära — loterii jaoks anti raha ja igasuguseid esemeid. Asju loterii tarbeks käidi palumas juudi kauplustest, ladudest ja vabrikutest. Mirvitzi nõudeärist saadi nõusid, riidekaupmehed Delski ja Isak Berkovitsch andsid riideid, kella- ja kullakaupmeestelt Hertz Vassermannilt, Aleksander Rubinilt ja Hirsch Markovitschilt saadi mõned äratuskellad ja koguni hinnalisi ehteid. Kõigi kogutud asjade väljapanemiseks ja loterii korraldamiseks kulus organiseerijatel kaks päeva!

Annetusi korjati ka puhveti jaoks. Selleks käidi juutide kodudes, kust saadi peamiselt raha, kuid pidupäeval tõid paljud kaasa ka omakeedetud toite ja küpsetisi. Lihakaupmees Bernhard Eidus annetas näiteks koššeri liha. Puhvet oli peoõhtul üldse väga nägusalt korraldatud — selle eest seisis kauaaegne Juudi Klubi puhvetipidaja Johanna Perlman. Töötas ka baar, kust sai osta häid jooke. Baarileti taga tegutsesid ilusateks daamideks kutsutud Rosa Pack, proua Wainberg jt. Puhvet ja baar tõid sisse päris kenakese summa, mis läks kooli heaks.

Õhtu sisustamiseks oli koostatud ka kontserdikava. Klaveri- ja viiulipalu esitasid õed Raissa ja Anna Fainstein. Anna Fainstein oli nende ridade kirjutaja esimene klaveriõpetaja ja Samuel Gurini lähedane tuttav (mõlemad õed surid hiljuti Tel Avivis). Juudi laule ja ühe Mozarti laulu kandis ette Selma Pack. Loeti (kahjuks ei mäleta asjaosalised enam kes ja mida) katkendeid juudi kirjanike teostest. Esitati ka tantse — üks ülesastujatest oli Maria Schur. Oma oskusi demonstreerisid "Makkabi" atleedid.

Gümnaasiumi saal oli avamise päeval väga kenasti lilledega dekoreeritud. Aktusel kutsus erilise vaimustuse esile riigivanem Konstantin Pätsi sõnavõtt, mis lõppes sõnadega: *Kui meile paistab päike, hakkab ta paistma teile ka.*

Juudi gümnaasiumi hoone Tallinnas.

Ülehomme — pühapäeval, 3. veebruaril — peetakse Juudi gümnaasiumi hoone sisseõnnistamist. Seega on pealinnal jälle üks uus suur koolihoone juurres.

Maa gümnaasiumihoone ehitamiseks omandas Tallinna Juudi kogudusele nõukogu Karu tänava ääres 1.700.000 marga eest. Plaani valmistas ja ehitamist juhatas inseneer-arhitekt Jakoby. Moodustati ehituskomisjon, kuhu kuulusid hrd. Baron, Friedmann, Kloinras, insj. Berger, insj. Weinstein, insj. Levin, Benenson, Aksenstadt, Rogowsky, Hurwitsch, Rochlin, Maltinsky, Abramson, Taub, Itskowitsch, Bruk, Goldmann, Zitron, Levinowitsch, insj. Permjansky ja Stein. Kolm viimast abi ühtlasi ka vahakomisjoni liikmeid.

Ehitustöödega tehti algust 1922. a. suvel ja on siis peo lõpule viidud nüüd, peale mõne viimase ehitustöö.

Hoone on kivist, neljakordne, kõige ülemisel korral-leiavad ruumi köök, pesuruum, kaks söögisaali ja kaks lasteäärlassi. Teisele korrale mahutatakse ruumisaal, 4 klassiruumi, selleks erilise valgustusega ehitatud joonistusklassi ruum, ja koolikantselei. Kolmandal korral aktussaal, 4 klassiruumi, raamatukogu ruumid, 2 keemia- ja füüsikakabinetti. Hoone neljandal korral asuvad 5 klassiruumi ja mitmed klassiruumid.

Üldse on klassiruume kokku 13 ja gümnaasiumihoone on ehitatud 400 õpilase jaoks, kes ühe vahetusega korraga õppida võivad. Hoone on warustatud täieliku keskküttega, veewärgiga, elektriga ja õhupuhastusega. Täielikult walmis saab hoone ja wõetakse kooli alla hiljemalt 1. märtsiks s. a. Kogusummas läheb hoone ühes sisseseadega 30 miljoni marga ümber maksma.

Tallinna Juudi Gümnaasiumi uue hoone sisseõnnistamisest kirjutasid 1920. aastal paljud ajalehed.
"Vaba Maa" artikkel 1. veebruarist 1924 ja "Päevalehe" artikkel 5. veebruarist 1924.

Kooli elu.

Juudi gümnaasiumi pidulik sisseõnnistamine

eli pühapäeval kell 5 p. l. gümnaasiumi ruumides, millest peale Tallinna Juudi kogudusе liikmeid ja wõetis riigiwanem, jõeministrer, wahaminister, haridusminister, Tallinna linnapea ja koolivalitsuse esimehed, haridusnõunikud, Tallinna teisttoolide direktorite esindajad, politseimeistrer, majaehitaja inseneer Jakoby ja teised.

Juudi kogudusе nõukogu esimees tervitas riigiwanemat, walitsuse liikmeid ja tõik teisi pidulе kutsutud tähtsaid ja austis aru ehitusest, mis algas 11. juunil 1922. aastal ja nüüd päraſt suuri raskusi on jõudnud lõpule. Ümmetaseid Juudi kogudusest on olnud 811, algabes pagerjaja-sõrgaltse ohwerdamisega ja lõpetades 500.000 kingitusega. Tänab riigiwanemat ja Eesti wabariigi walitsust, kes Eesti rahwa esindajaid, kes juutidele, nõisama kui teistele waba Eesti pinnal asuwatele rahwastele on lubanud oma keeles emakeeles koolitada ja kaswatada.

Laulduse Eesti hümnus.

Riigiwanem hra K. Päts tänab Juudi rahwa esindajaid temale osaks saanud ametloonide eest ja ütlenbab, et Eesti rahwas, kes ise jerwe all elanud mitusada aastat, ei soowi mitmat loodud riigi territooriumil asuwaid wähemusrahwust rõhuda, waid soowib, et iga rahwus enmast tunneks Eesti demokraatlikus wabariigis Eesti kodanikuna.

Kõnelenud weel haridusminister A. Weidenbaum, linnapea Tuulse, koolinõunik Kuks ja Juudi kogudusе esimees.

Päraſt tõnesid Wlad Juudi omapärane laul, mida Juudi segakoor suure hooga esitanud.

Päraſt awamise pidu kutsutakse wõõrad koolituumid maoaama, kus mõõbitd ja õpetused weel suuremalt jaolt puudumad.

Koolihoone on maksma läinud umbes 27 miljonit. Kui aga õpetused ja sisemine ruumide kordaseadmine lõpeb, arwatakse maja ühes õpetusadega umbes 35 miljoni maksma minewat.

Õpilaſt on õpetajaskond wõigiste aig- ja testtoolide tulemusede ülе 300, kuid nende arw tõuseb lähemas tulewikus, kui koolisaste lõpeb. Kool on ühtekool.

Soowime koolile tema uues majas head edu ja õnne.

R. K.

Endiste gümnaasiumiõpilaste kokkutulek Karu tänava koolimajas 27. veebruaril 1998. Istuvad (vasakult): Ljubov Rosenberg (sünd. Turetsky), Golde-Broche Katz (sünd. Gordon), Eugenia Gurin-Loov, Tamara Kangro (sünd. Klaus). Teine rida (vasakult): Dina Slutsk, Ruth Strasch (sünd. Brodovsky), Schenny Neženský (sünd. Pliner), Sima Libman (sünd. Rogovsky), Rahil Randvee (sünd. Zivjan). Kolmas rida (vasakult): Regina Trapido (sünd. Amitan), Reisi Vseviov (sünd. Vald), Benjamin Gordon, Michel Katz, Anna Mäevee (sünd. Pines), Zion Bam, Jakob Vald.

Pärast piduliku aktuse ja kontserdi lõppu algas ball, mille kohta Maria Schur on meenutanud: *Ball õnnestus hiilgavalt, me lõbutsesime hommikuni välja. Koolihoone sisseõnnistamise pidustused on mulle meelde jäänud elu lõpuni.*

1994. aastal meenutasime sedagi, et vilistlaste õhtuid korraldati koolis ka 1920.–1930. aastatel. Kokkusaamised olid väga lõbusad ning enamasti tantsuga. Häda oli selles, et meid, tollaseid õppureid, direktori käsul neile õhtutele ei lubatud. Veelgi enam tegi tuska asjaolu, et teiste gümnaasiumide õpilased said vabalt sisse. 1940. aastal, kui õppisin XII klassis, tegi direktor erandi ning lubas peole ka õpilased. Ta esitas vaid nõude, et kannaksime vormikleite. Klassiõde Dina Slutsk on väitnud, et kuna Samuel Gurin oli väga lühinägelik, pugesid tema ja teine klassiõde Ljuba Sack õhtule punastes kleitides. See vilistlaste õhtu jäigi viimaseks ... kuni 1994. aastani! Nii et meie, kes me lõpetasime gümnaasiumi 1940,

vilistlaste õhtutel täieõiguslike liikmetena osaleda ei saanudki, sest 1940/41. õppeaastal säärast õhtut ei peetud ning ka pärast sõda ei saanud traditsiooni taastada.

1930. aastate vilistlasõhtute korraldamise taga seisis ka 1936. aasta 28. mail ametlikult registreeritud Juudi Kultuurivalitsuse Tallinna Eraühisgümnaasiumi Vilistlaskogu, mille asutajateks olid Leo Epstein, Scheina Epstein ja Aron Tamarkin. Vilistlaskogu põhikirjast võib lugeda, et kogu eesmärgiks oli *Juudi Kultuurivalitsuse Tallinna Eraühisgümnaasiumi lõpetanud õpilaste vahel hoida alal omavahelist sidet ja võimalust mööda toetada Juudi Kultuurivalitsuse Tallinna Eraühisgümnaasiumi.* Vilistlaskogu likvideerimise otsus kannab kuupäeva 28. veebruar 1941.

1940. aastate lõpul tõusis suure juhi Stalini soovil Nõukogude Liidus suur antisemitismi laine, puhkes võitlus uue ja väga ohtliku vaenlase sionismi vastu. Algas jaht sionistidele, sisuliselt aga sai ju iga juuti süüdistada sionismis ja ühtlasi nõukogudevaenulikkuses. Seda ka tehti ning nii arreteeriti, saadeti laagritesse ja mõrvati palju juute — tuntud haritlasi ja ühiskonnategelasi. Ka Eesti okupeerimisel augustis 1940 likvideeritud sionistlike organisatsioonide liikmed arreteeriti ning saadeti Gulagi laagritesse. Nõukogude võimu repressioonide ohvriks langes teiste seas kauaaegne Eesti Juudi Kultuurivalitsuse esimees Hirsch Aisenstadt, kellele mõisteti 25 aastat ja kes saadeti laagrisse Volga ääres. Pärast Stalini surma Hirsch Aisenstadt vabastati ning ta asus Riiga, kus elas tema õde. Pärast laagriaastaid käis ta ka Tallinnas, kus elasid tema pojad, ning külastas mind ja minu ema. Ta ei kaevelnud ega halanud. Meelde jäi tema ütlus, et ta ei ole varem viibinud nii kõrgelt haritud ja nii kõrge kraadiga teadusemeeste seltskonnas kui laagris. Hirsch Aisenstadt suri Riias ning on maetud sealsele juudi kalmistule.

Säärastes tingimustes oli võimatu, isegi eluohtlik organiseerida juutide koosviibimisi. Selleks poleks ka luba antud. 1984. aastal tekkis siiski idee korraldada gümnaasiumi endiste õpilaste kokkutulek tähistamaks koolimaja 60. aastapäeva. Kujunes välja entusiastide grupp, kuhu igast lennust ja klassist kuulus esindaja. Koguti raha. Väga aktiivselt lõi kaasa Sima Libman (sünd. Rogovsky), kelle töökoht oli kesklinnas ja kes võttis enda peale sidepidamise ja informatsiooni edastamise. Kõik läks hästi,

suursündmus pidi paari päeva pärast teoks saama ja siis... keelas linna parteikomitee kokkutuleku ära. Seltsimees Ahto Vellamaa ütles mulle, et kokkutulek tuleb ära jätta, kuna kardetakse ekstsesse. Loobumine olevat meie, juutide huvides. Need jesuiitlikud sõnad, mida saatis jäine naeratus, tähendasid muidugi keeldu. Äraütlemiseks jäi väga vähe aega ja kuna mul ei olnud täit kindlust, et see info kõigini jõudis, läksin kokkulepitud ajal restoran "Viru" ette hoiatama neid, kes siiski peaks kohale tulema. Keegi ei tulnud, meie tegutsesime perfektselt. Kuid ümberringi jalutasid salapärased erariides kujud...

Neli aastat hiljem, 1988 puhusid leebemad tuuled ning 26. novembril saime kõik kokku tähistamaks gümnaasiumi kauaaegse direktori Samuel Gurini 100. sünniaastapäeva. Kokkutulek toimus gümnaasiumihoones, mis tol ajal kuulus 1. Kutsekeskkoolile. Selle direktor lubas meil lahkelt kasutada kooli aulat. Kohal olid ka õpetajad Selda Passov ja Helene Valdur. Järgmine kord kohtusime 3. veebruaril 1994, mil otsustati, et hakatakse koos käima üks kord kuus koolimajas, mis vahepeal oli läinud taas juudi kogukonna kätte. Nii kohtumegi iga kuu viimasel reedel, kuigi meid, kooskäijaid, pole palju.

Tallinna Juudi Gümnaasiumi vilistlaste kokkutulek 28. novembril 1988 Samuel Gurini 100. sünniaastapäeva puhul.

Gümnaasiumi nimi

1924. aastal, kui kinnitati Tallinna Juudi Gümnaasiumi põhikiri, sai kooli ametlikuks nimetuseks Tallinna Juudi Eraühisgümnaasium. Kuid Tallinna Juudi Gümnaasiumi nimi on muutunud mitu korda seoses Eestis 1934. ja 1937. aastal läbi viidud koolireformiga.

Tallinna Juudi Gümnaasium oli algusest peale ühisgümnaasium, s.t. seal õppisid nii poisid kui tütarlapsed. Gümnaasiumi juures tegutses algusest peale ka algkool. Kuni 1934. aastani oli algkool 6klassiline ja gümnaasiumiosa 5klassiline. Kokku õpiti 11 aastat. Algkool kuulus linna koolide võrku ja seda finantseeris linn. Gümnaasium oli erakool ning allus Tallinna Juudi Koguduse Nõukogule 1927. aastani, mil kool läks Juudi Kultuurivalitsuse korraldusse. Too üleminek sai vormistatud alles 1930. aastal, mil kooli nimetuseks sai Juudi Kultuurivalitsuse Tallinna Ühisgümnaasium.

1937. aasta koolireformi järgi oli kooli struktuur järgmine: Tallinna Juudi Avalik Algkool (4 õppeaastat), Tallinna Juudi Erareaalkool (5 õppeaastat), Tallinna Juudi Eraühisgümnaasium (3 õppeaastat). Kooli gümnaasiumiosa oli humanitaarse kallakuga.

Õiguste andmine Tallinna Juudi Gümnaasiumile

23. märtsil 1929 said Tallinna Juudi Gümnaasiumi õppurid kõik *avalikkude keskkoolide õpilaste õigused.* Vastav haridusministri ja riigi koolivalitsuse juhataja allkirja kandev ning Juudi Kultuurivalitsusele adresseeritud kiri kõlas: *Hinnates kõrgelt Tallinna Juudi koguduse suurt hoolt ja ohvrimeelt oma noorsoo kasvatamise alal, mis avaldunud emakeelse kooli loomises ja soodsate arenemise tingimuste soetamises juudi õppivale noorsoole ja pidades silmas Tallinna Juudi Eraühisgümnaasiumi kasvatuse- ja õppetöö püsivat edukust, mida tõendavad gümnaasiumi revideerimisel saadud andmed ja kooli lõpetajaile korraldatud katsete tulemused, otsustas Haridusministeerium anda Eraõppeasutuste seaduse*

/R.T. nr.97 — 1927/ §29 alusel Tallinna Juudi Eraühisgümnaasiumi õpilastele kõik avalikkude keskkoolide õpilaste õigused, arvates 1929. aasta 23. märtsist, s.o. päevast, mil Tallinna juudi kogudus pühitseb oma rahvusliku kooli 10. aastapäeva.

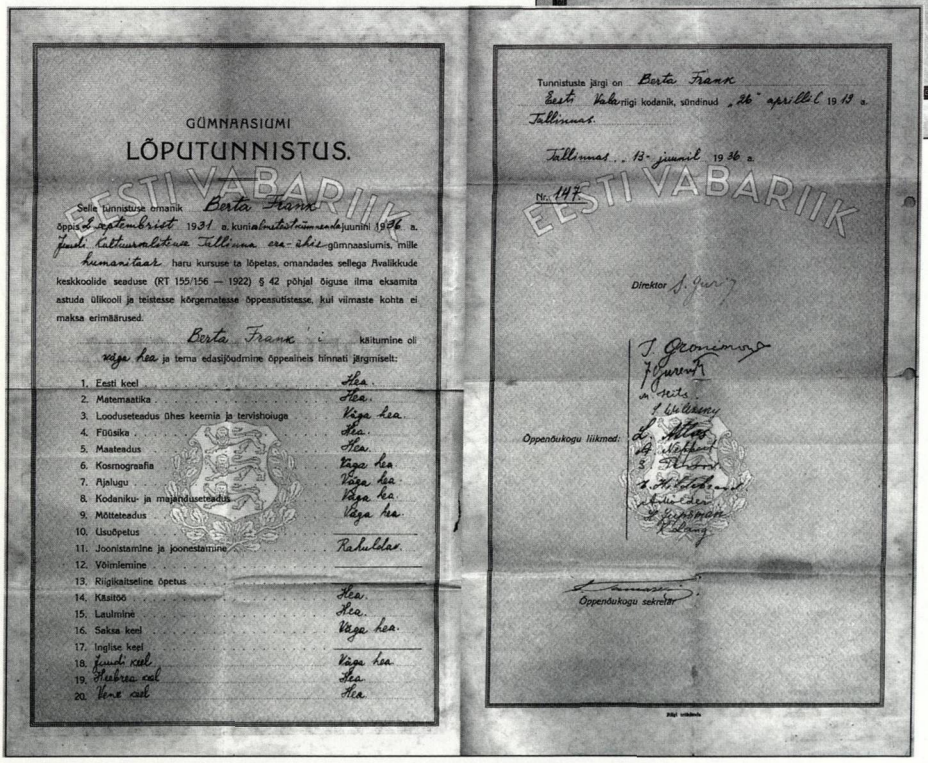

Tallinna Juudi Gümnaasiumi õpetajad ja lastevanemate komitee märtsis 1929 tähistamas kooli 5. aastapäeva ja õiguste andmist koolile.

Taoliste õiguste andmine koolile oli pedagoogilise kollektiivi töö ja õpilaste õppimishimu kõrge tunnustus. Peale selle oli tegemist väga tähtsa küsimusega gümnaasiumi lõpetajate jaoks: nad said edaspidi astuda kõrgkoolidesse gümnaasiumi lõputunnistuse alusel. Vastava õiguseta õppeasutuse lõpetajad pidid ülikooli astumiseks sooritama lõpueksamid väljaspool oma kooli.

Õiguste saamise puhul korraldati koolis pidustused.

Tallinna Juudi Gümnaasiumi lõputunnistus.

Gümnaasiumi majandamine

Tallinna Juudi Gümnaasiumi rahaline olukord oli kogu tema eksisteerimise aja jooksul raske. Tihti puudusid summad, mille eest õpetajatele palka maksta. Gümnaasiumi direktor Samuel Gurin pöördus neil kordadel jõukamate juutide poole palvega laenata raha, et pedagoogide töötasu saaks siiski õigel ajal välja makstud. Isa jutustuste järgi tean, et kooli toetasid rahaliselt perekond Itskovitsch ja Berkovitsch.

Kõigist jõupingutustest hoolimata olid Tallinna Juudi Gümnaasiumis töötavate õpetajate palgad kroonilisest rahapuudusest tingituna lõppkokkuvõttes madalamad kui teistes linna koolides — umbes 80 protsenti keskmisest. Kuid sellest hoolimata ei tundnud gümnaasium õpetajatest puudust. Kohapealt, Eestist, oli küll veidi raske juudi kooli jaoks kõiki vajalikke õpetajaid leida, kuid koolis töötas mitmeid juudi rahvusest välismaalasi. Vähe sellest: arhiivis on säilinud gümnaasiumi direktori nimele adresseeritud juudi pedagoogide kirju paljudest riikidest, milles nad pakuvad end õpetajaks vastloodud juudi gümnaasiumi Tallinnas. Asi oli selles, et 1920.–1930. aastail oli juudi pedagoogidel väga raske kohta leida. Töö ja leiva otsinguil olid nad sunnitud rändama mööda maailma, töötama kui tahes väikeses juudi koolis madala palga eest. Muide — samadel kaalutlustel sattus ka meie, Gurinite, väike perekond Eestisse.

Kuid koolis andsid tunde ka eestlased ja venelased. Teatav tööpuudus valitses Eestis ka mitte-juudi pedagoogide seas ning seetõttu leppisid nemadki olude sunnil madalama palgaga. Sellest kõigest aga võitsime meie, Tallinna Juudi Gümnaasiumi õpilased, kellel olid head, kõrge professionaalse tasemega õpetajad.

Kooli raske finantsolukord oli tingitud mitmest asjaolust. Kõigepealt peitus selle taga koolimaja ehitus, mis läks maksma 120 000 krooni. Raha hoone püstitamiseks saadi kokku annetuste, loteriipiletite müügi ja pangakrediidi abil. Laenu ja intresside (kahjuks ei õnnestunud kindlaks teha, kui suur see summa oli) kustutamiseks pidi aga Juudi Kultuurivalitsus järgnevalt kaks korda aastas (15. oktoobril ja 15. aprillil)

maksma 6000 krooni. See kohustus lasus suure koormana kooli ja kogukonna õlgadel.

Teine asjaolu, mis mõjutas gümnaasiumi majanduslikku olukorda, oli õppemaksu mittekorrapärane laekumine. 140–160kroonine aastamaks oli ühelt poolt kõrgem kui keskmine õppemaks teistes Eesti koolides, kuid samal ajal liiga väike, et kool sellega ära majandada. Ning hoolimata püüdest hoida õppemaks võimalikult madal, millega taheti hariduse omandamine maksimaalselt kättesaadavaks teha, ei suutnud kõik vanemad ometigi maksu täpselt tasuda. Paljud õpilased, kes olid pärit vaesematest perekondadest, olid õppemaksust ka hoopis vabastatud. Oma kirjas Haridusministeeriumile 20. juunist 1937 põhjendas Juudi Kultuurivalitsus gümnaasiumi rasket rahalist olukorda just probleemidega õppemaksu laekumisel. Kirja neljas punkt kõlas järgmiselt. *Tallinna juudi keskkooli eelarve on suuremalt osalt ehitatud õppemaksu peale. Õppemaks on liiga suur, mis ulatub näiteks Tallinnas kuni Kr. 160 aastas. Arvesse võttes, et juudi vähemusrahvus maksab ka kultuurimaksu, osutub see väga raskeks. Peale selle ei luba paljude lastevanemate majanduslik seisukord tasuda neile seda maksu, mitmel juhul ka poole sellest, seepärast pole kooli majanduslik seisukord küllalt püsiv. Kultuurivalitsus võib oma eelarvest määrata ainult toetust, kuid mitte ülal pidada kooli.*

Kolmandaks suurendas kooli kulusid asjaolu, et seoses kahe õppekeelega tegutsesid gümnaasiumis 1930. aastast alates paralleelklassid.

Kõik need tegurid kokku olidki põhjuseks, miks koolis valitses pidevalt rahanappus. Näiteks 1928/29. õppeaastal oli puudujääk 10 659 krooni 20 senti. Eriti kriitiliseks muutus kooli finantsolukord 1932. aastal, mil oli küsimärgi all isegi kooli püsimajäämine üldse. Kultuurivalitsuse rahandusosakonna juhataja Max Klompuse ettekandest nähtub, et Juudi Kultuurivalitsus ei suutnud kinni pidada pangale raha tasumise tähtaegadest ja võlgnevus kasvas veel 19 000 krooni võrra. Pank ähvardas panna kooli vara oksjonile. (Muide, samal ajal müüdi maha Vene Linnagümnaasiumi hoone, mis hilisemal ajal oli tuntud kui Viru väljakul paiknenud lastepolikliinik ja nüüdseks on hoopis lammutatud.) Oksjoni siiski ei korraldatud, kuna Kultuurivalitsusel õnnestus

koguda kogukonna varakamatelt liikmetelt 4000 krooni, Tallinna Juudi Koguduse Nõukogu annetas kooli jaoks 1000 krooni ning kokku suudeti tasuda pangale 9841 krooni. Samal ajal üüriti Vene Linnagümnaasiumile välja kaks korrust Karu tänava koolimajas. Leping ruumide üürile andmise kohta sõlmiti juudi koguduse ja linnavalitsuse vahel juulis 1931. Kultuurivalitsus hakkas saama üüri 10 000 krooni aastas ning mitmesuguste majanduskulude katteks umbes 3000 krooni. See leevendas mingil määral Tallinna Juudi Gümnaasiumi finantsprobleeme, kuid raskused jäid siiski püsima.

Mõnevõrra kergem oli gümnaasiumi juures asuva algkooli olukord, mida finantseeris Tallinna linn. Gümnaasium, mis oli erakool, sai samuti oma tegevuse alguses riigilt abi, mille suurus oli esialgu 1500 krooni aastas (näiteks sakslased said tol ajal Eesti valitsuselt 20 000 krooni aastas). Alates 1935/36. õppeaastast vähendati see summa 1000 kroonini ning 1938. aastal tabas kooli rahakotti uus hoop. 1938. aasta mais teatati Juudi Kultuurivalitsusele, et Haridusministeerium lõpetab rahapuudusel gümnaasiumi toetamise, s.t. ka 1000 krooni väljamaksmise. Kultuurivalitsus pöördus haridusministri poole 17. mail 1938 kirjaga, milles palus jätkata gümnaasiumi toetamist. Vastus saabus kiiresti ja oli eitav.

Nii vaevles Tallinna Juudi Gümnaasium edasi kroonilise rahapuuduse käes. Arvan, et ilma Tallinna juutide abita poleks juudi gümnaasium saanud eksisteerida. Juudid annetasid koolihoone ehitamise jaoks, annetasid ja aitasid ka edaspidi. Kaupmees Isak Berkovitschi naine oli iga päev suure vahetunni ajal koolis ja korraldas õpilaste toitlustamist. Proua Hana Itskovitsch annetas ja korjas kooli jaoks raha, korraldades kooli ruumides pidusid ja balle, mille sissetulek läks kooli heaks. Arhiivis on säilinud üks kiri 1. märtsist 1929 (nr. 156) Haridusministeeriumile, milles palutakse luba peo pidamiseks koolimajas kella neljani hommikul ning alkohoolsete jookide müümiseks (olid ju mõlemad tegevused kooli ruumides keelatud). Põhjenduseks on toodud asjaolu, et kogu tulu läheb kooli ülalpidamiseks.

E. V.
JUUDI VÄHEMUSRAHVUSE
KULTUURVALITSUS
17. mail 1938 a.
№ 36
Tallinn.
Telefon 467-21

Haridusministeeriumis
TÄHETULNUD
19. mai 1938
13236

Härra H a r i d u s m i n i s t r i l e.

Haridusministeeriumi Majandusosakonnast teatati meile, et Tallinna Juudi Eragümnaasiumi igastane toetus Haridusministeeriumilt Kr.1000,– suuruses käesoleval aastal enam välja ei maksta.

Meie Tallinna Eragümnaasiumi majanduslik seisukord on väga raske ning ilma Haridusministeeriumi toetuseta tekib kooli eelarves paratamatult puudujääk, mille katmiseks Kultuurvalitsuse puuduvad igasugused võimalused seda enam seepärast et Kultuurvalitsuse eelarve oli Kultuurnõukogu poolt vastu võetud enne Haridusministeeriumi eelpool tähendatud otsuse teada saamist ja Kultuurvalitsusele tuli see otsus täiesti ootamatult.

Meie pöörame, Härra Minister, Teie tähelepanu sellele, et möödunud aastatel oli meile toetus määratud Kr.1.500.–suuruses, missugune sai mõne aasta eest vähendatud Kr.1.000.–peale. Edaspidine toetuse vähendamine või ärajätmine asetab meie kooli väga raskesse seisukorda.

Meie leiame, et juhul kui Vabariigi Valitsus ei leia võimalikuks võtta ühtki meie keskkooli avalikkude koolide võrku, siis peaks vähemalt ühele koolile antama toetust, et sellega võimaldada ja kindlustada tema olemasolu.

Väljudes ülalmainitust on Kultuurvalitsusel au, Härra Minister, pöörata Teie poole palvega veelkord läbivaadata Teie otsus ja määrata meie gümnaasiumile toetus vähemalt senises suuruses.

Juudi Kultuurvalitsuse Kõigimees

Sekretär R. Katz

E. V. Juudi Vähemusrahvuse Kultuurvalitsus

Juudi Kultuurivalitsuse kiri haridusministrile 1938. aastast, mis käsitleb gümnaasiumi rahalise toetamise katkestamist.

Tallinna Politsei Prefektuuri.

Tall. Juudi Gümnaasiumi Lastevanemate komitee Juhataja pr. Itskovitsch'i, eluk.: Narva 17.

P A L V E.

Tallinna Juudi Gümnaasiumi Lastevanemate komitee palub lahkesti temale luba anda

B a l l i

Cafe "Marcelle"'i suumides, esmaspäeval 23. veebruaril s.a. puudustkannatavate õpilaste toetuseks toimepanna.

Õhtu saab olema kinnine, läbipääs ainult isikliste kutsekaartidega.

Algus kell 9 õhtul, lõpp k.4.h.

JUHATAJA H. Itskovits

SEKRETÄR M. Gres

Tallinna Juudi Gümnaasiumi lastevanemate komitee pöördumised politsei poole loa saamiseks heategevuslike ürituste korraldamiseks. Ürituste tulu läks puudustkannatavate õpilaste toetuseks.

Politsei Peavalitsusele.

Juudi ühisgümnaasiumi Vanemate
Komitee e s i m e h e H.Itsko-
vitš,elukoht Narva mnt.17-1.

palve.

Mul on au paluda Politsei Peavalitsust lahkesti lubada I4 juunil s .a. Juudi Gümnaasiumi ruumis Karu t.I6,loteri-a l l e g r i,puhast tulu millest läheb puudust kannavate õpilaste hääks.
Üldse on
piletit a 25 sent.kokku krooni väärtuses,neest
võidupiletit,missuguste asjade väärtus on kr.

Kõik asjad on kingitud.

Vanemate Komitee esimees

Juudi ja vene õpilased ühes koolimajas

1931/32. õppeaastast asus Vene Linnagümnaasium Karu tänava koolimajja. Enne kolimist leppisid kahe gümnaasiumi direktorid S. Gurin ja A. Peškov kõiges täpselt kokku. Vene kool sai kaks ülemist korrust, juudi kool asus esimesel ja teisel korrusel. Koolimajal oli kaks sissekäiku — tänavapoolne, mis jäi vene koolile, ja õuepoolne, mida hakkas kasutama juudi kool. Ilusat, kaunist ja suurt hoovi kasutasid tundide vaheajal mõlema gümnaasiumi õpilased. Seetõttu koostati tunniplaan nii, et vaheajad olid koolidel erinevatel kellaaegadel.

Kahe kooli kooselu kulges rahulikult, ilma konfliktideta. Probleeme ei tekkinud ei õpetajate ega õppurite vahel ning mõlema kooli õpilastel on jäänud sellest "kooselust" ainult head mälestused. Väga sõbralikud suhted valitsesid S. Gurini ja A. Peškovi vahel. Tol ajal oli moes jalutamas käia ning ma mäletan, et need kaks direktorit tegid Kadriorus päris pikki jalutuskäike.

Õppekeel

Raskeim probleem Tallinna Juudi Gümnaasiumi õppetöö korraldamises oli õppekeele küsimus, mis tõi endaga kaasa väga tõsiseid tagajärgi kogu kooli elus nii õpilastele kui ka õpetajatele.

Kui gümnaasium 1923. aastal avati, sai seal õppekeeleks vene keel. Haridusministeeriumile adresseeritud Juudi Kultuurivalitsuse kirjas 31. detsembrist 1928 väidab selle esimees Hirsch Aisenstadt, et kool ei saanud olla kohe algusest peale rahvuskeelne. Asi seisnes selles, et gümnaasium oli ju mõeldud spetsiaalselt juudi laste jaoks, aga tol ajal kooli tulnud juudi lapsed tundsid ja rääkisid kodus eeskätt vene keelt. Seepärast, nagu kirjast loeme, *tuli leppida ajutiselt vene õppekeelega*. Tegelikult kujunes olukord selliseks, et nendes klassides, kus vene keel oli olnud õppekeeleks algkoolis, jäi see õppekeeleks ka gümnaasiumis. Viimane vene õppekeelega lend lõpetas Tallinna Juudi Gümnaasiumi 1936. aastal. Emakeele eksamiks määras Juudi Kultuurivalitsus nende klasside jaoks jidiši (kiri Haridusministeeriumile 14. märtsist 1927).

Oma resolutsioonis koolikŭsimuste kohta 21. juunist 1926 kuulutas Juudi Kultuurinõukogu pärast ägedaid debatte gümnaasiumi õppekeeleks heebrea keele (edaspidi ivriit). Ilmnes aga, et keeleküsimuse lahendamine resolutsiooni põhjal ei kulgenud sugugi raskusteta ning et paljud lapsevanemad olid ivriidi õppekeelena kasutamise vastu.

Siinjuures tuleb teha väike kõrvalepõige. Sajandite vältel oli heebrea keel juutide jaoks püha keel — Toora keel. Kõnekeelena seda ei kasutatud või tehti seda väga harva. Ida-Euroopa riikide juutidel tekkis uus kõnekeel — jidiš — mida nimetatigi *ema keeleks*. Sionismi tekkega muutus suhtumine ivriiti, keel moderniseeriti ja seda hakati kasutama igapäevases elus. Kuid neil aegadel, mil asutati Tallinna Juudi Gümnaasium, ei olnud Tallinna juutide koduseks keeleks üldreeglina ivriit ja seepärast kutsuski ivriidi kinnitamine gümnaasiumi õppekeeleks esile paljude lastevanemate vastuseisu. Puhkes n.-ö. keelesõda. Mitmed vanemad väitsid, et nad ise ei tunne seda keelt, et lastel on raske kõiki õppeaineid tundmatus keeles õppida jne. Vastava kirjaga pöördusid

lastevanemad ka Tallinna koolivalitsuse poole ning teatasid, et panevad oma lapsed teistesse koolidesse. (Seda tegidki paljud vanemad — eeskätt muidugi need, kes suutsid tasuda õppemaksu. Juudi lapsi käis eesti koolides, näiteks Lenderi Gümnaasiumis, aga ka saksa ja vene koolides.)

Keelesõda läks isegi niikaugele, et 18. septembril 1926 pöördus Tallinna koolivalitsus Haridusministeeriumi poole kirjaga, milles käsitles juutide emakeele küsimust. Vastust sellele kirjale ei ole õnnestunud leida. Teada on siiski, et esimene ivriidi õppekeelega klass avati 1926. See lend lõpetas kooli 1937. aastal.

1930. aastal viidi gümnaasiumis läbi uuendus. Nimelt töötas Tallinnas, Viru tänav 15, üks väike jidišikeelne eraalgkool. See eraalgkool ühendati 1930. aastal Tallinna Juudi Eraühisgümnaasiumiga ning gümnaasiumi tuli juurde 30 õpilast. Kuigi säärane otsus näib esmapilgul täiesti põhjendatud olevat, tõi see kaasa nii mõnegi probleemi, sest uued õpilased olid ju õppinud jidišis. Tekkisid paralleelklassid: ivriidis õppivad A-klassid ning jidišikeelsed B-klassid. On selge, et paralleelklasside ülalpidamine nõudis lisakulusid, mis oli pidevalt finantsilistes raskustes vaevleva kooli jaoks ränk lisakoorem. Paralleelklasside vastu oli ka Haridusministeerium, kuid neid ei saadud siiski kohe likvideerida, kuna õpilased pidid lõpetama kooli selles õppekeeles, milles nad alustasid õpinguid.

Mis peitus keelesõja taga? Loomulikult olid selle puhkemise põhjused väga tõsised, eeskätt lastevanemate poliitiline meelsus. Sionistide põhimõtteline ja kindel seisukoht kõlas, et ivriit on juutide kultuurikeel ning peab seetõttu olema ka õppekeeleks. Ajalugu on tõestanud nende vaadete õigsust. Need, kes ei olnud sionistid, pooldasid jidišit, kuigi möönsid, et juudi kultuuri käsitlevaid õppeaineid tuleks õpetada ivriidis. Oli muidugi ka erapooletuid. Niisiis jagunesid juudid, kes olid n.-ö. juudimeelsed (oli ju ka neid, kes pooldasid juutide assimileerumist), hebraistideks ja jidišistideks.

Samuel Gurinile, gümnaasiumi kauaaegsele direktorile, valmistas tuska, et kool oli tema arvates politiseeritud. Seda rõhutas ta sageli ise ning sellepärast tegi talle etteheiteid ka Haridusministeerium.

"Hashomer Hazair" Särevere mõisas tö (1920. aastate lõpp) See oli omapärane "praktika", mis Eest juutidel tuli sooritat Eesti põllumajandu enne loa saamist Palestiinasse repatrieerumiseks. Teises reas istuvad Hirsch Aisenstadt, Ida Klompus, Itzoch Max Klompus jt.

Tallinna Juudi Gümnaasiumi õpilased sionistlikust organisatsioonist "Hashomer Hazair" koos Ben Gurioniga Tallinnas 1933.

"Beitari" liikmed 25. märtsil 1933, enne ärasõitu Palestiinasse. Pildil on D. Haitov, A. Itsoch, M. Rabinovitsch, S. Buras, M. Brenner, T. Majofes, I. Haitov, J. Gleser, H. Itskovitsch, L. Gleser, M. Danzig, J. Rubinstein jt.

"Hashomer Hazairi" noored 1933. aastal.

"Hashomer Hazairi" liikmed 6. jaanuaril 1934.

Ei jätnud kooli kakskeelsus puudutamata ka õpilasi. Ivriidi õppekeelega klasside õpilased olid enamasti sionistid ning kuulusid sionistlikesse noorteorganisatsioonidesse. Jidišis õppivad koolilapsed jäid aga sionismi ideede suhtes neutraalseks või olid nende vastugi. Nii või teisiti tõi kaks õppekeelt kaasa kooliõpilaste jagunemise kahte ossa, mis aegajalt viis ka tülideni. Jidišistid ei uskunud juudi riigi rajamisse Palestiinas. Nad pooldasid rahvusliku, jidišikeelse kultuuri arendamist ja viljelemist diasporaas, s.t. selles riigis, kus elati. Sionistide eesmärk oli juudi riigi loomine Palestiinas. Täna võime öelda, et nad saavutasid oma eesmärgi — 1998. aasta kevadel pühitses Iisraeli riik oma 50. aastapäeva.

Kuid 1920.–1930. aastail polnud ka sionistid ise sugugi üksmeelel oma riigi rajamise teede ning meetodite suhtes. Pärast Esimest maailmasõda arenesid jõudsalt sionistlikud noorsoo-organisatsioonid, millest Eestis tegutses põhiliselt kaks — "Hashomer Hazair" ja "Beitar". "Hashomer Hazair" oli sotsialistliku kallakuga, selle liikmed nägid tulevast juudi riiki sotsialistlikuna. "Beitariga" liitunud seevastu ei unistanud sotsialismist, nad tahtsid rajada kodanlikku riiki. Sionistlikult meelestatud kooliõpilased jagunesid seega kahe organisatsiooni vahel.

Leidus ka õpilasi, kes poliitilistes organisatsioonides ei osalenud. Nende hulka kuulus ka antud raamatu kirjutaja. Samuel Gurin direktorina ei esindanud ühtegi poliitilist joont ning leidis, et ka tema tütar gümnaasiumidirektori tütrena peab olema rangelt neutraalne. Mida ta ka oli.

Keeleküsimus tõstatus taas kord eriti teravalt 1931. aastal seoses ülemaailmselt tuntud juudi poeedi Chajim Nachman Bialiku detsembrikuise külaskäiguga Tallinna, mis sai teoks tema suure Euroopa-turnee raames. Kohalik juudi üldsus võttis tunnustatud luuletaja väga pidulikult vastu. Ch. N. Bialik käis visiidil ka väljapaistvate Eesti riigitegelaste juures.

Ch. N. Bialik oli sionist ning tema ringsõidu eesmärk oli agiteerida juute toetama riigi rajamise katseid Palestiinas. Niisiis oli Ch. N. Bialik loomulikult ka ivriidi tuline poolehoidja. Tallinna visiidi ajal pöördus luuletaja gümnaasiumi direktori Samuel Gurini poole, et saada luba gümnaasiumis esinemiseks. Keskustelu Ch. N. Bialikuga on S. Gurin hiljem korduvalt meenutanud. Ta selgitanud kuulsale poeedile põhja-

likult, et olukord gümnaasiumis on väga delikaatne, sest koolis töötavad paralleelklassid ivriidis ja jidišis, vanemad klassid aga osalt veel vene keeleski. Seetõttu oleks igasugune agiteerimine ühe keele, antud juhul ivriidi kasuks väär. Luuletaja kinnitanud, et ta ei kavatse rääkida sionismist ning ei puuduta keeleküsimust. S. Gurin omakorda ütelnud poeedile, et kui too annab ausõna, et mainitud küsimusi ei käsitleta, siis lubatakse tal esineda. Ch. N. Bialik andnud ausõna. Nii toimuski 16. detsembril gümnaasiumi aulas aktus, kus õpilaste, õpetajaskonna ja mõnede lastevanemate ees esines Ch. N. Bialik. Kohal oli ka Juudi Kultuurivalitsuse esimees H. Aisenstadt. Kuulus kirjanik ei pidanud oma lubadusest kinni ning pöördus õpilaste poole üleskutsega nõuda õppetöö läbiviimist ainult ivriidis. Pärast aktust toimus direktor Gurini ja poeet Bialiku vahel sõnavahetus, millesse sekkus ka üks sionistist õpetaja Abram Kosotsky. Puhkes skandaal.

Mina olin siis teise klassi õpilane, kuid mäletan selgelt tollast atmosfääri nii koolis kui ka kodus. Vahejuhtum gümnaasiumis äratas suurt tähelepanu mitte ainult juudi ringkondades, vaid seda valgustati tolle aja eesti- ja venekeelsetes väljaanneteski. Veel enam — kuna Ch. N. Bialik oli maailmamainega juudi luuletaja, siis kirjutasid "intsidendist Bialik-Gurin" vist kogu maailma juudi ajalehed. Igatahes saabus Ameerikas elavalt vanaemalt kiri, kus ta liigutavalt päris, miks tema poeg tülitseb kuulsa poeediga.

Eesti juutkonna suhtumine vahejuhtumisse gümnaasiumis oli erinev ning sõltus inimeste poliitilistest vaadetest. Seitseteist gümnaasiumi õpetajat kahekümne neljast pöördus kirjaga väikese kohaliku vene ajalehe "Vesti Dnja" poole. 20. detsembril 1931 avaldatigi lehes pedagoogide kiri, milles nad astusid välja oma direktori kaitseks ning mõistsid hukka viisi, mil kombel külaline oli käitunud direktoriga õpilaste ja õpetajate juuresolekul. Erilist nördimust tekitas neis sionistist kolleegi käitumine. 30. detsembril 1931 ilmus aga sama ajalehe veergudel viie lapsevanema süüdistuskiri direktori aadressil (Samuel Gurini vastu astusid välja ka pr. Hana Itskovitsch ja pr. Frida Berkovitsch, kes aastate jooksul olid kooli heaks palju teinud). Oma intervjuus 22. detsembril 1931 ütles Samuel Gurin ise, et ta on saanud toetuskirju ja -telegramme

paljudelt juudi haritlastelt. Ta jutustas ka, et Ch. N. Bialiku külaskäigule järgnenud päeval hakkasid sionistlikult meelestatud õpilased poeedi kihutustöö mõjul loobuma võõrkeelte õppimisest ja nõudsid, et õpetus toimuks ainult ivriidis. S. Gurini sõnul läks tal suurte raskustega korda õpilased maha rahustada ja veenda neid mitte tekitama tõrkeid kooli töös.

Taolist ulatuslikku vastukaja leidnud vahejuhtumi puhul ei saanud kõrvaltvaatajaks jääda ka Eesti Vabariigi Haridus- ja Sotsiaalministeerium, mis aga astus välja Samuel Gurini kaitseks ning ähvardas niivõrd politiseeritud kooli hoopis sulgeda. Tasapisi hakkasid kired siiski vaibuma. Igatahes lõpetati asja ametlik käik ministeeriumi otsusega (nr. 34591) 8. jaanuaril 1932.

12. jaanuaril 1932 arutas juhtunut Juudi Kultuurivalitsus, mille otsust võib iseloomustada omadussõnaga *saalomonlik*. On selge, et kultuurivalitsuse mureks oli, maksku mis maksab, ära hoida juutkonna lõhenemine ning gümnaasiumi hävimine n.-ö. seestpoolt. Otsuses apelleerib kultuurivalitsus juutide vastutustundele, kutsub tungivalt üles lõpetama vastastikused süüdistused ning väljaastumised koolis toimunud vahejuhtumi puhul. Otsus lõpeb sõnadega *lõhkuda on kerge, uuesti üles ehitada on väga raske*.

Pikapeale vaibuvad igasugused tormid. Rahunes ka see maru, mis oli raputanud juudi gümnaasiumi ...

Koolielu

Tallinna Juudi Gümnaasiumis ei toimunud õppetööd vastavalt juudi tavadele laupäeval, kuid õpiti pühapäeval. Mäletan, et pühapäeviti pärast tundide lõppu oli muidu vaikne Karu tänav päris rahvarohke: meile tulid vastu vanemad, sugulased, sõbrad ja noormehed, kellega vanemate klasside gümnaasiumipreilid "käisid" ja kes õppisid teistes koolides või ei olnud enam koolipoisid. Tuleb tunnistada, et ega pühapäeval järgmiseks koolipäevaks eriti palju ei õpitud. Õppetööd ei olnud Tallinna Juudi Gümnaasiumis loomulikult ka olulisematel usupühadel, nagu *roš hašana* (uusaasta), *jom kippur* (kohtupäev),

sukkot (lehtonnide püha), *simhat-tora* (Toora rõõm), *hanukka* (valguse pühitsemine), *pesah* (paasapühad), *purim* (liisk — Haamani käest pääsemise mälestuseks) ja *šavuot* (ilmutuse puhul Siinai mäel). Hoolimata neist rahvuslikest tähtpäevadest pidi õppepäevade üldarv gümnaasiumis olema sama mis avalikes koolideski. Probleemi suurendasid omakorda veel jõulud ja lihavõtted, mida juudid ei pea, kuid mis olid Eesti Vabariigis riigipühad ja seetõttu vabad päevad. Kuidas siis ikkagi kindlustati ettenähtud koolipäevade arv? Lahendus saavutati eeskätt koolivaheaegade planeerimisega, mis kavandati jõulude ja ülestõusmispühade ajale. Üks omapärane vaba päev oli õpilastel sügiseti veel seoses akende tihendamise töödega enne talve saabumist ja see kandis ka iseloomulikku nimetust — kliistripühad!

Gümnaasiumi õpilased kandsid koolivormi. Tütarlastel olid peas tumesinised baretid, mida ehtis valgest lindist kolmnurk. Kleidid olid tumesinised, valge kraega ja musta põllega, pidulikel juhtudel kaunistasid neid valged põlled ja suured kraed. Poiste müts oli sinine, valge triibuga.

Tallinna Juudi Gümnaasiumi viimase lennu tüdrukud koolimaja õuel 1937. aastal. Enamusel neist on peas tumesinine, valge kolmnurgaga kaunistatud tüdrukute vormimüts, aga mõned neiud kannavad poiste vormimütsi, mis oli tumesinine ja valge triibuga. Keskel seisab eesti keele õpetaja Helene Valdur.

Tallinna Juudi Gümnaasiumi koor 1930. aastal. Koori ees seisab kantor Jossel Gurevitsch.

Algkooli VI klass 25. mail 1931. Esimese reas istuvad õpetajad (vasakult) Selda Passov, Samuel Gurin, Mihkel Auma ja Moritz Sauerbrei.

Tallinna Juudi Gümnaasiumi õpilaste suvelaager Nõmme-Pääskülas 1932. või 1933. aastal.

Ekskursioon Kloogale lag ba-omeri püha puhul (1920. aastate lõpp).

Kooli kevadine jalutuskäik Kadriorgu (1920. aastate lõpp).

JUUDI KULTUURVALITSUS
TALLINNA
ERA-ÜHISGÜMNAASIUM

„28." apr. 1921. a.
№ 487.

830

E.V.Hariduse-ja Sotsiaalministeeriumile.

Käesolevaga on mul au paluda meie vanemate klasside õpilastele ühes 1 õpetajaga lubada korraldada ekskursiooni Poolamaale.

Ekskursioon kavatsetakse toime panna suvevaheajal.Ekskursioonist võ tavad osa 19 õpilast,2 abiturienti ja 1 õpetaja.Mainitud õpilased õpivad Juudi Gümnaasiumis ja algkoolis algusest peale.

Üheksa aasta jooksul on korraldatud terve rida ekskursioone Eestimaal,ent Varssavi ja Vilnosse korraldataval ekskursioonil on sihiks tut vustada lapsi nende kahe juudi rahva keskkohaga,juudi ajalooliste jäänuste mälustega,kus tähendatud rahvas suurematelt massideks kogunud.

Juudi Gümnaasiumi Juhataja

Tallinna Juudi Gümnaasiumi direktori kiri Haridus- ja Sotsiaalministeeriumile, mis käsitleb ekskursiooni Varssavisse.

. KULTUURVALITSUS

KULTUURVALITSUS
ALLINNA
HISGÜMNAASIUM

-ail 1931a.
№ 505

31

Tallinna Linnakoolivalitsusele.

Käesolevaga teatan,et Tallinna Juudi gümnaasiumist võtavad osa karbikorjandusest kindral L a i d o n e r i nimelise kapitali hääks pühapäeval 10 mail s.a.järgmised õpilased:

1.Itskovitsch Berta - Lerenmann Paula.
2.Jankelson Agnes - Amitan Sophie
3.Migdal Hermann - Scheer Abram
4.Raichmann Berta - Neuschloss Genja
5.Grossamann Abel - Delsky Chaim
6.Sverdlov Jakob - Schulkleper Sterna
7.Katsev Sara - Berkovitsch Samael
8.Frank Ester - Gobovitsch Jakob
9.Haitov Dora - Stark Moses
10.Schulkleper Sara - Rudnik Ber
11.Ryback Anna - Scheer Ruben
12.Scheer Rebekka - Judeikih Boris.
13.Zipukoff Frieda - Tamarkin Aron
14. Scheer Mary - Stark Noson.

kooli juhataja

TALLINNA JUUDI GÜMNAASIUM

דעם שול-יאר ביזן סוף.

2)פּינאנצן.די פּינאנצן פון דער גימנאזיע געפּינען זיך אין א קאמאסראפאל

לאגע.א גאנצע ריי פונקטן פון חכנסה האבן זיך נים בארעכמיקם:דער שכר-לסו

הכנסה פון אונם,פון עקספל.פון הויז,וי עס איז צו זעען פון פאלגענדן ב'

1)פון סיניסחערים	2066.70	1)פּעראג.פערסאנאל	9500.00
2)פון שמאם-פארוו.	3244.04	2)אנגעשטעלטע	1120.00
3)פון קולמור-פארוו.	1100.00	3)חובות	900.00

Arhiividokument 1931. aastast, mis kajastab Tallinna Juudi Gümnaasiumi õpilaste osavõttu korjandusest kindral Laidoneri nimelise kapitali heaks.

Juudid on muusikalembeline rahvas. Seetõttu olid laulutunnid õpilastele meeltmööda. Pikka aega oli gümnaasiumi lauluõpetajaks kantor Jossel Gurevitsch, kelle tütrest Annast sai Eestis tuntud pianist ja klaveriõpetaja. Tema tütrepoeg Eri Klas aga ei vaja hoopiski pikemat tutvustamist. Kantor Gurevitsch oli ilus pikakasvuline mees, süsimusta habemega ja väga lahke olemisega. Eriti põnev oli temaga alati kaasas olev käsiharmoonium, millel ta mängis. Anna Klas on mulle öelnud, et selle harmooniumi andis ta Tallinna Muusikamuuseumile.

Gümnaasiumi laulutundide kavas oli juudi laule ja ka eesti rahvamuusikat. Olen seni võimeline eestlaste seas olles populaarseid eesti rahvalaule kaasa laulma. Kogu eluks on kooliajast meelde jäänud Eesti hümni sõnad.

Tähelepanuväärne sündmus Tallinna Juudi Gümnaasiumi elus oli 1928. aasta talvisel koolivaheajal toimunud ekskursioon Poolasse. Sõidul osales 39 õpilast ja kolm õpetajat. Ekskursiooni juhtis direktor Samuel Gurin, kes oli ise Poolast pärit ja tundis hästi Varssavit, kuna oli seal lõpetanud nii gümnaasiumi kui ülikooli. Kaasas olid õpetajad Motel Schitomirsky ja Selda Passov. Oma kirjas Haridusministeeriumile 11. detsembrist 1928 kirjutas S. Gurin, et ekskursioon ei ole mõeldud lõbusõiduna, vaid sellel on õpilaste *rahvusliku arendamise siht.*

Käidi Varssavis ja Vilnos (viimast nimetati siis *Leedu Jeruusalemmaks*, kuna see oli tol ajal Ida-Euroopa juutide kultuuri keskus). Nagu kirjutas ajaleht "Vaba Maa" 18. jaanuaril 1929, tutvusid ekskursandid *juudi ajalooliste mälestustega ja juudi rahva eluga.* Ekskursante võõrustas lahkelt juudi kultuuriselts "Tarbuth". Ka Eesti saadik Poolas Otto Strandman korraldas neile saatkonnas vastuvõtu, mis möödus teeklaasi taga ning eesti ja juudi laulude saatel.

Küsisin seda raamatut ette valmistades koolivendadelt ja -õdedelt, mida tegid nad kooliajal siis, kui just parasjagu ei õppinud. Esimene asi, mis välja pakuti, oli osalemine "Makkabi" tegevuses. Kuna "Makkabil" oli palju ringe ja rühmi, siis leidis igaüks nende seast endale midagi meelepärast. Osaleti ka näiteringi töös. Kõikvõimalikke lavastusi valmistati ette enamasti juudi rahvuslike pühade puhul. Meeldejääv teatrisündmus leidis aset 1939/40. õppeaastal, mil õpetaja Isaak Bachmat

lavastas täispikkusega näidendi "Pinhas Kahn" (koolielu käsitlev humoristlik ja lustakas vana vene näidend "Ivanov Pavel"). Tegelikult oli see koguni midagi muusikali või opereti taolist, sest kogu etendus kanti ette lauldes (jidišis). Näidendiga saavutati suurt edu ning sellega käidi esinemas ka väljaspool juudi kooli. Menutükis mängis peaosalist Harri Rybka, Isak Grusinil oli täita geograafiaõpetaja, Benjamin Gordonil ajalooõpetaja, Schloima Danzigeril matemaatikaõpetaja roll ning Pinhas Kahni ema kehastas Mirjam Kolomoitsev. Ljuba Schermann ja asendusnäitleja Libe-Male Gordon olid spikrid.

Paljud õpilased osalesid sionistlike noorsoo-organisatsioonide töös. Seetõttu ei ole põhjust imestada, et 1930. aastatel siirdus umbes 15 endist gümnaasiumiõpilast Palestiinasse.

1930. aastate keskel loodi ka üks jidišikeelne klubi, kus nii koolilapsed kui ka teised Tallinna juudid koos aega veetsid. Koguneti Bialikunim. Seltsi ruumides Narva maanteel. Üks klubi töös osaleja on meenutanud, et sealgi lavastati näidendeid, lasti välja ajalehte-seinalehte, peeti vestlusõhtuid jne. Pärisin koolikaaslastelt ka seda, mis oli tolle klubi nimi. Vastuseks kõlas: kutsusime seda *meie klubi.*

Klassivend Leo Genss ütles hiljuti juudi koolis esinedes, et tema kooliajal loeti palju. Ja sellega olen ma täiesti nõus. Tallinna Juudi Gümnaasiumil oli ka väike raamatukogu, polnud ju kool isegi suurte killast. Märkimist väärib fakt, et 1932. aastal annetas Eesti Vabariigi Haridus- ja Sotsiaalministeerium gümnaasiumile 152 eestikeelset raamatut 168 krooni 45 sendi eest. 124 krooni ja 15 sendi eest kinkis koolile 1936. aastal raamatuid ka üks vanemaid juudi organisatsioone Eestis — Juudi Akadeemiline Selts. Raamatute hulgas oli juudi ja eesti klassikute, aga ka kaasaegsete kirjanike teoseid.

Kool ja "Makkabi"

Pärast Esimest maailmasõda hakkas juudi noorsoo seas üha suuremat osa etendama sport. Juudid mõistsid, et tuleb suuremat tähelepanu pöörata laste arengu füüsilisele küljele. Sionistlikud noored rõhutasid, et

Palestiina rasketes tingimustes nõuab juudi riigi loomine head füüsilist vormi, tervist ja vastupidavust. Juudi noorsoo kehalise kasvatamise ülesande võttis enda peale ülemaailmne juudi spordiselts "Makkabi". Sionismi idee rajaja Theodor Herzl kirjutas omal ajal "Makkabile": *Tehke juudi noorsoost noori juute.*

Tallinnas loodi "Makkabi" 1920. aastal. 1935 peeti selle spordiseltsi 15. sünnipäeva, mille puhul lasti välja almanahh. Selles üllitises võttis sõna ka gümnaasiumi direktor Samuel Gurin, kelle artikkel kandis pealkirja "Kool ja "Makkabi"". Oli ju "Makkabi" organisatsioon, millega koolil olid kõige tihedamad suhted, sest "Makkabis" arendasid lapsed oma füüsilisi oskusi koolivälisel ajal ja tegelikult kuulus "Makkabisse" enamus gümnaasiumi õpilasi. "Makkabi" võimaldas tasa teha selle, millest juudi rahval seoses tema eelneva ajaloolise arenguga oli vajaka jäänud. Seejuures võisid "Makkabi" liikmeks saada ka kehva õppeedukuse ja halva käitumisega õpilased — "Makkabi" aitas kõige muu kõrval süvendada nende laste distsipliinitunnet.

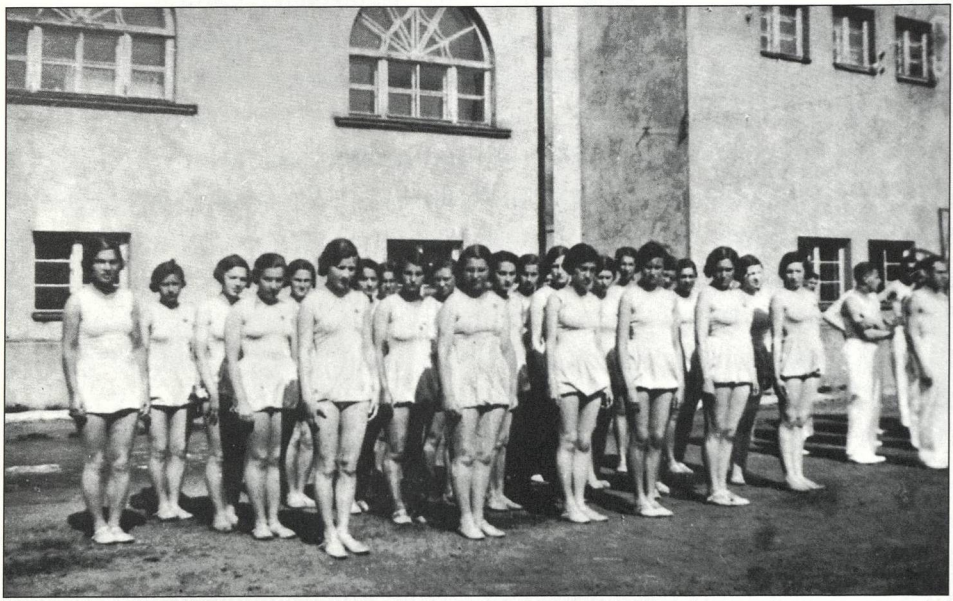
Alates 1924. aastast asus "Makkabi" Tallinna Juudi Gümnaasiumi hoonesse Karu tänaval ning hakkas kasutama kooli võimlat ja avarat õue. Kõige muu kõrval aitas "Makkabi" muretseda koolile inventari, sealhulgas dušiseadmed. Makkabilased esinesid sageli ka kooli heaks organiseeritud üritustel. "Makkabi" treeneriteks olid Vladimir Utehin ja pikka aega Ago Rooseste.

"Makkabi" koosseisus saavutasid paljud Tallinna Juudi Gümnaasiumi õpilased ja vilistlased väljapaistvaid tulemusi Eesti spordis. Väga edukad olid juudi kooli õpilased näiteks 1926/1927. aastal Eesti meistrivõistlustel naiste korvpallis, kus tuldi teiseks. Naiskonda kuulusid kooliõpilased S. Haitov, Sara Teitelbaum, Sara Buras, K. Prenski ja H. Levitan. 1928. aasta kergejõustikuvõistlustel jõudis "Makkabi" meeskond 10 Eesti parema hulka. Võistkonda kuulusid gümnaasiumiõpilased S. Haitov, S. Teitelbaum, H. Levitan ja R. Scher.

Praegu ei ole enam võimalik välja tuua kõiki silmapaistvaid Eesti juudi sportlasi, kuid kuidagi ei saa jätta esile tõstmata ühte "Makkabi" suurkuju — Sara Teitelbaumi, kelle sportlasetee sai alguse just Tallinna Juudi Gümnaasiumis võimlemisõpetaja Ago Rooseste käe all. *Tüdruk oli*

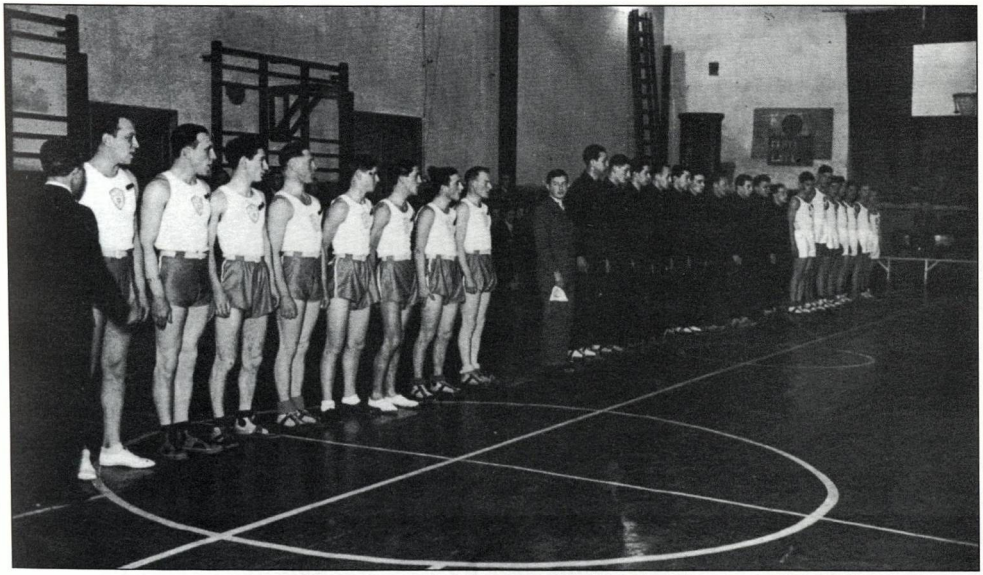
Õpilaste tantsurühm. Keskel võimlemisõpetaja ja "Makkabi" treener Vladimir Utehin.

Võimlemistund kooli õuel Karu tänavas.

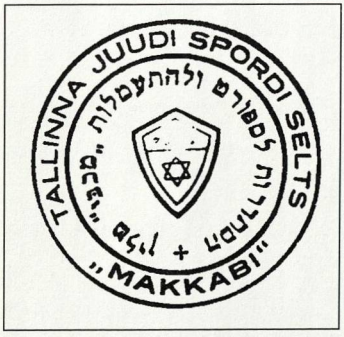
Sara Teitelbaum.

Sportlased Tallinna Juudi Gümnaasiumi võimlas.

"Makkabi" sportlased 1928. aastal.

"Makkabi" tempel.

hea koordinatsiooniga ja särtsuga, on Rooseste hiljem meenutanud. *Ükskõik mida ta ette võttis, kõik läks nagu lepase reega.*

Sara Teitelbaumi sportlikest saavutustest on jutustanud pikalt E. Ruuval oma Sarale pühendatud "Spordilehe" artiklis (30. aprill 1969), mis algab sõnadega: *Neliükümmend aastat tagasi säras meie kergejõustikutaevas täht, keda on veel praegugi põhjust meenutada. See oli Sara Teitelbaum. 17 korda tuli ta Eesti meistriks ja püstitas 28 rekordit.*

Sara Teitelbaumi tegevuse ampluaa oli õige lai: polnud kergejõustikuala, milles ta poleks loorbereid lõiganud. Tema tasemest

kõneleb fakt, et 100 meetri jooksus saavutatud tippaeg (12,8 s) püsis ületamatuna 16 aastat, 200 m aeg (26,6 s) jäi ületamata 17 aastat, 400 m aeg (61,8 s) omakorda 21 ning kaugushüppe tulemus (5,49 m) koguni 24 aastat.

Esmakordselt startis Sara Eesti meistrivõistlustel 15aastase koolitüdrukuna — tulemuseks oli teine koht nii 60 m jooksus (ajaga 8,4 s), kaugushüppes (4,61 m) kui ka kõrgushüppes (1,30 m). Samal aastal kanti Sara Teitelbaumi nimi ja tulemus 200 m jooksus ka Eesti rekordite tabelisse. Ent see oli vaid suurte kordaminekute algus. Mida aasta edasi, seda rohkem pani S. Teitelbaum endast kõnelema. Tema hiilgeaastaks kujunes 1929, mil neiu tegi Eesti esivõistlustel peaaegu puhta töö — seitsmest kavas olnud alast võitis ta kuus (100 m, 400 m, kaugushüpe, kettaheide, kuulitõuge, odavise), seejuures kuulitõuke ja 400 m jooksu Eesti rekordiga. Ainus ala, kus ta pidi leppima teise kohaga, oli kõrgushüpe. Tulemustest tuleb eriti esile tõsta 400 m võiduaega, mis oli tollal üks paremaid maailmas. Peaaegu niisama edukas oli ka Sara Teitelbaumi järgmine hooaeg, mil seitsmest alast langes meistrivõistlustel tema saagiks viis (kuulitõuge ja odavise jällegi rekordiga). Järgmised aastad küll enam sellist edu ei toonud, sest raske haigus hakkas end juba tunda andma, kuid ohtlikuks konkurendiks jäi ta edaspidigi. Jalavigastuse tõttu loobus Sara võistlemisest 1934. aastal.

Milles peitus Sara Teitelbaumi edu saladus? Ago Rooseste sõnul oli Sara Teitelbaum talent, ent veelgi rohkem tööinimene. Rooseste sõnul on tal olnud vähe õpilasi, kes nii tõsiselt on treeningusse suhtunud. Sara ei hilinenud kunagi ning harjutas tolle aja kohta erakordselt palju — kuni kuus korda nädalas. Peaaegu niisama aktiivselt lõi Sara kaasa ka teistel spordialadel: mängis korv- ja võrkpalli, võimles, ning tuli neilgi aladel mitu korda Eesti meistriks.

Sara Teitelbaumi elu jäi lühikeseks. 1910. aastal Tapal plekissepa peres sündinud Sara elutee lõpetas 7. juunil 1941 kõrituberkuloos. Ta on maetud juudi kalmistule Rahumäel. Vahepeale mahuvad veel aastad, mil ta pärast juudi gümnaasiumi lõpetamist töötas pangas ja mitmetes ärides.

Enamiku õpilaste jaoks ei toonud võimlemine ja sportimine muidugi

kaasa taolisi suursaavutusi. Kuid sellest hoolimata oli juudi noorte elus siiski tähtsal kohal trennis käimine, võistlemine jne. Seda tehti innuga! Väga populaarne oli kooliõpilaste seas näiteks võimlemisring, mis esines ka juudi pidudel.

Gümnaasiumi sulgemine

Millal täpselt Tallinna Juudi Gümnaasium suleti, seda on õieti raske öelda. Nõukogude haridussüsteem ei tunnistanud gümnaasiumi kui üht koolitüüpi ning seepärast nimetati juba 1940. aastal, enne uue õppeaasta algust, kõik Eesti gümnaasiumid ümber keskkoolideks. Õppetöö pidi nüüd vältama kümme aastat. Nii muutus Tallinna Juudi Eraühisgümnaasium Tallinna 7. Algkooliks ja Tallinna 13. Keskkooliks. Ametlikku gümnaasiumi sulgemist niisiis ei toimunudki.

1940. aasta 8. juunil lõpetas Tallinna Juudi Gümnaasiumi 13. lend. Selle lennu lõpetajad olid viimased, kes said diplomi, millel seisis: *Gümnaasiumi lõputunnistus*. 1941 lõpetasid keskkooli kaks lendu. Nii need, kes olid 1940/41. õppeaasta alguses XII klassis, kui ka need, kes olid XI klassis. Õppekeeleks sai nüüd jidiš, kuigi klassis, mis oli jõudnud 11. õppeaastani, oli selleks enne 1940/41. õppeaastat olnud ivriit.

Huvi pakub Tallinna linnapea otsus 20. septembrist 1941. Punktist 34 võib lugeda, et *haridusosakonna ettepaneku põhjal 18. septembrist 1941. aastast seoses juudi ja vene rahvusest kodanike massilise lahkumisega Tallinnast osutus juudi kool ülearuseks ja sellepärast otsustati kustutada Tallinna 7. Algkool koolide võrgust.* Miks juudi rahvusest kodanikud lahkusid, on üldtuntud. Jääb aga tõsiasjaks, et kooli sulgemine tähistas juudi hariduse ja koolituse lõppu pikkadeks aastateks, sest kuni aastani 1990 Eestis ühtegi juudi kooli ei eksisteerinud. Aga just enne Tallinna Juudi Gümnaasiumi sisulist lõppu, jaanuaris 1940, oli direktor S. Gurin esitanud Juudi Kultuurivalitsuse koosolekul aruande kooli töö kohta. Selle järgi tegutsesid koolis endiselt ivriidis ja jidišis õppivad paralleelklassid. Algkooli kuues ivriidi õppekeelega klassis oli 31, jidišikeelsetes klassides 41 õpilast, mis oli 22 õpilase võrra rohkem kui eelmisel aastal.

Reaalkoolis oli kolmes ivriidikeelses klassis 31, jidišikeelsetes 12, seega kokku 43 õpilast. Kolmes gümnaasiumi klassis oli õpilasi 31. Laste edasijõudmine oli direktori arvates normaalne, viimasel ajal oli märgata ka huvi tõusu kooliringide töö vastu. Raskusi oli ruumidega, kuna pool hoonest oli välja üüritud. Nende arvude põhjal võib väita, et gümnaasium oli elujõuline ja oleks edukalt võinud edasi tegutseda ning juudi lapsi koolitada. Ajalooratas aga hakkas pöörlema teises suunas...

Õpetajate elulood

Kui Tallinna Juudi Gümnaasium avati, asus seal tööle 19 pedagoogi, läbi aegade on aga koolis teadmisi jaganud vähemalt 34 õpetajat, kelle nimed seda raamatut kirjutades on õnnestunud kindlaks teha. Mõned neist jäid paigale pikemaks ajaks, teised ainult paariks aastaks. Paraku teame neist väga vähe ja seepärast saan peatuda ainult mõnel pedagoogil ning sedagi kahjuks üsna lühidalt.

Pikemalt kirjutan kauaaegsest gümnaasiumi direktorist, oma isast Samuel Gurinist. Paljud andmed Samuel Gurini elu kohta on pärit tema mälestustest. Need memuaarid on kirja pandud Tallinnas juunist oktoobrini 1927 ning nad hõlmavad Samuel Gurini elu varajasest lapsepõlvest kuni aastani 1921. Neil nelja köitesse koondatud mälestustel endilgi on aga olnud huvitav saatus, nii et näiteks mina Samuel Gurini tütrena ei aimanud pikka aeg, et taolised meenutused üldse eksisteerivad. Sain nende olemasolust teada 1989. aastal, kui esimest korda Iisraeli sattusin. Seal helistas mulle Eestist pärit Anna Fainstein ning kutsus külla. Mäletasin teda hästi, kuigi ta 1920. aastate lõpus või 1930. aastate alguses Palestiinasse sõitis. Teda hüüti omal ajal *Beebiks* ning ka 1989. aastal Tel Avivis kutsusid kõik teda selle hüüdnimega, kuigi tal oli siis aastaid juba kaugelt üle 80. Minu isa ja Anna Fainstein olid olnud suured sõbrad ning kohtusid omal ajal tihti. 1989. aastal Tel Avivis jutustaski Anna Fainstein, et minu isa pani kirja oma memuaarid, mis ta pühendas ja kinkis temale. Ja need rändasid koos Anna Fainsteiniga kaasa kaugesse Palestiinasse. Nüüd aga kinkis Anna Fainstein need

omakorda mulle ning nii jõudsid Tallinna Juudi Gümnaasiumi direktori mälestused tagasi Eestisse. Mina aga sain neist oma isa lapsepõlve ja noorusaastate kohta palju teada. Lugedes neid 62 aastat pärast nende kirjutamist ja 33 aastat pärast isa surma, oli mul tunne, nagu viibiks ta minu läheduses.

Oskan pikemalt kirjutada ka kooli kauaaegsest eesti keele õpetajast Helene Valdurist, sest me saime veel koos ära pidada tema 90. sünnipäeva. Helene Valdur oli minu lemmikõpetaja, keda ma austasin tema sügavate teadmiste pärast. Ma olen talle tänulik selle eest, et ta oskas meile avada eesti kirjanduse suurust ja selle seost maailma kirjandusega. Arvan, et ta on paljus kaasa aidanud meie, tollaste noorte Eesti juutide integreerumisele Eesti ühiskonda, kuigi tol ajal seda sõna veel ei tuntudki. Leian, et tema nõusolek üle võtta kooli juhtimine Samuel Gurinilt

7.-8. jaanuaril 1939 toimunud juudi õpetajate konverentsist osavõtjad. Istuvad (vasakult): A. Rochlin, Basse Schneeberg, Sara-Rosa Hazkind, Isaak Bachmat, Samuel Gurin, Schmarja Tamarkin, õpetaja Salomon, kümnes Jossel Gurevitsch. Teises reas (vasakult): esimene F. Schats, kolmas Haja Ogins, viies Herman Lifschütz, õpetaja Berta Kaplan, Sara Vilensky-Hoff, kümnes Selda Passov, üheteistkümnes Motel Schitomirsky. Kolmandas reas vasakult teine Jakob Kullmann, kolmas Itzchok Gronimov, neljas Israel Dubovsky.

4. juulil 1941, enne Eesti okupeerimist natsliku *Wehrmachti* poolt, oli vapper ja ennastsalgav tegu, mis talle palju pahandusi kaasa tõi. Igatahes andis ta sellega minu isale võimaluse põgeneda ja oma elu päästa.

E. V.
HARIDUSMINISTEERIUM
KOOLIVALITSUS
23. okt. 1937
№ 3/1776
TALLINN

116

Juudi Vähemusrahvuse Kultuurvalitsusele.

Juudi koolides Eestis töötab õppejõududena kümmekond välismaalast. Seda ei saa pidada normaalseks ega soovitavaks. Kultuurvalitsusel tuleks hoolt kanda selle eest, et juudi kool tulevikus saaks õppejõude ainult Eesti kodanikest: tuleks juhtida juudi keskkooli ja gümnaasiumi lõpetanuid noori õpetajate seminari ja teaduskondadesse, mis valmistavad ette õpetajakutsele; tuleks määrata noortele stipendiume ja komandeeringud välismaale. Käesolevaga HM Koolivalitsus palubki Teid töötada välja sellekohane plaan ja esitada see hiljemalt 1. veebruariks 1938. Kui peaks selguma, et pole võimalik ülevaatlikus ajavahemikus valmistada ette õpetajaid Eesti kodanikest, siis võib muutuda küsitavaks juudikeelse kooli olemasolu õigus Eestis.

Ühtlasi teatab HM Koolivalitsus, et juba tuleval kooliaastal peab välismaalastest õppejõudude arv juudi koole tunduvalt vähenema.

V. Wlttoa,
Direktor.

R. Alas
Sekretär.

Koolivalitsuse kiri Juudi Kultuurivalitsusele, milles käsitletakse välismaalastest õpetajate suurt osakaalu Tallinna Juudi Gümnaasiumis.

Klassipilt 1932. aastast. Istuvad õpetajad (vasakult): Selda Passov, Abram Kosotsky, Samuel Gurin, Jossel Gurevitsch, Motel Schitomirsky.

Esimesed ivriidis õpinguid alustanud lapsed I klassis.

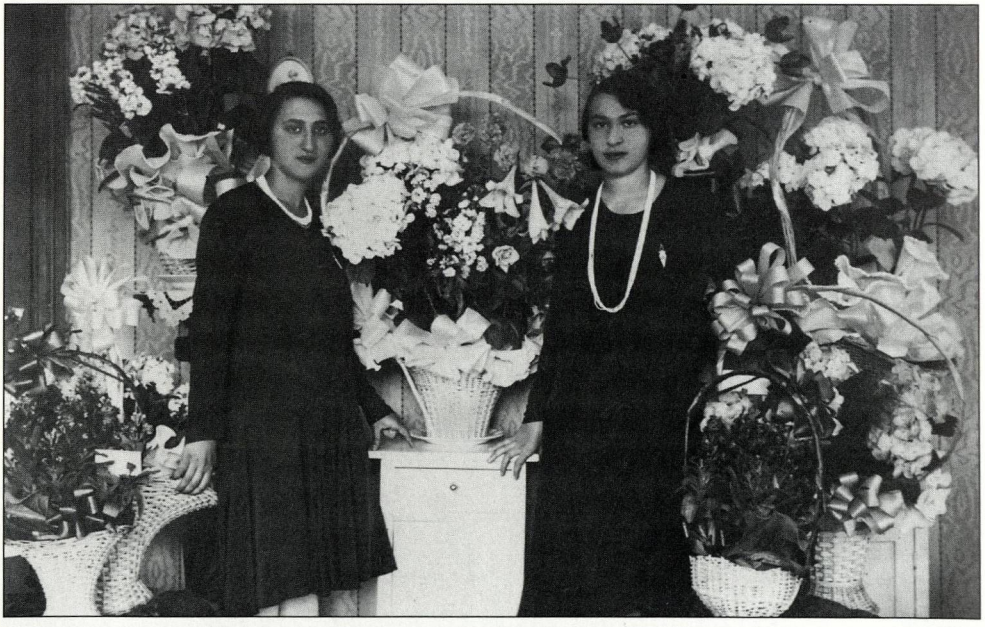
Tallinna Juudi Gümnaasiumi õpilased ja õpetajad 1927/28. õppeaastal. Esimeses reas istuvad (vasakult): kantor Jossel Gurevitsch, õpetaja Motel Schitomirsky, direktor Samuel Gurin, inspektor Moritz Sauerbrei.

Kantor Jossel Gurevitsch, Tallinna Juudi Gümnaasiumi laulmisõpetaja ja koorijuht.

JOSSEL GUREVITSCH — LAULUÕPETAJA

Kantor Jossel Gurevitsch sündis Venemaal, laulmist aga õppis Viinis. Tallinnasse tuli ta kantoriks Riiast. 1941. aastal, kui algas sõda, põgenes ta natside eest Nõukogude Liitu. Tallinna naasnult sai temast hääleseadja Gustav Ernesaksa juures, kus ta tegeles nii meeskoori kui ka teiste kooride lauljatega. *Meil käisid kodus vanaisa juures paljud tuntud koorijuhid*, on meenutanud maestro Eri Klas.

Anna Gurevitsch (Klas) ja Emima Gurevitsch Tallinna Juudi Gümnaasiumi lõpetamise päeval juunis 1930.

JEVGENI HILDEBRAND — VENE KEELE ÕPETAJA

Jevgeni Hildebrand sündis 1892. aastal Peterburis, lõpetas 1911. aastal Tallinna Aleksandri Gümnaasiumi ning seejärel Petrogradi ülikooli ajaloo-filosoofiateaduskonna. Õpetas vene keelt alates 1920/21. õppeaastast Tallinna Juudi Algkoolis ja kuni 1940. aastani Tallinna Juudi Eraühisgümnaasiumis. Pärast Teist maailmasõda töötas edasi õppealajuhatajana ja vene keele õpetajana. Suri 1959. aastal Tallinnas.

BASSE SCHNEEBERG — ALGKLASSIÕPETAJA

Basse Schneeberg sündis 1906. aastal Jēkabpilsis (Jakobstadtis) Lätis. 1925. aastal lõpetas ta Riia Juudi Keskkooli ja 1928 juudi kooli poolt organiseeritud 2aastased pedagoogilised kursused. Ta oli aastail 1928–1930 Juudi Eraalgkooli õpetaja, pärast selle kooli ühendamist Tallinna Juudi Gümnaasiumiga aga algkooliõpetaja kuni 1940. aastani, 1941 sai temast pedagoog Tallinna 13. Keskkoolis. 1941. aasta juulis evakueerus Basse Schneeberg natside eest põgenedes Nõukogude Liidu tagalasse. Pärast sõda tuli ta tagasi Tallinna ja jätkas pedagoogilist tööd Tallinna keskkoolides vene keele õpetajana. 1980. aastatel emigreerus USAsse, kus suri 12. novembril 1993.

SARA VILENSKY-HOFF — SAKSA KEELE JA PSÜHHOLOOGIA ÕPETAJA

Sara Vilensky-Hoff sündis 1903. aastal Kuressaares. 1930 lõpetas ta Tartu ülikooli filosoofiateaduskonna saksa keele ja filosoofia propedeutika õpetaja kutsega. Sara Vilensky-Hoff töötas alates 1926. aastast Tartu Juudi Algkoolis ja Erakeskkoolis. Tallinna Juudi Gümnaasiumis asus Sara Vilensky-Hoff õpetama alates 1932/33. õppeaastast. 1940/41. õppeaastal jätkas ta tööd Tallinna 13. Keskkoolis. 14. juunil 1941 Sara küüditati. Sel puhul teatas Tallinna rahvaharidusosakond haridusminister Nigol Andresenile, et alates 14. juunist *pole* Sara Vilensky-Hoff *teadmata põhjusil tööle tulnud.* Jäi ellu ja tuli pärast sõda tagasi Tallinna.

HERMAN LIFSCHÜTZ — MATEMAATIKAÕPETAJA

Herman Lifschütz sündis 1905. aastal Poolas. 1932 lõpetas ta Vilno ülikooli matemaatika-loodusteaduskonna magistrikraadiga. 1929–1936

töötas mitmesugustes koolides Vilniuses. Alates 1936. aastast asus tööle Tallinna Juudi Gümnaasiumi. 1940/41. õppeaastal jätkas tööd Tallinna 13. Keskkoolis. Juulis 1941 evakueerus natside eest Nõukogude Liidu tagalasse. Pärast Teist maailmasõda sõitis Herman Lifschütz ära Poolasse.

MORITZ SAUERBREI — SAKSA KEELE ÕPETAJA

Moritz Sauerbrei asus Tallinna Juudi Gümnaasiumi õpetajaks 1. augustil 1925, s.t. samal ajal kui Samuel Guringi. 23. detsembril 1925 taotles S. Gurin, et Moritz Sauerbrei määrataks kooli inspektoriks (inspektor oli tollal teine inimene koolis ning hoolitses õpilaste käitumise ja distsipliini eest). Taotlus rahuldati. Rahapuuduse tõttu pidi kool 1930. aastate alguses tema sellekohastest teenetest siiski loobuma.

Moritz Sauerbrei oli nii koloriitne kuju, et teda mäletavad kõik juudi gümnaasiumi õpilased, kes tema ajal koolis käisid. Kahjuks ei tea aga keegi meist midagi täpsemat tema eluloo kohta, meenub vaid, et ta oli

Tallinna Juudi Gümnaasiumi VI klassi õpilased 1928/29. õppeaastal. Keskel istuvad direktor Samuel Gurin ja inspektor Moritz Sauerbrei.

Klassipilt 1931. aastast. Esimese rea keskel istuvad õpetajad Maria Hits ja Moritz Sauerbrei.

sakslane. Mina mäletan, et ta elas suures korteris Tartu maanteel, ja et selle korteri ühe toa seinad olid üleni kaetud raamaturiiulitega. Käisin koos isaga Moritz Sauerbrei juures külas, kuid vaatamata sellele tardusin paigale nagu teisedki õpilased, kui ta koolis mööda koridori läks. Kui Moritz Sauerbrei koolimajas meile vastu tuli, olime teelt eest nagu pühitud ja seisime seina ääres. Kui ta kedagi õpilastest oma kabinetti kutsus, aimas too halba. Vaatamata oma rangusele oli Moritz Sauerbrei õpilaste seas küllaltki populaarne. Vanema lennu vilistlane Riva Koslovsky (sünd. Zivjan) on meenutanud, et pärast koolikella, mis klassidesse kutsus, hüüdis ta veel igaks juhuks *klassidesse*! Seda hõikas ta vene keeles, aga kuna tal oli saksa aktsent, siis tema suus kõlas *po klassam* nagu *po glazam*. Ka on Riva Koslovsky meenutanud, et õpilastel õnnestus tundides vahel tema tähelepanu õppimisest kõrvale juhtida. Selleks küsiti süütult mõne saksakeelse sõna tähendust, mida Moritz Sauerbrei siis nii pikalt ja laialt selgitama hakkas, et ei jõudnudki õpilasi küsida. Ta oli väga imposantse välimusega mees, nagu paistab ka fotodelt.

Eugenia Gurin-Loov koos Eesti keele õpetaja Helene Valduriga viimase 90. sünnipäeval 1991. aastal Helene Valduri kodus.

HELENE VALDUR— EESTI KEELE ÕPETAJA

Kauaaegne Tallinna Juudi Gümnaasiumi eesti keele õpetaja Helene Valdur sündis 8. oktoobril 1901 Võrumaal Kahkva mõisas, kus tema isa pidas aedniku ametit. Kui isa õemees Jaapani sõtta võeti, kolis pere Järvseljale, kus koos tädi omadega sai perre seitse last.

Helene Valduri koolitee algas 10aastaselt Võnnu tütarlaste majapidamiskoolis, kus õed ees olid. Kui sealne saksakeelne kool venestamissurve all suleti, jätkus koolitee Tartu Aidniku eraalgkooli II klassis, kus õpetus käis vene keeles. Juba neil aastail tekkis Helene Valduril huvi emakeele ja kirjanduse vastu, selle äratajaks õpetaja Henrik Visnapuu. Aidniku eraalgkoolis kehtisid karmid reeglid, vahetundide ajal eesti keeles rääkimise eest sai karistada. Maria Aidnik eestlasena vaatas küll nende üleastumiste peale läbi sõrmede, aga et õpilaste seas oli ka venelasi, tatarlasi ja sakslasi, siis leidus ka koputajaid. Algkool oli 5klassiline.

Saksa okupatsiooni saabudes suleti kõik vene koolid. Tartusse jäi vaid Saksa Gümnaasium ja 1906 asutatud Tütarlaste Gümnaasium. Seda oli vähe ning Helene Valdur sai gümnaasiumi IV klassi üle noatera, eksamitega.

Helene Valdur valdas poolt tosinat keelt. Nendele oskustele pandi alus juba algkoolis. Aidniku koolis alustati saksa keele õppimist II, prantsuse keelt III klassis. Kogu õppetöö käis vene keeles. Gümnaasiumis, mille ellukutsujateks olid olnud Oskar Kallas, Heinrich Koppel, Villem Reiman ja Peeter Põld, lisandusid inglise ja ladina keel.

Kõik Valdurite pere neli last said gümnaasiumihariduse, kuid ainult Helene asus piirivalveohvitserist venna soovitusel õppima ülikooli. Tollal vabastati eduka õppimise puhul õppemaksust ja nii tuligi Helenel tasuda vaid esimese ja viimase semestri eest. Õppetööga liitus Helene pärast 1924. aasta jõule ja kuigi sugulased soovitasid arstiteadust, tõmbas teda filosoofiateaduskond. Helene Valdur valis põhiaineteks eesti keele, maailma- ja eesti kirjanduse ning filosoofia ja rahvaluule. Professor Andrus Saareste käe all õppis ta vepsa, vadja ja liivi keelt, professor Lauri Kettuneni juhendamisel kaks kursust soome keelt. Suvise keelepraktika Soomes organiseeris tudengitele Aino Suits.

Pärast ülikooli lõpetamist 1931. aasta jõulude ajal sai Helene Valduri esimeseks tõeliseks töökohaks Paldiski Gümnaasium. Kui Harju maavalitsus ei jõudnud enam kahte gümnaasiumi ülal pidada, siis Paldiski Gümnaasium suleti (Keila Gümnaasium jäi) ning Helene Valdurist sai Tallinna Juudi Gümnaasiumi eesti keele õpetaja. Tänu temale oskasid Tallinna Juudi Gümnaasiumi lõpetajad perfektset eesti keelt.

Pärast juunipööret jätkas Helene Valdur esialgu Tallinna 13. Keskkoolis. Kui puhkes sõda, saabusid ärevad ajad — 3. ja 4. juulil 1941 evakueerusid Tallinnast teadlikumad juudid, kes mõistsid, mis neid Eestis natside võimu all ootab. Ära sõitis ka Samuel Gurin ning see sai võimalikuks vaid seetõttu, et keegi oli nõus temalt kooli juhtimise üle võtma. 4. juulil 1941 tegigi seda Helene Valdur, hoolimata oma haigetest kopsudest ja hetkel olemas olnud haiguslehest. Nii pole liialdus pidada Helene Valdurit Samuel Gurini elupäästjaks.

Segasel ajal ootamatult direktoriks saanu on meenutanud järgnevaid sündmusi ise nii. *Venelased ajasid kaitsekraave, nn. Säre liini kaevama, aga mul polnud õpetajaid... Päeva jooksul tuli kümneid korraldusi, mille täitmata jätmise eest ähvardati üksnes surmanuhtlusega. Kui Tallinn juba pommide alla sattus, lendasid aknaklaasid eest. Istusin direktori*

laua all, telefon süles, ja ootasin neid karme korraldusi...

Sakslaste huviobjektiks olid koolimajad juba meeste majutamise mõttes. Tegin nende vastuvõtuks eeltöid, loopisin Stalini ja Lenini pildid ning kujud põrandale. Juhuslikult avastasin kapi tagant siidriidest Eesti lipu — kooli esinduslipu, mida direktor oli julgenud alles hoida. Läksin sellega sadamast kostva lahingukära saatel läbi linna Roosikrantsi tänavale. Rahvas tervitas mind nagu kangelast. Andsin lipu üle linna koolivalitsusele.

Järgmistel päevadel olid sakslased juba koolimajas. Lähen direktori kabinetti — ohvitserid ees. Otsisid saladokumente, ilmselt juutide nimekirju-aadresse. Raamatukogu samuti segi pillatud... Aeti vägisi välja, ju siis mind juudiks peeti... Kool suleti nagu ka Vene Gümnaasium. Öeldi, et õpilaste puudumisel, mis ka tõsi oli.

Saksa aja alguses polnud mul tööd, raha ega valgust, elektrijaam lasti ju puruks. Koolid pandi käima hilissügisel. Mina sain 3. Keskkooli eesti keelt õpetama tutvuse kaudu...

Pärast sõda meelitas Ladusev mind Polütehnikumi... kus sain olla kaks semestrit. 3. märtsil 1948 saabus kooli suur komisjon. Käidi pisteliselt mõnedes tundides, mind olevat kiidetud. Kuid sama päeva õhtul ilmusid minu järele kolm meest. Mulle oli mitmel korral pakutud eesti keele tundide andmist Pagari tänava meestele, meelitati talongide ja vormiriietega. Keeldusin. 3. märtsil tulid siis kolm meest ettepanekut kordama, minister Kumm isiklikult tahtvat minuga selles asjas rääkida. Kummi palge ette hiljem küll sattusin, aga jutud olid teisel teemal. Troika otsus kuulutati koridoris, kuhu mind kongist toodi. Süüdistus metsavendadega ühes pundis *andis karistusmääraks 10 aastat sunnitööd...* Sunnitöö kestis 8,5 aastat, üle tuli elada enamik Aleksandr Solženitsõni "Gulagi arhipelaagist" tuntud õudusi. 35 aastat hiljem, 1991. aastal Helene Valdur rehabiliteeriti. Varasemad katsed olid põrkunud vastusele — teie tegevus oli eriti ohtlik.

Pärast tagasipöördumist Eestisse töötas Helene Valdur kuni pensionile minekuni 1961. aastal Toompeal tollases Kreutzwaldi-nim. Raamatukogus raamatukoguhoidjana, kuid koristaja palga eest. Koristaja ametikohale tuli ta vormistada seepärast, et bibliograafiks ei tohtinud

"kurjategija" olla. Helene Valduri elutee jõudis lõpule kõrges vanuses, 91. eluaastal Tallinnas.

ABA GOMER — ÜLEMRABI

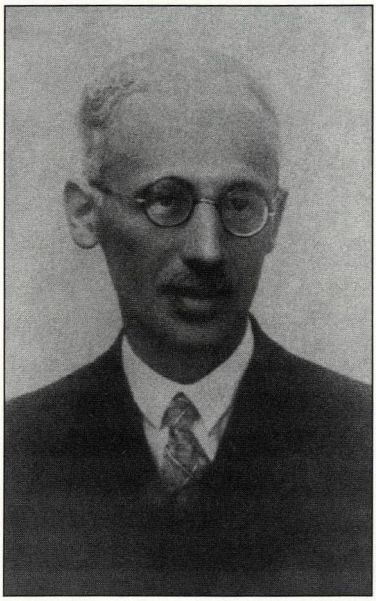
Tallinna juudisoost lapsed, kes ei õppinud juudi koolis, käisid oma rahva traditsioonide ja religiooni kohta teadmisi saamas Eesti juutide ülemrabi Aba Gomeri juures, kes oma kodus Narva maanteel andis juudi usu ja ajaloo tunde.

Aba Gomer sündis Bialystokis (Poola) ja olnud juba lapsena kuulus oma tarkuse poolest. Ta õppis Bonni ülikoolis ning lõpetas selle filosoofiateaduskonna. Võimeka mehena jätkas ta seejärel õpinguid Kölni ülikoolis. Pärast viimase lõpetamist töötas ta mõnda aega dotsendina Berliini rabide seminaris ning oli ühtlasi linna ühe juudi koguduse rabi. 1927. aastal asus dr. Gomer Tallinna ja temast sai Eesti ülemrabi. Ta juhatas ka Tallinna Perekonnaameti juudi osakonda. 1937. aastal tähistas Eesti juudi avalikkus pidulikult Aba Gomeri 40. sünnipäeva.

1941. aastal Aba Gomer Tallinnast ei lahkunud ning kui sakslased Tallinna jõudsid, tuldi ka temale järele. Arreteerimisel tiriti Eesti ülemrabi habetpidi tänavale ning teda sunniti roomama mööda Narva maantee sõiduteed Kadrioru poole. Aba Gomeri nimi seisab Eesti Riigiarhiivis säilitatavas mõrvatud juudi meeste nimekirjas, millest selgub, et ta hukati enne 16. oktoobrit 1941. Kusagil vanglates-laagrites hukkusid ka Aba Gomeri naine ja poeg. (Miks Aba Gomer 1941. aastal N. Liitu ei evakueerunud, seda on praegu võimatu öelda. Kartis ta bolševikke rohkem kui natse?)

Samuel Gurin — ajalooõpetaja ja direktor

Samuel Gurin sündis 28. novembril 1888 Brest-Litovskis 7lapselises juudi perekonnas. Pere ei olnud jõukas ning seepärast pidid lapsed juba varakult ise leiba teenima hakkama. Samuel Gurini noorusaastad olid väga tüüpilised — just samasugune saatus sai osaks paljudele tolleaegsetele vaestele, kuid õpihimulistele juudi noormeestele.

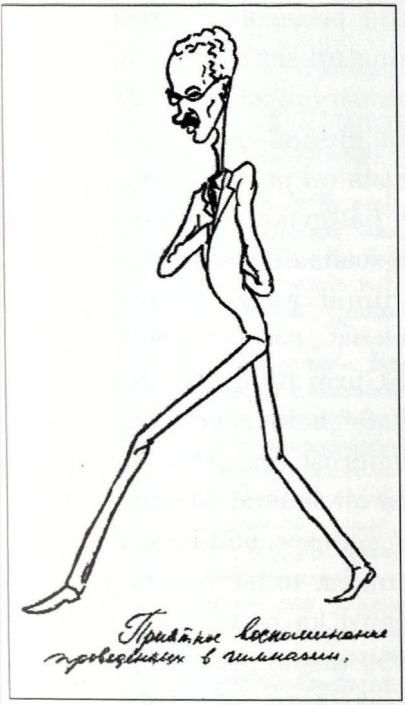

Tallinna Juudi Gümnaasiumi direktor Samuel Gurin.

Samuel Gurini õpingud algasid muidugi *hederis* ning seejärel jätkusid algkoolis. Juba algkooliaastail teenis ta raha sellega, et andis jõukamatele kaasõpilastele järeleaitamistunde. Ta luges väga palju juba noorusaastatel. S. Gurin oli ka väga aktiivne ühiskondlikus mõttes: 15aastase noorukina osales ta juudi töölisorganisatsiooni "Bund" tegevuses ning organiseeris oma kodulinnas Brest-Litovskis ühes juudi vabrikus tööliste streigi, nõudmaks paremaid majanduslikke tingimusi. Ta pidas läbirääkimisi ka selle väikese vabriku juudist peremehega. S. Gurin lahkus varakult kodulinnast, Kišinjovi pogrommi ajal osales ta juudi omakaitses, seejärel käis Odessas ning jäi lõpuks pidama Varssavisse, kus astus 1906. aastal gümnaasiumi. Oma memuaarides nimetab ta aastaid 1906–1912 õpinguaastateks.

Gümnaasiumi astumiseks tuli S. Gurinil sooritada eksamid. Need olid väga ranged, sest juudi noormehi võeti kooli vastu kvoodi alusel. Eksamitel tuli võita oma konkurente, kuid S. Gurin oli õppinud iseseisvalt vaid õpikute põhjal ja ilma õpetaja abita. Kõige rohkem kartis ta ladina keele suulist eksamit — grammatika oli tal hästi käes, aga hääldamisega oli ta iseseisva õppimise tõttu veidi kimpus. Eksamineerija küsis vaheldumisi grammatikat ja leksikat. S. Gurin arvestas välja, et tema kord langeks grammatika kohale, aga oh õnnetust — just siis muutis õpetaja taktikat ning eksamineeris teda leksikas. Ees tundus olevat kindel läbikukkumine! Kuid siis esitas eksamineerija küsimuse grammatikast ning S. Gurin vastas. Õpetaja päris veel ning lõpuks teatas, et teadmised on hiilgavad ning pani kõrgeima hinde!

Ka gümnaasiumipäevadel teenis Samuel Gurin leiba järeleaitamistundidega. Lõpetanud gümnaasiumi, astus ta 1909. aastal õppima Varssavi ülikooli ajalookeeleteaduskonna ajaloo osakonda, mille ta lõpetas

Samuel Gurin oma õpilase Isai Levini pilgu läbi.

1912. aastal magistrina. Ülikooli lõpetamisele järgnes nelja-aastane periood (1912–1916), mida Samuel Gurin ise on nimetanud rännuaastateks. Noorel juudi õpetajal oli sel ajal väga raske tööd leida. S. Gurin on meenutanud, kuidas ühe kubermangu haridusjuht ütelnud talle, et ta ei luba juudil õpetada lapsi *pühas vene keeles*, pigem võtab ta õpetajaks venelase, kel pole üldse haridust. Kuid... kui tööotsija astuks ristiusku — jah, siis küll. Isa küsinud, kas siis sel juhul muutub tema vene keel paremaks? Sellega audients lõppes.

Olgu mainitud, et S. Gurinile pakuti võimalust astuda ristiusku juba ülikooli lõpetamisel. Öeldi, et sel juhul saab ta (kui andekas lõpetaja) jääda ülikooli õppejõuks. Isa keeldus. Kui paljudest vaevadest ja viletsustest oleks ristiusku astumine Samuel Gurini päästnud! Isa ei olnud usklik, pigem olid tal ateistlikud vaated, kuid ristida ta ennast ei lasknud. Ta pidas seda oma rahvusest lahtiütlemiseks.

S. Gurin rändas sõna otseses mõttes ühest linnast teise. Peagi algas Esimene maailmasõda ja ta võeti Vene armeesse, aga kuna ta oli väga lühinägelik, siis jäeti ta tööteenistusse. Oma memuaarides kirjeldab S. Gurin järgmist vahejuhtumit sõjaväes. Mundri peal kandnud ta ülikooli lõpetamise märki. Veltveebel kiusanud teda aga kui intelligenti, korrutades pidevalt, et see pole teile siin ülikool. Kord saatnud ta Samuel Gurini kööki kartuleid koorima. Seal näinud S. Gurinit roodukomandör ja ütelnud, et ta võib köögist lahkuda, kuna kõrgharidusega sõdurid säärast tööd tegema ei pea. Veltveebel kamandanud ta aga uuesti kööki. Seal näinud roodukomandör teda teist korda ja saatnud uuesti minema, veltveebel pidanud aga korralduse mittetäitmise pärast kartseris istuma.

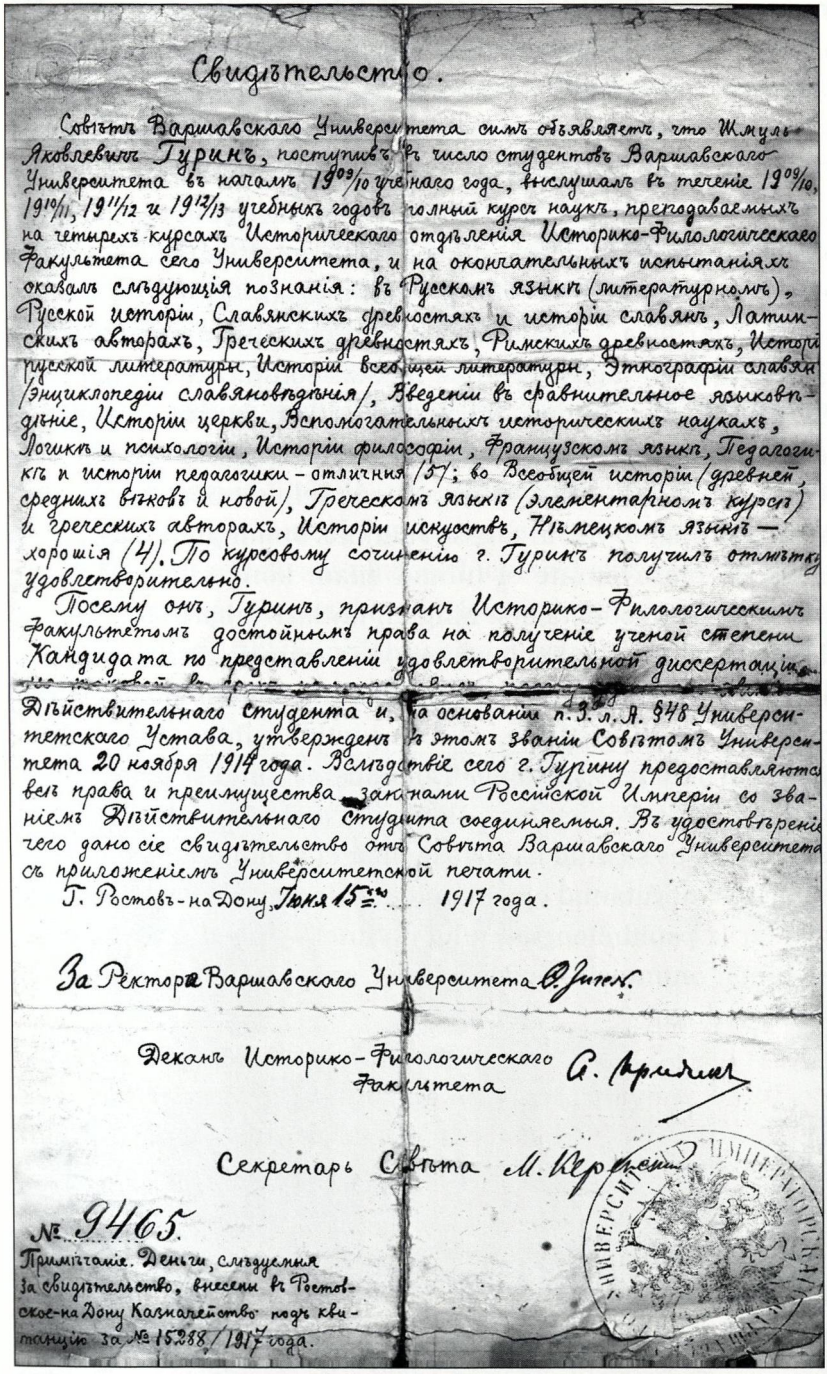
Samuel Gurini memuaaride viimane osa algab 1916. aastaga ja kannab alapealkirja "Olen õpetaja". Ta sai õpetaja koha ühes Benderõ

heas gümnaasiumis ning temast sai seal hinnatud pedagoog. Pärast Esimest maailmasõda läks Benderõ Rumeeniale ning nii sattus Samuel Guringi Rumeeniasse. 1917. aasta Veebruarirevolutsiooni järel oli ta Benderõ soldatite ja tööliste nõukogu liige, kuna kuulus menševike parteisse. Aastakümneid hiljem rääkis isa mulle, et ta on pettunud sotsiaaldemokraatlike parteide tegevuses. Ta leidis, et bolševike võit Venemaal ja natside võit Saksamaal on eredalt näidanud sotsiaaldemokraatia võimetust, isegi pankrotti. Samuel Gurin ei astunud enam kunagi ühessegi poliitilisse parteisse.

Kui Benderõsse tulid rumeenlased, oli Samuel Gurin linnas tuntud mees. Kuid rumeenlaste poliitiline politsei "Securitate" hakkas jälitama ja vangistama sotse ning isa otsustas seetõttu Benderõst ära sõita. Ta kolis Novo-Suliţasse 1919. aastal, pärast seda, kui ta oli saanud sealsest gümnaasiumist tööpakkumise. Nii asus ta elama sellesse väikesesse juudi linnakesse (*stetlissse*), kus ta tutvus minu emaga, tollal viimase klassi õpilasega, ja kus 1922. aastal nägin ilmavalgust ka mina. Selles linnakeses elasin oma elu esimesed kolm aastat. 1939. aastal läks Novo-Suliţa Nõukogude Liidu kätte ja 1941 tulid sinna sakslased. Vanaema, vanaisa, kogu suur Wainbergite perekond langes natside ohvriks. Ma ei tea isegi täpselt seda paika, kus nad mõrvati!

1925. aastal pakuti isale taas uut tööd, seekord direktori ametit 1923. aastal Tallinnas avatud juudi gümnaasiumisse. See aga tähendas mitte ainult tõusmist ametiredelil, vaid ka võimalust pääseda väikesest *stetli* linnakesest suurde maailma, ühe Euroopa riigi pealinna. Ja mindigi. Ma ei tea, kuidas minu vanematel õnnestus nii kiiresti kohaneda täiesti uutes tingimustes, sest ei saa ju tollaseid olusid Tallinnas võrrelda Venemaa, Poola ja Rumeenia väikelinnade miljöö ning neis paigus valitsenud mentaliteediga. Aga nad kohanesid.

Tallinna jõudis Gurinite pere augustis 1925 ja juba 8. septembril 1926 sooritas S. Gurin eesti keele eksami ning 8. augustil 1928 sai ta Eesti Vabariigi kodakondsuse. Seda taotles Tallinna Juudi Koguduse Nõukogu juba 1926. aastal. 7. septembril 1927 kirjutatud kirjast Haridusministeeriumile loeme järgmist. *Selle aja jooksul h-ra Gurin näitas üles ennast kui administraatorit ja koolimeest, pannes kooli asja vastavale kõrgusele,*

Свидѣтельство.

Совѣтъ Варшавскаго Университета симъ объявляетъ, что Шмуль Яковлевичъ Гуринъ, поступивъ въ число студентовъ Варшавскаго Университета въ началѣ 1909/10 учебнаго года, выслушалъ въ теченіе 1909/10, 1910/11, 1911/12 и 1912/13 учебныхъ годовъ полный курсъ наукъ, преподаваемыхъ на четырехъ курсахъ Историческаго отдѣленія Историко-Филологическаго Факультета сего Университета, и на окончательныхъ испытаніяхъ оказалъ слѣдующія познанія: въ Русскомъ языкѣ (литературномъ), Русской исторіи, Славянскихъ древностяхъ и исторіи славянъ, Латинскихъ авторахъ, Греческихъ древностяхъ, Римскихъ древностяхъ, Исторіи русской литературы, Исторіи всеобщей литературы, Этнографіи славянъ /энциклопедіи славяновѣдѣнія/, Введеніи въ сравнительное языковѣдѣніе, Исторіи церкви, Вспомогательныхъ историческихъ наукахъ, Логикѣ и психологіи, Исторіи философіи, Французскомъ языкѣ, Педагогикѣ и исторіи педагогики – отличныя /5/; во Всеобщей исторіи (древней, среднихъ вѣковъ и новой), Греческомъ языкѣ (элементарномъ курсѣ) и греческихъ авторахъ, Исторіи искусствъ, Нѣмецкомъ языкѣ — хорошія (4). По курсовому сочиненію г. Гуринъ получилъ отмѣтку удовлетворительно.

Посему онъ, Гуринъ, признанъ Историко-Филологическимъ Факультетомъ достойнымъ права на полученіе ученой степени Кандидата по представленіи удовлетворительной диссертаціи.

Дѣйствительнаго студента и, на основаніи п. 3. л. А. 348 Университетскаго Устава, утвержденъ въ этомъ званіи Совѣтомъ Университета 20 ноября 1914 года. Вслѣдствіе сего г. Гурину предоставляются всѣ права и преимущества, законами Россійской Имперіи со званіемъ Дѣйствительнаго студента соединяемыя. Въ удостовѣреніе чего дано сіе свидѣтельство отъ Совѣта Варшавскаго Университета съ приложеніемъ Университетской печати.

Г. Ростовъ-на-Дону Іюня 15-го дня 1917 года.

За Ректора Варшавскаго Университета

Деканъ Историко-Филологическаго Факультета

Секретарь Совѣта

№ 9465.

Примѣчаніе. Деньги, слѣдуемыя за свидѣтельство, внесены въ Ростовское-на-Дону Казначейство подъ квитанцію за № 15238/1917 года.

Samuel Gurini tunnistus Varssavi ülikooli lõpetamise kohta.

andes gümnaasiumile koguni teise näo sellega, et püüdis temast teha eeskujuliku kooli. 27. jaanuarist 3. veebruarini 1932 sooritas S. Gurin Tartu ülikooli juures keskkooliõpetaja kutseeksami.

1940. aastal, kui gümnaasium muutus Tallinna 13. Keskkooliks, jätsid uued võimud Samuel Gurini edasi ametisse. 4. juulil 1941 oli ta sunnitud lahkuma Eestist ning evakueeruma Nõukogude Liidu tagalasse. Ta asus elama Kasahstani, kus töötas väikese külakooli juhatajana ja andis ajalootunde — nagu oli teinud varem Tallinnaski. Alma-Ata oblasti Iljinski rajooni Pokrovka külas muutus Samuel Gurin populaarseks inimeseks ja kui ta 1945 tagasi Eestisse hakkas sõitma, korraldati tema auks bankett, peeti kõnesid ja, mis tol ajal oli eriti tähtis, anti kaasa palju toidumoona. Ka mahorkat. Külas elades oli ta hakanud plotskit suitsetama ning me nägime hiljem suurt vaeva, et teda sellest võõrutada!

1945. aastal pöördus S. Gurin tagasi Tallinna. Juudi gümnaasium oli likvideeritud, selle taasavamine ei tulnud enam kõne allagi. S. Gurin töötas keskkoolides ajalooõpetajana ning oli ühtlasi Vabariikliku Õpetajate Täiendusinstituudi ajalookabineti rajaja ja esimene juhataja. 1950. aasta, mis oli hukatuslik eesti rahvuslikule kultuurile, tõi endaga kaasa repressioone mitte ainult eestlaste, vaid ka juutide suhtes. 1950 vallandati S. Gurin Vabariiklikust Õpetajate Täiendusinstituudist ja tal keelati koolis ajaloo õpetamine. Põhjendus — kodanlik ajaloolane. Kuid Samuel Gurin oli juba nooruses saanud karastuse ning ei andnud alla, ta isegi ei tõmbunud tagasi, ei norutanud ega läinud pensionile. Ta hakkas lihtsalt õpetama loogikat ja psühholoogiat, ning oh imet — need n.-ö. kolmandajärgulised ained muutusid õpilaste seas sama populaarseks nagu varem oli olnud ajalugu.

65aastaselt kaitses S. Gurin väitekirja ja asus tööle Tallinna Pedagoogilisse Instituuti, mis jäigi tema pika töömehetee viimaseks verstapostiks. 1956. aasta suvel ta haigestus raskelt ja suri 16. oktoobril. 1. septembril ütles ta mulle, et esimest korda pärast pikki aastakümneid ei lähe ta kooli...

Samuel Gurin oli väga töökas inimene. Minu mälus on ta alati istumas kirjutuslaua taga, lugemas, midagi uurimas, kirjutamas. 1935. aastal koostas ta kogumiku "Juudi vähemusrahvuse statistika Eestis",

mis on veel praegugi Eesti jt. riikide ajaloolaste jaoks asendamatu infoallikas. Ta esines tihti ettekannete ja loengutega juudi seltsides ja klubides, toimetas juudi väljaandeid. Ta oli andekas pedagoog, keda tema õpilased austasid ja armastasid. 1980. aastate lõpul, kui hakkasin arhiivis uurima Tallinna Juudi Gümnaasiumi kohta olemas olevaid materjale, avastasin ajaloo kava juudi algkoolile, mille oli koostanud Samuel Gurin 1933. aastal. Juudi Kultuurivalitsus saatis selle Eesti Vabariigi Haridus- ja Sotsiaalministeeriumile seisukohavõtmiseks. Haridusnõunik kiitis esitatud kava heaks.

Samuel Gurinit saatsid tema viimsel teekonnal Rahumäe juudi kalmistule paljud endised õpilased Tallinna Juudi Gümnaasiumist ja teistest koolidest, samuti pärast sõda Pedagoogilises Instituudis tema käe all tudeerinud üliõpilased. Matuserong oli nii pikk, et kui algus peatus juba Narva maanteel Pedagoogilise Instituudi juures, kus tudengite soovil oli leinaseisak, siis viimased leinajad olid alles Kreutzwaldi tänaval.

Tahan tsiteerida akadeemik Heino Liimetsa sõnu artiklist, mis ilmus Samuel Gurini 100. sünniaastapäeva puhul. *Mulle on jäänud /temaga/ suhtlemisest kogumulje, mida võib väljendada sõnaga väärikas.*

Enne president Konstantin Pätsi vastuvõtule minekut.
Vasakult: Mirjam Prenski, Samuel Gurin ja Menaše Schein.

Juudi Kultuurvalitsus

הנהלת הסוכנות היהודית של א"י אסתונית

אידישע קולטור-פארוואלטונג.

Könetr. 467-2i

מעלעמאן מאלין

Tallinn 9.VI 1933

№ 425

10394

9480 21

E.V.Hariduse-ja Sotsiaalministeeriumi
Koolivalitsusele.

Kultuurvalitsuse koosolekul 22.mail s.a.esitas koolinõuniku k.t. h-ra S.Gurin kinnitamiseks juudi algkoolide ajaloo kava.

H-ra S.Gurin'i seletustest oli selge,et ajaloo õpetus juudi algkoolides pole mitte normaalne,sel põhjusel,et eesti,juudi ja üldajalugu saavad õpetatud eraldi ja õpilastel pole selget pilti ühe või teise ajaloo sündmuste kohta.

Sellepärast on tarvilik kõigest kolmest ajaloost kokkuseada ühe, missugune oleks omavahel ühendatud,seda eesmärki tahab saavutada h-ra S.Gurin tema poolt väljatöötatud kavaga,tema toetab end kronoloogilistel,analoogilistel ja sisesihilistel põhimõtetedel.

Kultuurvalitsus palub sellepärast ülalnimetatud kava kinnitada.

Selle kava järgi on tingimata vaja kokkuseda õpperaamat rahvuslistel keeltel,seni õpilased kirjutasid etteütluse näol,või kirjutasid ainult õpitava kava,missugune asjaolu oli ebanormaalne.

Kultuurvalitsus palub sellepärast määrata vastava summa ajaloo raamatu väljaandmiseks.

Lisa:Ajaloo kava.

Juudi Kultuurvalitsuse Esimees

Sekretär

Käesoleva kirja juures esitatud juudi algkoolide ajaloo kava erineb üldiselt maaeskast kavast selles, et osa VI klassi kavaast on viidud tagasse V ja VII klassi ja kavasse on võetud juurhole ajalugu piiblist ja üksikasjalikult. Tundide arv kavatsetakse suurendada üks tund võrra VI, V ja IV klassis. Kuna esitatud kava järgi õpetatakse ajalugu kasitöölisest üldiselt vaevalt, tuseo ja antakse ülevaade ka üldajaloost, si oleks, minu arvates tarvitusi esitatud kava kinnitamiseks.

16.VI.1933.

Haridusenõunik

Juudi Kultuurivalitsuse kiri Haridus- ja Sotsiaalministeeriumile 1933. aastast, mis käsitleb Samuel Gurini koostatud ajaloo õppekava ja selle alusel kirjutatava raamatu väljaandmist. Ministeerium teatas vastuses, et toetab raamatu väljaandmist, kuid raha selleks eraldada pole võimalik, sest eelarves pole vastavaid summasid ette nähtud.

Ajaloo kava Juudi algkoolidele.

22 44

IV klass:3 nädalatundi.

Ürgaeg:mis räägib muistsest ajast;kivi,-pronksi-ja rauaaeg.Ürginimene-tema elu ja toimingud.
Ürgaeg Eestis;kiviaja leide kodumaalt;ürgaja kultuur ja elanikud kodumaal.
Soome-Ugri rahvad;ühissoomlased;nende asumine praegustesse kohtadesse.
Eestlaste kultuur;perekonnaelu;usk;seltskondlik kord;valitsus;sõjaline kaitse vaenlaste vastu;linn.
Juudi rahva ürgaeg;lugusid peavanematest;Egüptus;juudid Egüptuses;Mooses;juudid kõrbes;Palestiina võitmine;kohtunikkude aeg;Simson;I-ne kuningas Saul;David; Solomon;prohvet Ilja;lugusid juudi rahva elust;riikide hukkumine;
Babelon;Babeloni vang;Persia;Kiirus;tagasitulek Palestinasse;Esra;Nechemja; juutide ekonoomiline ja kultuuriline elu sel ajal.
V klass:3 nädalatundi.
Kreeklased:jutustusi kreeka muinaskangelastest ja jumalatest;kreeklaste perekonnaelust,tööst,ja tegevustest;kunstist;Olympia mängud;Perikles;rahvakoosolek Ateenas;Aleksander Suure elutegevusest.
Hasmonide riik;Hanuka;riigi iseseisvus;rahva seisukord;
Roomlased:muinasjutt Rooma rajamisest;jutustused roomlaste perekonnaelust,tööst tegevusest ja usust;Rooma riigi sõjavägi;jutustusi Rooma riigi elust 1-2 s.p. Kr.;esimeste kristlaste tagakiusamised.
Roomlased segavad end juudi riigi elusse.Jrod;riigi hukkumine;rabbi Akiba; Bar-Kohba;Juuda Anossi;Mischne ja Talmud;Gaonide tegevus Babilonis;
Germaanlased;nende elu-olu;rahvaste rändamine;Karl Suure elust ja tegevusest; Keskaja loss;rüütlite elu;jutustusi elust keskaja kloostris;jutustusi ristisõdadest;Keskaja linnn;Hansa liit.
Süvendav kordamine:eestlaste naabrid - skandinaavlased,vikingid,venelased;Saksaste ilmumine Liivimaale;Piiskop Albert,Riia asutamine;mõõgavennaste ordu;: eestlaste vabadusevõitlus;Lembit;Madisepäeva lahing;elu lossis ja külas orduajal;jutustusi Jüriöö mässust;jutustusi Vene-Liivi sõjast;
Juudi Lääne-Euroopas;Raschi;Ram-Bam;elu gettos;juudid Hispaanias;Juda-Halevi; Inkvisitsioon;maraanid;väljaajamine Prantsusmaalt,Inglismaalt ja Hispaaniast.
VI klass:3 nädalatundi.
Suured leiutised ja avastised;püssirohi;kompass;Guttenberg;Kolumbus;leiutiste ja avastuste tähtsus;
Usupuhastus;Martin Luther;jesuiidid;orduriigi langemine;Rootsi aeg Eestis;Gustav Adolf;Eestlaste elu Rootsi valitsuse ajal;
Põhjasõda ja selle tagajärjed;
Juutide väljaamise tagajärjed Prantsusmaalt,Inglimaalt ja Hispaaniast;juudid Poolas;Schabsai-Zwi;Hmelnitzky ja pogrommid;
Jutustusi seisuslikkust elust vanakorra ajal 18.sajandil,näiteks Prantsusmaal; valgustuse ajajärgu ideedest;Prantuse revolutsioon;Napoleon I.Juutide emansipatsioon Prantsusmaal;Napoleon ja tema suhted juutidele;
Pärisorjuse kaotamine Eestis;selle tagajärjed;teoorjuseaegse talurhava elu-olu ja ta piiramata kohustused;rahutused;väljaränd amine;vene usu levimine;
Juudid Venemaal Uuel ajal;tagakiusamine;uued talurahva seadused-Aleksander II ajal;Päriskohtade omandamine;Vallaomavalitsuse reform,rahvuslik ärkamine;
Tõus rahva hariduses;rahva koolid ja seminarid;keskkool ja ülikool;saksastamine;Fr.R.Kreutzvaldi,J.V.Jannseni,C.R.Jakobsoni elutegevus;esimene laulipidu ja selle hinnang;Eesti Aleksandri kooli mõtte õhutamine;Venestamis aeg.
Juutide elu Aleksandri II ja Aleksandri III ajal.
Tööstuslik revõlutsioon Lääne-Euroopas.Linnakodanluse tõus;töölisliikumine.
1905 a.sündmused.Haridus ja kultuurtöö pärast seda.Tulunduslik tõus.
Suurriigid 20 sajandil.Nende poliitilised ja tulunduslikud suhted.Ilmasõda.Vene revolutsioon ja Eesti lahkumine Vene riigist.
Pogrommid Venemaal.Antisemitism Lääne-Euroopas.Juutide liikumine:sionism,bund, poel-zion,pogrommid Ukrainas,Rahvasteliit.
Balfuri deklaratsioon;Vähemusrahvaste õigused.
Eesti iseseisvuse väljakuulutamine;Saksa okupatsioon.Enamlaste pealetung Eestile.Ühistöö ja välisabi.Mahapuhastamine vaenlasist.Sõda landesvehriga.Tartu rahu.Asutav Kogu.Põhiseadus.Maaseadus.Eesti Vabariigi lõplik tunnustamine.Eesti Vabariigi tähtsamaid kultuurilisi saavutisi.
Juudi Kultuurautonoomia Eestis.

T U N N I S T U S .

Käesolevaga tõendan, et õp.am. kand. Jakob Kulman töötab Juudi av. aigkoolis 1937/38.a. saadik, andes eesti keele, tööõpetuse, joonistamise, laulmise, matemaatika ja võimlemise tunde.

Külastades õp.am. kandidaadi J. Kulman'i tunde, tutvunesin viimase tööga. Ta annab tunde kõigile pedagoogika nõuetele vastavalt, katsudes kõik õpilased rakendada tööle. Tutvustab neid aine materjaliga ja ühtlasi hoolitseb õpilaste arenemise eest.

Võttes arvesse, et koolis puudub vastav tööõpetuse klass, samuti ka tähtsamad õppeabinõud, tuleb pidada, et J.Kulman saavutas suuri tagajärgi tööõpetuses .

Käesoleval aastal, kui on saavutatud eriti tihe kontakt üksikute ainete õpetamises, õp. am. kand.J. Kulman täitis täielikult tema peale pandud ülesanded J. Kulman võtab alati arvesse kõik tähelepandud tunnikäigu kohta, mis on hädavajalised kasvatustöö alguses.

Vahekord õpilastega on hää, kuigi mitte alati on J. Kulman nende suhtes väga kategooriline. Mingisuguseid arusaamatusi tema ja õpilaste vahel ei ole olnud. J. Kulman võtab ennukalt osa õppenõukogu tööst ning suhtub hästi oma kolleegidesse. Suhtumine töösse ei ole formaalne samuti ka hoolitsemine kooli heaolu eest. Tööõpetuse tundidest ta viis läbi mitu tööd mis olid tähtsad terve kooli jaoks. Samuti J. Kulman hoolitseb kooli kaunistamise eest. Õp. am. kand. J. Kulman tunneb suurt huvi pedagoogiliste küsimuste vastu.

Kõik eeldused on selleks, et J. Kulmanist saab hää pedagoog.

Koolijuhataja. Gurin

"27" aprillil 1939.a.
Tallinnas

1939. aastal Samuel Gurini poolt välja antud tõend tollasele õpetajakandidaadile Jakob Kullmannile.

Enne president Konstantin Pätsi vastuvõtule minekut.
Vasakult: Hilda Aronovitsch, Samuel Gurin ja Mirjam Schulkleper (Schampal).

TALLINNA JUUDI GÜMNAASIUMI ÕPILASTE ARV

Õppeaasta	Poisid	Tüdrukud	Kokku
1923/24	129	94	223
1924/25	139	118	257
1925/26	138	122	260
1926/27	145	126	271
1927/28	146	129	275
1928/29	140	122	262
1929/30	133	116	249
1930/31	139	137	276
1931/32	141	127	268
1932/33	144	118	262
1933/34	144	107	251
1934/35	135	96	231
1935/36	119	96	215
1936/37	112	91	203
1937/38	99	90	189
1938/39	84	95	179
1939/40	112	101	213
Kokku	2199	1885	4084

JUUDI ÕPILASTE ARV EESTI KOOLIDES AASTAIL 1926-1940

Õppeaasta	Poisid	Tüdrukud	Kokku
1926/27	181	176	357
1927/28	173	170	343
1928/29	163	168	331
1929/30	200	182	382
1930/31	189	184	373
1931/32	111	110	221
1932/33	191	179	370
1933/34	185	168	353
1934/35	189	182	371
1935/36	177	173	350
1936/37	179	163	342
1937/38	151	156	307
1938/39	...	...	...
1939/40	142	172	314
Kokku	2231	2183	4414

TALLINNA JUUDI GÜMNAASIUMI 1. LEND (1927)

1. Morduch Besprosvanie
2. Moisei Boruchov
3. Volf Geruchmanov
4. Lina Gleser
5. Ovsei Gluschkin
6. Gita Gutmann
7. Meeri Katsev
8. Samuel Lopavok
9. Jakob Lurje
10. Abram Neischloss
11. Jakob Rochlin
12. Rachel Scheskin
13. Alica Strasch
14. Pärla Sverdlov
15. Gabriel Temin

Tallinna Juudi Gümnaasiumi neljanda lennu tüdrukud (1930). Esimese reas (vasakult): Fauni Jakobson, Emima Gurevitsch, Basja Danzig. Teine rida: Riva Itsoch, Hansi Hoff, Anna Gurevitsch (Klas). Ülemises reas Bljuma Gabovitsch.

TALLINNA JUUDI GÜMNAASIUMI 5. LEND (1931)

1. Sara Buras
2. Scheina Epstein
3. Leo Ginovker
4. Lena Gordon
5. Dora Haitov
6. Riva Harhat
7. Emma Jakobson
8. Meri Jankelson
9. Boris Judeikin
10. Josif Migdal
11. Tauba Pakkin
12. Bolja Rapoport
13. Mira Rohlin
14. Altar Rudnik
15. Anja Rybak
16. Basja Schats
17. Riva Scher
18. Rubin Scher
19. Sara Schulkleper
20. Stella Schulkleper
21. Moses Stark
22. Noson Stark
23. Aron Tamarkin
24. Rosa Tamarkin
25. Frida Tsipukov
26. Isak Veidenbaum

TALLINNA JUUDI GÜMNAASIUMI 8. LEND (1934)

1. Regina Amitan
2. Basja Baskin
3. Sara Citron
4. Bronislava Dõmšits

5. Salomon Gerschanovitsch
6. Mendel Grinstan
7. Berta Itskovitsch
8. Berta Jankelson
9. Lidia Markovitsch
10. Gedalie Migdal
11. Hirsch Migdal
12. Abel Scher
13. Moses Scher
14. Sima Slosin
15. Hane-Freeme Strasch

Kaheksanda lennu pilt, mis üles võetud lõpumärkide kättesaamise puhul (1934). Ülemises reas vasakult teine eesti keele õpetaja August Mölder.

Kaheksanda lennu lõpupeo pildid 1934. aastast.

TALLINNA JUUDI GÜMNAASIUMI 9. LEND (1935)

1. Isabella Berkovitsch
2. Leon Blumenfeld
3. Hinda Gerschanovitsch
4. Rivka Haitov
5. Mere Josselson
6. Leib Klingsberg
7. Jakob Kullmann
8. Ber Passov
9. Liibe-Diina Piel
10. Selman Resnik
11. Fride Schats
12. Boris Scher
13. Moses-Note Schimschilevitsch
14. Mosche Schmotkin
15. Moissei Sverdlov

TALLINNA JUUDI GÜMNAASIUMI 10. LEND (1936)

1. Vera Berkovitsch
2. Ljuba Citron
3. Lia Ehrenstein
4. Berta Frank
5. Roche-Schere Grinstan
6. Henriette Herzenberg
7. Harry Itskovitsch
8. Koppel Koslovsky
9. Betty Lermann
10. Salman Lermann
11. Anna Levsky
12. Sophia Liebermann
13. Tevje Majofes
14. Valentina Poljak

15. Haja Raichmann
16. Samuel Rapoport
17. David Ring
18. Salomon Sachar-Schocher
19. Sofia Schenderov
20. Mirjam Scher
21. Abram Slutsky
22. Sara Sverdlov
23. Riva Zivjan
24. Selma Tamarkin
25. Josif Usvanski
26. Simon Veinberg

Tallinna Juudi Gümnaasiumi 10. lennu tüdrukud 1936. aastal.
Viimane vene keeles õppinud lend.

TALLINNA JUUDI GÜMNAASIUMI 11. LEND (1937)

1. Aleksander Aisenstadt
2. Rudolf Berkovitsch
3. Morduch Danzig
4. Isidor Goldmann
5. Renata Gutkin
6. Ben Ami Lerenmann
7. Abram Markovitsch
8. Joseph Mesnik
9. Sara Schats
10. Vulf Schats
11. Arje-Leib Slavitski
12. Reise Wassermann

Esimese ivriidikeelse lennu paremad lõpetajad 1937. aastal enne president Konstantin Pätsi vastuvõtule minekut. Vasakult: Aleksander Aisenstadt, Samuel Gurin ja Reise Wassermann.

TALLINNA JUUDI GÜMNAASIUMI 12. LEND (1938)

1. Hessel Aronovitsch
2. Natan Asnovitsch
3. Dvora Biek
4. Fili Brin
5. Feiga Danziger
6. Salomon Eidus
7. Jette Gleser
8. Hanna Goldberg
9. Abram-Rafail Gutkovitsch
10. Jette Hirschmann
11. Benjamin Kagan
12. Scheina Koslovsky
13. Wulf Lerenmann
14. Rafael Markovitsch
15. Bella Sofia Press
16. Isai Rosenfeld
17. Sima Schkopp
18. Rosa Strasch

TALLINNA JUUDI GÜMNAASIUMI 13. LEND (1940)

1. Zilla Beltsikov
2. Reeno Eidelmann
3. Leo Genss
4. Mascha Grinstan
5. Eugenia Gurin
6. Beila Haitov
7. Judith Issurin
8. Tamara Jankelson
9. Riva Kantor
10. Mirjam Kolomoitsev'
11. Rebekka Mletschin
12. Gabriel Pikarevitsch
13. Ljuba Sack
14. Sore-Dveire Scher
15. Dina Slutsk
16. Salomon Sofer

Tallinna Juudi Gümnaasiumi XII klass 1939/40. õppeaastal. Esimese rea keskel istuvad õpetajad Basse Schneeberg ja Israel Dubovsky, direktor Samuel Gurin ning õpetaja Isaak Bachmat. Teises reas vasakult teine Rebekka Mletschin ja viimane Reeno Eidelmann — mõlemad mõrvati natside poolt 1941. aastal.

Tallinna Juudi Gümnaasiumi viimane, 13. lend 8. juunil 1940. Keskel istub direktor Samuel Gurin, temast vasakul õpetaja Israel Dubovsky ja paremal õpetaja Isaak Bachmat.

TALLINNA 13. KESKKOOLI 1941. AASTA LÕPETAJAD

12. klassi baasil

1. Lia Berkovitsch
2. Benjamin Gordon
3. Isak Grusin
4. Ljubov Turetsky

11. klassi baasil

1. Lev Braschinsky
2. Schloima Danziger
3. Peisach Freidin
4. Michel Katz
5. Sima Rogovsky
6. Lia Rubinovitsch
7. Aron Rybka
8. Sonja Svidgal

1941. aasta lend kooliõuel 1937. aastal.

Tallinna Juudi Gümnaasiumi VIII klassi õpilased 1936/37. õppeaastal. Keskel istuvad eesti keele õpetaja Helene Valdur ja direktor Samuel Gurin.

Tallinna Juudi Gümnaasiumi VIII klass 1937. aasta ilusal suvepäeval kooliõuel käsitöötundi pidamas.

TALLINNA JUUDI GÜMNAASIUMI ÕPETAJAD

1. Leib Atlas — füüsika
2. Mihkel Auma — eesti keel
3. Isaak Bachmat — maateadus, majandusteadus
4. Israel Dubovsky — jidiš, matemaatika
5. Margarete Gengelbach-Pensa — eesti keel
6. Sergei Golubev — matemaatika, füüsika
7. Itzchok Gronimov — heebrea keel
8. Jossel Gurevitsch — laulmine
9. Samuel Gurin — ajalugu
10. Sara-Rosa Hazkind — algkooli õppeained
11. Jevgeni Hildebrand — vene keel
12. Maria Hits — ajalugu
13. Abram Kosotsky — heebrea keel
14. Gita Krustal — algkooliõpetaja
15. Jakob Kullmann — algkooli õppeained
16. Karl Lang, kapten — riigikaitseõpetus
17. Herman Lifschütz — matemaatika, füüsika
18. Valeria Loik — joonistamine
19. Arnold Lukin — võimlemine
20. Gedalja Michelson — heebrea keel
21. August Mölder — eesti keel
22. Alice Neppert — käsitöö
23. ... Oja — võimlemine
24. Selda Passov — loodusteadus, keemia
25. Anna Prass — võimlemine
26. Ago Rooseste — võimlemine
27. Moritz Sauerbrei — saksa keel
28. Motel Schitomirsky — heebrea keel
29. Basse Schneeberg — algkooli õppeained
30. Aron Tamarkin — muusika, kooli asjaajaja
31. Schmarja Tamarkin — jidiš ja heebrea keel
32. Vladimir Utehin — võimlemine
33. Helene Valdur — eesti keel
34. Sara Vilensky-Hoff — saksa ja inglise keel, filosoofia

Klassipilt 1927. aastast. Istuvad õpetajad Samuel Gurin, Anna Fainstein, Moritz Sauerbrei.

Klassipilt 1929. aastast. Istuvad õpetajad (vasakult): Motel Schitomirsky, Samuel Gurin, Moritz Seuerbrei.

Tallinna Juudi Gümnaasiumi õpilased 1932. aastal.

Tallinna Juudi Gümnaasiumi 15. aastapäev 1939. aastal kooli aulas. Ruumi keskel laudade vahel seisab õpetaja Isaak Bachmat.

Pidulik aktus gümnaasiumi saalis.

1941. AASTA JUUNIS KÜÜDITATUD TALLINNA JUUDI GÜMNAASIUMI ÕPILASED

1. Inna Bracshinsky
2. Bernhard Bracshinsky
3. Lev Bracshinsky
4. Joseph Bracshinsky
5. Lia Bracshinsky
6. Sofia Brodovsky
7. Ruth Brodovsky
8. Haim-Arje Delsky
9. Berta Frank
10. Mia Furmansky
11. Israel Fürst
12. Vulf Gerschanovitsch
13. Hinda Gerschanovitsch
14. Leo Ginovker
15. Reise Goldmann
16. Agnes Jankelson
17. Berta Jankelson
18. Debora Jankelson
19. Tamara Jankelson
20. Julius Karschenstein
21. Israel Katz
22. Michel Katz
23. Golde Katz
24. Simon Katz
25. Lidia Markovitsch
26. Rafael Markovitsch
27. Abram Markovitsch
28. Hirsch Migdal
29. Josif Migdal
30. Israel Migdal
31. Sofie Mirvitz
32. Vera Mirvitz
33. Aviva Mirvitz
34. Julius Olivson
35. Salomon Olivson
36. Ester Paljatskin
37. Ita Paljatskin
38. Susman Paljatskin
39. Mirjam Pessin
40. Mirjam Piel
41. Samuel Rapoport
42. Simon Rapoport
43. Samuel Schocher
44. Lea Schocher
45. Lev Slavitski
46. Rosa Strasch
47. Isaak Sverdlov
48. Abraham Svidgal
49. Jakob Svidgal
50. Lea Svidgal
51. Saara Svidgal
52. Haim Zipukov
53. Perez Wassermann
54. Simche-Dvoire Wassermann
55. Marjascha Wassermann

Nimekiri on koostatud Ljubov Rosenbergi poolt Eesti Riigiarhiivis säilitatavatele nimekirjadele tuginedes. Nimede kirjapilt on jäetud muutmata.

TEISE MAAILMASÕJA RINNETEL LANGENUD TALLINNA JUUDI GÜMNAASIUMI ÕPILASED

1. Salman Altmark
2. Itshok Balonov
3. Leiba Beilinson
4. Moissei Beilinson
5. Samuel Berkovitsch (1916)
6. Samuel Berkovitsch (1920)
7. Haim Blechmann
8. Ruvin Mote Brenner
9. Fili Brin
10. Abram Danzig
11. Morduch Danzig
12. Meische Dubovsky
13. Nosson Eidus
14. Leo Epstein
15. Manne Epstein
16. Viktor Feigin
17. Hermann Fridlander
18. Abram Gassmann
19. Meier Gerschanovitsch
20. Schleime Gerschanovitsch
21. Daniel Goldmann
22. Harry Goldmann
23. Joseph Goldmann
24. Leon Goldmann
25. Abel Grossmann
26. Mooses Grossmann
27. Simon Hoff
28. Aleksander Kahn
29. Jakob Klutschik
30. Ben Ami Lerenmann
31. Bubi Lipavsky
32. Joseph Mesnik
33. Gedalie Migdal
34. Avi Nachumov
35. Jakob Ogus
36. Gdalja Pivnik
37. Gerschon Raichmann
38. Gutmann Raichmann
39. Isak Raichmann
40. Selik Rogovsky
41. Rafail Rybka
42. Abel Scher
43. Moses-Note Schimschilevitsch
44. Moses Stark
45. Salomon Strasch
46. Schmuel Tsimbalov
47. Zilla Tsimbalov
48. Leibe Vinik
49. Tuti Vinik

Nimekirja on koostanud Natan Asnovitsch.

AASTAIL 1941–1942 MÕRVATUD
TALLINNA JUUDI GÜMNAASIUMI ÕPILASED

1. Hanna Aronovitsch (sünniaasta 1922)
2. Hessel Aronovitsch (1919)
3. Abram Bam (1931)
4. David Bam (1933)
5. Hessel Bam (1926)
6. Hessel Bam (1928)
7. Iisak Bam (1929)
8. Ita Bam (1931)
9. Jakob Beilinson (1923)
10. David Berkovitsch (1924)
11. Sara Berkovitsch (1914)
12. Hirsch Danziger (1920)
13. Haim Ditman (1925)
14. Libe-Gene Dubrovkin (1917)
15. Selde Dubrovkin (1916)
16. Reeno Eidelmann (1919)
17. Gita Frank (1928)
18. Julius Gerschkovitsch (1919)
19. Joseph Goldman (1919)
20. Schneur Gomer (1932)
21. Mendel Grinstan (1919)
22. Harry Itskovitsch (1919)
23. Valentina Klompus (n. Poljak, 1917)
24. Koppel Kozlovsky (1918)
25. Haim Leesik (1926)
26. Hirsch Leesik (1926)
27. Mordehai Majofes (1915)
28. Rebekka Mletschin (1919)
29. Mirjam Pliner (1927)
30. Simon Rudnik (1917)
31. Benjamin Sachar-Schocher (1924)
32. Mary Sachar-Schocher (1918)
33. Boris Scher (1917)
34. Berra Smoljanski (1914)
35. Silvia Zipukof (1927)
36. Israel Vseviov (1925)
37. Jakob Vseviov (1923)

Nimekirja on koostanud Marjascha Wassermann ja Ljubov Rosenberg (Turetsky).

ISIKUNIMEDE REGISTER

Abramson, Max-Mendel 12, 21
Aidnik, Maria 74
Aisenstadt, Aleksander 96
Aisenstadt, Hirsch 11, 13-15, 17, 18f, 21, 26, 27, 33, 44, 46f, 50
Aisenstadt, Pauline 30
Altmark, Salman 106
Amitan, Hana 29
Amitan, Regina 91
Andresen, Nigol 71
Aronovitsch, Hanna 107
Aronovitsch, Hessel 97, 107
Aronovitsch, Hilda 87f
Asnovitsch, Natan 10, 97, 106
Atlas, Leib 101
Auma, Mihkel 53f, 101
Bachmat, Isaak 57, 66f, 98f, 101, 104f
Balonov, Itshok 106
Bam, Abram 107
Bam, David 107
Bam, Hessel (1926) 107
Bam, Hessel (1928) 107
Bam, Iisak 107
Bam, Ita 107
Bam, Zion 32f
Baron, Konstantin 21
Baskin, Basja 91
Beilinson, Jakob 107
Beilinson, Leiba 106
Beilinson, Moissei 106
Beltsikov, Zilla 97
Benenson, Isak 21
Benenson, Mary 29
Ben Gurion, David 46f
Berkovitsch, David 107
Berkovitsch, Frida 19f, 30, 50
Berkovitsch, Isabella 94
Berkovitsch, Isak 30, 41
Berkovitsch, Rudolf 96
Berkovitsch, Samuel (1916) 106
Berkovitsch, Samuel (1920) 106
Berkovitsch, Sara 107
Berkovitsch, Vera 94
Besprosvanie, Morduch 90
Bialik, Chajim Nachman 49-51
Biek, Dvora 97
Blechmann, Haim 106
Blumberg, Markus 20
Blumenfeld, Leon 94
Boruchov, Moisei 90
Braschinsky, Bernhard 105
Braschinsky, Inna 105
Braschinsky, Joseph 105
Braschinsky, Lev 99, 105
Braschinsky, Lia 105
Brenner, Ruvin Mote 106
Brin, Fili 97, 106
Brodovsky, Sofia 105
Bruk, Lasar 21
Buras, Sara 47f, 59, 91
Citron, Ljuba 94
Citron, Sara 91
Danzig, Abram 106
Danzig, Basja 90f
Danzig, Morduch 47f, 96, 106
Danziger, Feiga 97
Danziger, Hirsch 107
Danziger, Schloima 58, 99
Delsky, Haim-Arje 105
Ditman, Haim 107
Dubovsky, Israel 66f, 98f, 101
Dubovsky, Meische 106
Dubrovkin, Libe-Gene 107
Dubrovkin, Selde 107
Dõmšits, Bronislava 91
Ehrenstein, Lia 94
Eidelmann, Reeno 97, 98f, 107
Eidus, Bernhard 30
Eidus, Nosson 106
Eidus, Salomon 97
Elian, Grete 29
Epstein, Leo 33, 106
Epstein, Manne 106
Epstein, Scheina 33, 91
Erisild (Herzenberg), Henriette 10, 19f, 94
Ernesaks, Gustav 70
Fainstein, Anna 13, 30, 65, 102f
Fainstein, Raissa 30
Feigin, Viktor 106
Frank, Berta 94, 105

Frank, Gita 107
Freidin, Peisach 99
Fridlander, Hermann 106
Friedmann, Richard 21
Friedmann, Rosa 29
Furmansky, Mia 105
Fürst, Israel 105
Gassmann, Abram 106
Gengelbach-Pensa, Margarete 101
Genss, Julius 15
Genss, Leo 58, 97
Gerschanovitsch, Hinda 94, 105
Gerschanovitsch, Meier 106
Gerschanovitsch, Salomon 92
Gerschanovitsch, Schleime 106
Gerschanovitsch, Vulf 105
Gerschkovitsch, Julius 107
Geruchmanov, Volf 90
Ginovker, Leo 91, 105
Gleser, Jette 97
Gleser, Lina 90
Gluschkin, Ovsei 90
Goldberg, Hanna 97
Goldman, Joseph 107
Goldmann, Daniel 106
Goldmann, Harry 106
Goldmann, Isidor 96
Goldmann, Joseph 106
Goldmann, Leon 106
Goldmann (Wassermann), Reise 10, 96, 105
Golubev, Sergei 101
Gomer, Aba 77
Gomer, Schneur 107
Gordon, Benjamin 32f, 58, 99
Gordon, Lena 91
Gordon, Libe-Male 58
Grinstan, Mascha 97
Grinstan, Mendel 92, 107
Grinstan, Roche-Schere 94
Gronimov, Itzchok 66f, 101
Grossmann, Abel 106
Grossmann, Mooses 106
Grusin, Isak 58, 99
Gurevitsch, Abram 12, 19
Gurevitsch, Emima 70f, 90f
Gurevitsch, Jossel 18f, 27, 53f, 57, 66f, 68f, 69f, 70, 101
Gurin, Samuel 13, 18f, 19f, 20, 30, 32, 34, 35, 39, 43, 45, 49-51, 53f, 57, 59, 64, 65, 66, 68f, 69f, 72, 75, 77-83, 87f, 96f, 98f, 100f, 101, 102f
Gurin-Loov, Eugenia 10, 32f, 74f, 97
Gutkin, Renata 96
Gutkovitsch, Abram-Rafail 97
Gutmann, Gita 90
Haitov, Beila 97
Haitov, Dora 47f, 91
Haitov, Rivka 94
Harhat, Riva 91
Hasak, Abram 29
Hazkind, Sara-Rosa 66f, 101
Herzl, Theodor 59
Hildebrand, Jevgeni 71, 101
Hirschmann, Jette 97
Hits, Maria 73f, 101
Hoff, Hansi 90f
Hoff, Simon 106
Israelson, Yette 16
Issurin, Judith 97
Itskovitsch, Berta 92
Itskovitsch, Hana 19f, 29, 41, 47f, 50
Itskovitsch, Harry 94, 107
Jaakson, Aleksander 13
Jacoby, Erich 21
Jakobson, Emma 91
Jakobson, Fauni 90f
Jankelson, Agnes 105
Jankelson, Berta 92, 105
Jankelson, Debora 105
Jankelson, Meri 91
Jankelson, Tamara 97, 105
Joffe (Schur), Maria 29-32
Josselson, Mere 94
Judeikin, Boris 91
Kagan, Benjamin 97
Kahn, Aleksander 106
Kallas, Oskar 75
Kangro (Klaus), Tamara 32f
Kantor, Riva 97
Kaplan, Berta 66f
Kaplan (Berkovitsch), Lia 10, 99
Karschenstein, Julius 105
Katsev, Meeri 90

Katz (Gordon), Golde-Broche 32f, 105
Katz, Israel 105
Katz, Michel 32f, 99, 105
Katz, Simon 105
Kettunen, Lauri 75
Klas (Gurevitsch), Anna 10, 57, 70f, 90f
Klas, Eri 10, 57, 70
Klingsberg, Leib 94
Klompus, Ida 19f, 46f
Klompus, Max 21, 40, 46f
Klompus (Poljak), Valentina 94, 107
Klutschik, Jakob 106
Kolomoitsev, Mirjam 58, 97
Koppel, Heinrich 75
Koslovsky, Koppel 94, 107
Koslovsky (Zivjan), Riva 73
Koslovsky, Scheina 97
Kosotsky, Abram 50, 68f, 101
Krustal, Gita 101
Kuks, August 27
Kullmann, Jakob 66f, 86, 94, 101
Kullmann (Patov), Roha Lea 10
Kumm, Boris 76
Laar, Mart 29
Lang, Karl 101
Leesik, Haim 107
Leesik, Hirsch 107
Lenin 76
Lerenmann, Ben Ami 96, 106
Lerenmann, Wulf 97
Lermann, Betty 94
Lermann, Salman 94
Levin, Grigori 21
Levin, Isai 79
Levsky, Anna 94
Liebermann, Sophia 94
Libman (Rogovsky), Sima 32f, 33, 99
Lifschütz, Herman 66f, 71, 101
Liimets, Heino 83
Lipavsky, Bubi 106
Loik, Valeria 101
Lopatnikov, Rebekka 16
Lopavok, Samuel 90
Lukin, Arnold 101
Lurje, Jakob 90
Majofes, Mordehai 107
Majofes, Tevje 47f, 94
Maltinsky, Joseph 21
Markovitsch, Abram 96, 105
Markovitsch, Hirsch 30
Markovitsch, Lidia 92, 105
Markovitsch, Rafael 97, 105
Matzkin, Leo 13
Mesnik, Joseph 96, 106
Michelson, Gedalja 101
Migdal, Gedalie 92, 106
Migdal, Hirsch 92, 105
Migdal, Israel 105
Migdal, Josif 91, 105
Mirvitz, Aviva 105
Mirvitz, Sofie 105
Mirvitz, Vera 105
Mletschin, Rebekka 97, 98f, 107
Mäevee (Pines), Anna 32f
Mölder, August 101
Nachumov, Avi 106
Neischloss, Abram 90
Neppert, Alice 101
Neshar (Itsoch), Riva 10, 90f
Neženski (Pliner), Schenny 32f
Ogins, Haja 66f
Ogus, Jakob 106
Olivson, Julius 105
Olivson, Salomon 105
Ortman, Isak 16
Pack, Rosa 30
Pack, Selma 30
Pakkin, Tauba 91
Paljatskin, Ester 105
Paljatskin, Ita 105
Paljatskin, Susman 105
Passov, Ber 94
Passov, Selda 34, 53f, 57, 66f, 68f, 101
Perlmann, Johanna 30
Pessin, Mirjam 105
Peškov, A. 43
Piel, Liibe-Diina 94
Piel, Mirjam 105
Pikarevitsch, Gabriel 97
Pivnik, Gdalja 106
Pliner, Mirjam 107
Prass, Anna 101
Prenski, Mirjam 83f
Press, Bella Sofia 97

Põld, Peeter 75
Päts, Konstantin 15, 26-27, 30, 83, 87, 96
Raichmann, Gerschon 106
Raichmann, Gutmann 106
Raichmann, Haja 95
Raichmann, Isak 106
Randvee (Zivjan), Rahil 32f
Rapoport, Bolja 91
Rapoport, Samuel 95, 105
Rapoport, Simon 105
Reiman, Villem 75
Resnik, Selman 94
Ring, David 95
Rochlin, Efraim 21
Rochlin, Jakob 90
Rochlin, Scheine 29
Rogovsky, Motel 21
Rogovsky, Selik 106
Rohlin, Mira 91
Rooseste, Ago 59-63, 101
Rosenberg (Turetsky), Ljubov 10, 32f, 99, 105, 107
Rosenfeld, Isai 97
Rubanovitsch (Gabovitsch), Bljuma 10, 90f
Rubin, Aleksander 30
Rubinovitsch, Lia 99
Rudnik, Altar 91
Rudnik, Simon 107
Rybak, Anja 91
Rybka, Aron 99
Rybka, Harri 58
Rybka, Rafail 106
Saareste, Andrus 75
Sachar-Schocher, Benjamin 107
Sachar-Schocher, Mary 107
Sachar-Schocher, Salomon 95
Sack, Ljuba 32, 97
Sauerbrei, Moritz 19f, 53f, 69f, 72-73, 101, 102f
Schats, Basja 91
Schats, Fride 66f, 94
Schats, Sara 96
Schats, Vulf 96
Schein (Citron), Ljuba 10
Schein, Menaše 83
Schenderov, Sofia 95
Scher, Abel 92, 106
Scher, Boris 94, 107
Scher, Mirjam 95
Scher, Moses 92
Scher, Riva 91
Scher, Rubin 91
Scher, Sore-Dveire 97
Schermann, Ljuba 58
Scheskin, Rachel 90
Schimschilevitsch, Moses-Note 94, 106
Schitomirsky, Motel 57, 66f, 68f, 69f, 101, 102f
Schkopp, Sima 97
Schmotkin, Mosche 94
Schneeberg, Basse 66f, 71, 98f, 101
Schocher, Lea 105
Schocher, Samuel 105
Schulkleper (Schampal), Mirjam 87f
Schulkleper, Sara 91
Schulkleper, Stella 10, 91
Shein, Hagi 10
Slavitski, Arje-Leib (Lev) 96, 105
Slosin, Sima 92
Slutsk, Dina 32, 97
Slutsky, Abram 95
Smoljanski, Berra 107
Sofer, Salomon 97
Solženitsõn, Aleksandr 76
Stalin, Jossif 33, 76
Stark, Moses 91, 106
Stark, Noson 91
Strandman, Otto 57
Strasch, Alica 90
Strasch, Hane-Freeme 92
Strasch, Rosa 97, 105
Strasch (Brodovsky), Rut 32f, 105
Strasch, Salomon 106
Suits, Aino 75
Sverdlov, Isaak 105
Sverdlov, Moissei 94
Sverdlov, Pärla 90
Sverdlov, Sara 95
Svidgal, Abraham 105
Svidgal, Jakob 105
Svidgal, Lea 105
Svidgal, Saara 105
Svidgal, Sonja 99

Zipukof, Silvia 107
Zipukov, Haim 105
Zivjan, Riva 95
Tamarkin, Aron 33, 91, 101
Tamarkin, Rosa 91
Tamarkin, Schmarja 18, 19, 20, 66f, 101
Tamarkin, Selma 95
Taub, Abram 21
Teemant, Jaan 11-12
Teitelbaum, Sara 59-63
Temin, Gabriel 90
Terlo, Gir-Arja 11-13
Trapido (Amitan), Regina 10, 32f, 91
Tsimbalov, Schmuel 106
Tsimbalov, Zilla 106
Tsipukov, Frida 91
Tõnisson, U. 24
Usvanski, Josif 95
Utehin, Vladimir 59, 60f, 101
Uuesson, Anton 27
Vald, Jakob 32f
Valdur, Helene 34, 52f, 66-67, 74-77, 100f, 101
Vassermann, Hertz 30
Veidenbaum, Isak 91
Veiderma, Mihkel 29
Veinberg, Simon 95
Vellamaa, Ahto 34
Vilensky-Hoff, Sara 66f, 71, 101
Vinik, Leibe 106
Vinik, Tuti 106
Visnapuu, Henrik 74
Vseviov, Israel 107
Vseviov, Jakob 107
Vseviov (Vald), Reisi 32f
Vydrin, Rafael 20
Wassermann, Marjascha 105, 107
Wassermann, Perez 105
Wassermann, Simche-Dvoire 105
Weiderman (Veiderma), Aleksander August 26-27

Eugenia Gurin-Loov on sündinud 3. juunil 1922 Rumeenias, Novo-Suliţa linnas. 1925. aastal asus Gurinite perekond elama Tallinna, kus Eugenia 1940. aastal lõpetas Juudi Gümnaasiumi. Sõja-aastad (1941–1944) möödusid põgenikuna Nõukogude Liidu tagalas. Aastail 1948–1952 õppis Eugenia Gurin-Loov Tallinna Polütehnilise Instituudi majandus-teaduskonnas. Pärast TPI lõpetamist tegi ta pedagoogitööd Tallinna Rahanduse ja Krediidi Tehnikumis, Tallinna Polütehnilises Instituudis ja Tallinna Pedagoogilises Instituudis. 1968. aastal kaitses Eugenia Gurin-Loov väitekirja majanduse alal ning sai majandusteaduste kandidaadi kraadi ning dotsendi kutse.
1988. aastal valiti Eugenia Gurin-Loov Eesti Juudi Kultuuriseltsi, hiljem Eesti Juudi Kogukonna aseesinaiseks.
1994. aastal ilmus tema sulest raamat "Suur häving", mis käsitleb Eesti juutide *holocausti* ning sisaldab muu hulgas natside käe läbi hukkunud Eesti juutide nimekirja.